

ARGIA

**JOSÉ MARÍA
Setién**

“Euskal Herriaren subiranotasunak,
bidezkoa izatekotan, bertako herritar
eta herri talde denen eskubideak
zaindu behar ditu”

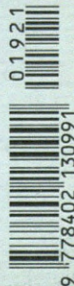
**FRANCISCO
Garmendia**

“Subiranotasuna harrotzen denean,
absolutismoaren haizeak jo ohi du,
gehienetan gutxi batzuen mesederako”

**NIKOLASA
ATXIKALLENDÉ**

Sabino Aranaren emazte ahaztua

azaroko **Larrun** 70 MAHAI-INGURUA

ZEIN HIZKUNTZA POLITIKA BEHAR DU EUSKARAK?

Politikariak III. Inkesta Soziolinguistikoari begira

- **Orain** arteko hizkuntza politikak noraino izan dira baliagarriak?
- **Ofizialtasunik** gabe, nola normalizatu euskara?
- **Zein** eragin du gatazkak euskararen berreskurapen prozesuan?
- **Zer** egin inmigrazioa euskarara erakartzeko?

mahai-ingurua

- ❖ Josune Ariztondo
- ❖ Inaxio Agirre
- ❖ Emilio Lopez Adan
- ❖ Antton Karrera

asteko gaia

• **Sabino Aranaren emazte ahaztua.** JOSEBA AGIRREAZKUENAGA / NAGORE IRAZUSTABARRENA **4**

pertsonaia

• **Elkarrizketa: José María Setién eta Francisco Garmendia** MIKEL ASURMENDI **12**

iritziaren leihoa

• **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA **18**

• **Herri prentsa: elkarlanean hazi eta hobetu.** ESTEPAN PLAZAOLA **19**

• **Lehendakariaren proposamena eta ekonomia.** JOXEMARI AGIRRE **20**

• **Reginald Perrin-en satira hura.** AITOR ZUBEROGOITIA **21**

• **Luparekin:** Bolanderetatik harago. ERRAMUN OSA **22**

• **Txandan:** Ospakizun globala. IGOR ESTANKONA **23**

• **Hiruko txikian:** Mediaberri. JOXE MARI OSTOLAZA **23**

• **Oihartzunak** **24**

erdiko kaiera

• **Zabor-kultura: Akatsaren Ospakizuna.** NERE LUJANBIO **25**

• **Usteak guztiz ustel.** KATIXA GARATE **28**

• **Ezpalak:** IZASKUN JAUREGI **30**

• **Argitalpenak:** PILAR IPARRAGIRRE **32**

• **Gartxot** **34**

• **Denbora-pasak** **36**

• **Ihesi:** Gaztainetara. LIERNI ARRIETA **38**

• **Makina bat kontu** **42**

• **Ikuskizunaren agenda.** ALOÑA IPINTZA **44**

gaiak

• **Kolorearen pertzepzioa: Gorria ez da beti gorri.** PILAR IPARRAGIRRE **46**

termometroa

• **Jose Ramon Urrutia: "EAEn Espainia eta Italiako errenten gainetik gaude".** MIKEL ASURMENDI **50**

• **Elkarrizketa: Bittor Hidalgo.** ESTITXU EIZAGIRRE / IXIAR EIZAGIRRE **52**

• **Bero-beroan** **54**

• **Net hurbil:** Jerusalemgo miraria adostu dute Genoa. PELLO ZUBIRIA **56**

azkena

• **Opari bat Kaliforniarako** PELLO ZUBIRIA **58**

Setién eta Garmendia: Elkartzararako etika baten bila

Donostiako gotzain ohi José María Setién eta Deustuko dekanu ohi Pako Garmendiarekin solastatu gara. Estatu, Euskal Herria eta subiranotasuna gaiak jorratu ditugu. Absolutismoaren arriskuari gizarte plurinazionalari egokitzen zaion estatu forma bultzatu beharra hobesten dute, giza eskubideen bidean. José María Setiének eta Pako Garmendiak etika eta bizikidetasunaren alorrak jorraztera gonbidatu gaituzte. **12**

Nikolasa Atxikallende Sabino Aranaren emazte ahaztua

Sabino Aranaren heriotzaren mendeurrena betetzen denean, Nikolasa Atxikallende emaztearen bizitza jaso nahi izan dugu, ahaztua eta baztertua izan den emakumearen bizitza. **4**

Luparekin

Erramun Osa
22

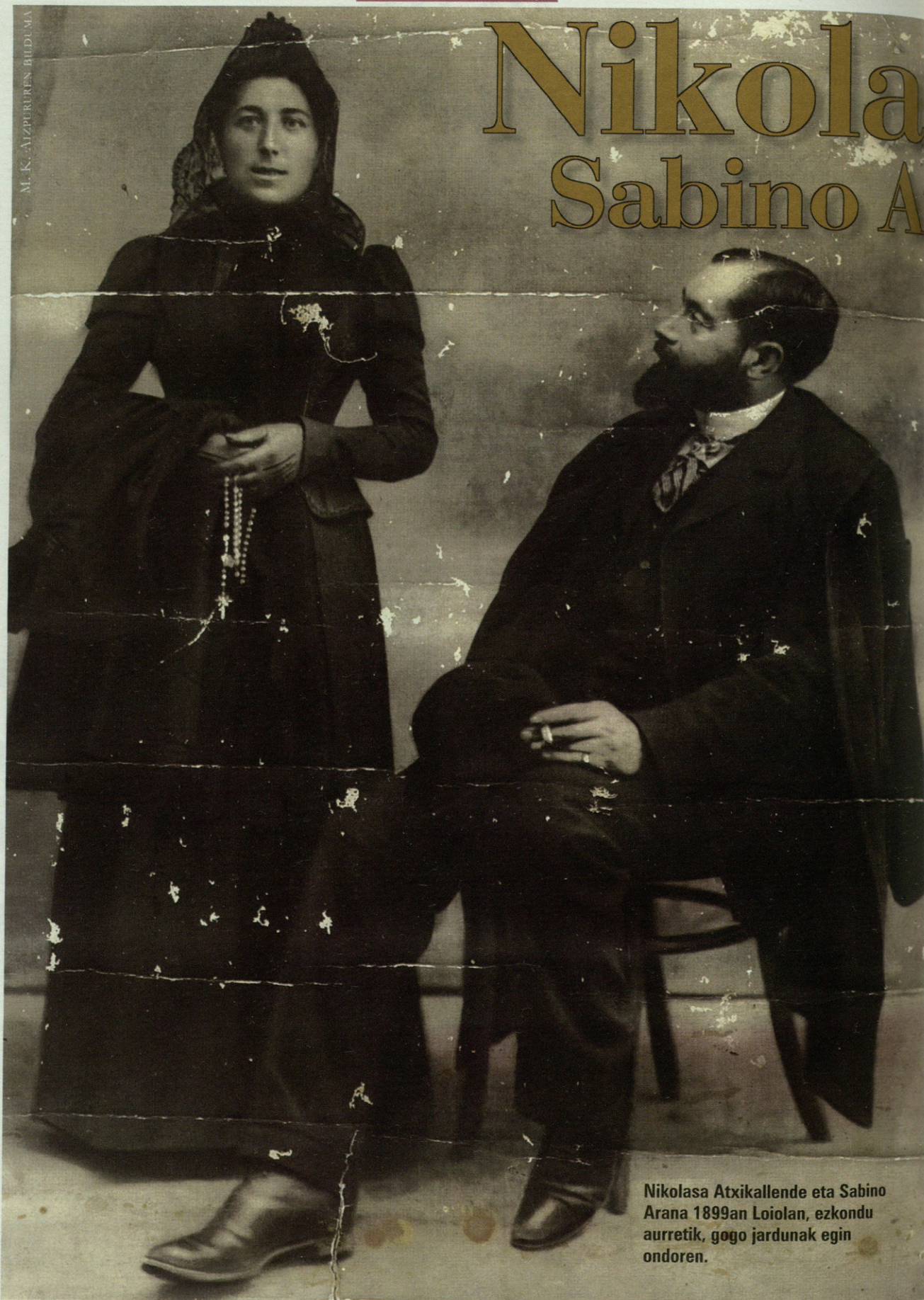
KOLOREAK

Kolorea ez da beti kolore

Kolorearen unibertsoa bizi-moldeak bezalaxe aldatzen ari da. Ehiztari, arrantzale eta nekazarien antzinako gizarteetan ikusi, ulertu eta identifikatzen zituzten koloreak ez dira guk ikusten ditugunak berdinak. Hala ere, badirudi euskal gizarteak antzinako kolorearen espektro kromatikoaren arrastoak badituela. **46**

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produkzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Sustapena: Kike Amonarriz. Argitalpenak: Bego Zuza. Harpidetzak: Xabier Pagola. Bezeroen harrera: Olatz Kortia. Publizitatea: Itzi Txintxurreta, Añña Sorluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loharte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa: Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 110 euro. Ipar Euskal Herria: 133 euro. Espainia: 110 euro. Beste atzerriak: 140 euro. Alrez: 219 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagailua Taldeko parteidea da.

Nikolas Sabino Arana

Nikolasa Atxikallende eta Sabino Arana 1899an Loiolan, ezkondu aurretik, gogo jardunak egin ondoren.

la Atxikallende Anaren emazte ahaztua

Alboan ipini dugun argazkia aski ezaguna da; argazkiaren eskuineko zatia bederen. Sabino Aranaren inguruko testu eta liburuetan behin eta berriro agertu da. Guk, esaterako, LARRUN aldizkariko azken azalerako aukeratu genuen. Bertan Aranaren profila garbi ikusten da, serio, infinitura begira balego bezala. Argazki osoaren kopia bat eskuratuz gero, ordea, Aranaren begiradak badu helmuga: Nikolasa Atxikallende

Iturri emaztea, argazkia atera zenean oraindik emaztegai zena. Oso gutxi dakigu, ordea, euskal nazionalismoaren sortzailearen emazteaz. Ahaztua izan da, edo propio baztertua. Ezkondu aurretik Aranaren inguruko gutxi eman zuten ontzat Sabinoren hautua. Honen heriotzaren ondoren ere ez zuen babes handirik lortu eta egiatik urrun dagoen zurrumurruren bat ere zabaldu da urte luzez. Aranaren heriotzaren mendeurrenean, emazteari eskaini dizkiogu ondorengo orriak.

JOSEBA AGIRREAZKUENAGA

NIKOLASAREN ALBISTE, etxean eta herriko giroan, Busturia, Sukarrieta aldean, hartu nuen. Egia esan, behin baino gehiagotan, ahozko historietako pasadizo bihurtzen zen etnografiako inkestak eginez, han eta hemen galdezka hasi nintzenean. 1970eko hamarkada zen eta gerra zibileko garaiko heriotz zigor latzen kontakizunak ere jaso nituen, tamalez, agintarien aldetik, heriotz zigorrak garaikide ziren garaian. Iragana eguneratua, alegia, belaunaldi berrian. Jakin-mina ase ezinekoa genuen. Batean eta bestean “sabinesiaren” gorabeherak azaltzen ziren, uste nuen baino ezagunagoak zirela. Mitologia berriaren atarian ote nengoen, Jaun Zuriaren mitoaren ahoz ahozko azken kontakizunak biltzen nituelarik? Jakina, eragina izan zuen Busturiarren artean Sabino Aranak egin zuenak, ez baita ohikoa, Bilbo aldeko señorito edo hiriko burgeseriako kideak, base-ri giroko neskarekin ezkontza burutzea. Bilbotarrek neska euskalduna neskametakako hartzen zuten, Sabino Aranak, berriz, emaztetzat aukeratu zuen.

Nikolasa zuen izena eta Sabinoren biografia hagiografikoetan aipaturik ageri da bai, baina alargundu ondoren bigarren ezkondu zenez, Aranaren alargun betirako gelditu barik, erabat alboratu edo itzali zen, jeltzaileen artean behintzat. Baina, tira, areago oraindik, bigarren ezkontza karabinero batekin egin zuela hurbileko norbaitek zabaldu zuen eta jende ugari sinetsi. Zurrumurrua luzea zen eta gaurregunean ere delako usteak liburuetan dirau. Adibidez, J. Díaz eta I.

Durán, X. Arzalluzi buruz, 2001ean Planetak argitaratu zuen liburuan, 113 orrialdean idazten dute, “contrae matrimonio con un carabini-nero maketo y tiene 5 hijos”. Baina nire harridurarako, Santanderreko Menendez Pelayo Unibertsitateko mintegi mamitsuan ere, hara non entzuten dudan, serio-serio, katedradunaren ahotik, Sabino Aranaren alarguna karabinero edo guardia zibilarekin ezkondu omen zela. Ez denbora asko dela, hiru bat urte besterik ez, Ernest Lluch historialariaren omenez egindako mintegian izan zen hori. J. Ajuriagerra, EAJko buruzagia ere, uste horretakoa zen 1970eko hamarkadan.

Historia pribatua eta txokokoa zena, uste nuen baino hedapen zabalekoagoa dela konturatu naiz. Eta uda honetan, etxeko eta auzokideen iturriak hartu eta berriz galdezka hasi naiz, baina oraingoan agiri eta guzti.

1970 garaiko informatzaileen izenak “Eusko Folklore” aldizkarian, 25 zenbakian, 1974ko alean, Busturiari buruz J.M. Barandiaranen zuzendaritzapean egin nuen lanean argitaraturik daude. Uda honetan hiru emakumezko izan ditut sorburu laguntzaile. Garaikideak hirurak, laurogei urtekoak eta beraientzat nire esker ona sarrera eta hasiera honetan: Mari Karmen Aizpuru, Nikolasaren loba eta bere testamentuaren hartzailea, Elisa Kaltzada eta Agurtzane Zigorraga.

Gaiak, jakina, nobela baterako edo beste emango luke, Edorta Jimenezen adimenean behintzat, Urdaibaiko literatur kontulari fina eta nagusia bihurtu zaigunetik. Historia honen

erditzea Urdaibaiko gunean gertatu zen. Baina udan gure Edorta 1936ko gerrateko argazki eta bestelakoetan burubelarri egon denez, hurrengo batean gaiari helduko diolakoan nago, inguru soziala eta materiala sakonetik ezagutzen duelako. Gure parajeko geografia eta bertako biztanleen pasadizo eta grinarik ez da falta istorio honetan ere, guzti-guztia oraingoan hemen azaltzerik ez dugun arren eta beraz, etorkizuneko narrazioen zain egongo gara.

Nikolasatik Nikolera

Nikolasa, Abiñako baserrian jaio zen, 1873ko apirilaren 19an, Sandindereko uharte ondoan, beraz, Urdaibai itsasadarren gunearen erdi-erdian. Gerra giro zabala bizi zuen Euskal Herriak, Espainian, konstituzio federalean oinarriturik, Errepublika federala indarrean zegoen bitartean. Karlistak, bereziki Euskal Herrikoak, arrakasta irabazten hasi ziren errepublikaren aurka. Sabino Aranaren aita, armen trafikoan karlisten alde buru-belarri sarturik zegoen eta Urdaibaiko itsasadarra armen sarre-
ra lekuetarikoa zen, Karlos VII, errege eta agintaria Espainian jartzeko helburuz. 1937an, euskal karlistak, armak eskuetan oraturik, II Errepublika desegiteko, berriz altxatu ziren eta Espainiako iparraldean, altxatuen aldeko ekimen estrategikoa bihurtu ziren. Ondorioz beste gerrate bat jasan behar izan zuen Nikolasak eta bigarren horretan atxilotua ere izan zen.

Abiñako baserria Sukarrietan zegoen kokatua, itsasadarren hegalean, Busturiako lurrez inguraturik. Jose Mari Atxikallende, Errigoititik Abiñara ezkondu zen, dote faltsua ekarri zuela. Ama, Maria Iturri Abiña, Abiñakoa, bertakoa. Zazpi seme-alaba izan zituzten, baina laster, Nikolasa bihurtu zen neba-arreben arteko gazteena. Gregoria zaharrena, Francisca, Francisco, Gabriel, Monika eta Nikolasa. Sukarrietako eskolara joan ziren, oinarritzko hezkuntza hartzera eta gero Abiñako baserrian lanean hasi

Abiñatik paisaje ederra ikusten zen, Sandindereko uhartea eta kanala.

ziren. Monika Mungiako okinarekin ezkondu eta okindegia Cardiffen (Gales) antolatu zuten. Burdin mea garraiatuz eta bertako ikatza ekarriaz, bizkaitar giroa sortu zen Cardiffen, izugarrizko merkataritza eta aberaskuntzaren harian.

Sabino Arana Sukarrietan

Sabino Arana 1898ko irailean Bizkaiko Diputazio probintzialeko diputatu atera zen. Bilboko barrutian, "piña" delako kandidaturen aurka sortu zen koalizio zabal baten buru zen, hau da, Chavarri industrial gizon kementsuaren taldearen aurkakoa. Chavarri Bizkaiko politikagintza-
ren buruzagia zen, Cánovas del Castillork sortu zuen konstituzio politiko kontserbadorearen sostengua.

Sabino, gazte-gazterik, bere gurasoekin Urdaibaiko itsasadarra joaten zen eta adiskide onak egin zituen. Basurdeen ehiza gogoko zenez gero, bertako lagunekin Kanalak basotara joaten zen. Alboko herrian, Arteagan bizi zen A. Zabala, "Kondaño" Sabinoren heriotzaren

Sukarrieta edo Pedernales mende hasieran.

1 zenbakiarekin markaturik, Sabino Aranak alokatutako pisua zegoen etxea ageri da. 2 zenbakiarekin, aldiz, heriotza izan zuen etxea. 3 zenbakiarekin, Uhagon etxea; Gerra Zibilaren garaian Solchaga generalak beretzat hartu zuen eta Nikolasak eta beste batzuek, espetxetik atera ondoren, egunero joan behar izaten zuten generalaren aurrera.

ondoren, EAJ alderdiko buruzagi izango zena.

Sabin eta Nikoleren arteko ezagutza, ezkontza eta bilakaera politikoa eta euskararekikoa

Nikolasaren ezagutza, ahozko tradizioaren kontakizun batzuen arabera honela izan ei zen: behin Kanaleko adiskideekin batera, basurdea bizirik hartu ei zuten eta J.M. Atxikallenderen kortara ekarri zaintzeko eta gordetzeko. Bertan zegoela, baserriko neskatilak ezagutu ei zituen.

J.M. Atxikallende Sukarrietako udaleko zinegotzia zen eta, Sabino sarritan Kanalera, "Kafrankara", etortzen zelako, elkarren arteko hartuemonak landu zituzten. Bere baserri etxeko gela eskaini zion, bertan apopilo hilabete batzuetan gelditzeko. Sabinen gutunetan azken gertakizun hau baieztaturik ageri da.

Hartuemonak sakondu egin zen eta Sabinekin Abiña baserri ondoko lur sailak erosi egin zizkion, gaurreguneko Kolonia delakoaren goialdea, toki zoragarria, itsasadarra bere osotasunean ikusteko. Sukarrietatik Bilbora trena zuen eta bere zeregin politikoak bideratzeko, Bilbora sarritan joan behar izaten zuen, Bizkaiko Diputazioko karguaren zereginak betetzeko eta bestelako politikagintzan aritzeko.

Bizkaiko Diputazioko diputatu zela, gogoratzekoa da 1898ko azaroaren 28an, "Consejo Regional" delakoa sortzea proposatu zuela, hau da "una Junta superior de representantes de Alava, Guipuzcoa, Navarra y Vizcaya cuyos fines serán a) guiar con voz de consejo a las Diputaciones de dichas cuatro Provincias en las relaciones de las mismas con el Poder central". Hau da, Diputazio probintzialek elkarren arteko bilkurak egiten zituzten, ohizko "konferen-

Sabino Arana eta Nikolasa Atxikallenderen ezkontza argazkia. 1900eko otsailaren 2an ezkondu ziren Abiñako San Antonio ermitan, kontrako iritzi guztien gainetik.

tziak" eta bilkura horien erakundetzea proposatu zuen. Bestelako diputatuek erantzun zioten badaezpada ez zela premiazkoa horrelakorik. Hobe zela, ordurarteko bilkurek bere horretan jarraitzea, botere zentral eta diputazio bakoitzaren bitarteko aginterik sortu gabe.

Engrazio Aranzadi adiskide donostiarrari, 1899ko martxoaren 28an, zera idatzi zion: 1898ko urtarri-lean Abiña baserriko lur saila erosi zuela, "Utxurburugane" izenekoa eta frutarbolak lantzen ari zela ezagutu zuela Nikolasa. Bost hilabete apopilo bizi izan zela Abiñako baserrian, beste ahizpa bat zerbitzari zuela. Esamesei aurre eginez, Sukarrietako beste etxe batera aldatu zela.

1899ko martxoaren 22an *El Nervion* Bilboko Gandariastarren egunkari monarkikoan Busturiako albistea zegoen, Sabino eta Nikolasaren arteko hartuemonen berri emanez, izenik

aipatu gabe, hau da, gizon publiko ezaguna eta herriko neskatxaren arteko harremana zabalduz. Elkarrekin pasean ibiltzen ei ziren eta herrian horrelakorik, antza denez, ez zegoela ondo ikusia.

Urtebetez elkar ezagutu ondoren, bien arteko harremanak ez ziren onartuak izan. Aranzadiri idatzirik gutunean, zehatz eta mehatz, adierazi zionez: alde batetik bere neba-arreben ustez, baserriko neska ez zen pertsona egokia bere klase sozialari zegokion ezkontza burutzeko. Bestalde, Nikolasaren ahizta zaharragoak ere tente zituen, aurkari legez, bere zaharragoak izanik, lehentasunezko eskubidea edo eskatuz. Azkenik, EAJko alderdikideek ere ez zuten onartzen bere buruzagiaren ezkontza eta bere adiskide Aingeru Zabala herriz herri joan zen azalpenak emanez.

gure artean euskaraz

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultura Baita

Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

Sabinek berriz, bere jardun politiko publikoan itzala zuen unean, erabakia hartua zuen eta berehala zeregin nagusitzat hartu zuen emazte-gaiaren prestakuntzan aritzea. Aurrerantzean, baserriar janzkera, atxurra eta plazako otzara, albo batean utzi behar zituen. Sabinen aginduz (1899-XI-28) “debe ir al Colegio para aprender algunas materias y adquirir la educación exterior necesaria para alternar con mi familia”. Beraz, sei hilabetez, Bilboko karmelita mojen ikastetxean sartu zuen, “madre Paz” irakasle zuela, gaztelania eta Bilboko burgeseriaren gizarteko ohiko portaerak behar bezala ikasteko. Kolegioan, “señorita” bihurtu behar zuten, harreman sozialetan iaioa, protokoloan aditua eta abar. Bilboko garaiko burgeseriaren giroko sinismenak, portaerak eta moldeak ikasi omen zituen, baina lobaren iritzian, “erdera beti apurtu egiten eban”.

Bere andregaiaren itxura fisikoari dagokionez, hara zer idatzi zion adiskide donostiarrari: “Y mi futura compañera es una sencilla y humilde aldeana de la Anteglesia de Sukarrieta (Pedernales) (...) su físico no pasa de regular ni en el rostro ni en el talle (...) Me ama como nunca creí que pudiera amar mujer”.

Bestalde, Sabinek ez zuen gogoko bere lehen abizenean Allende ikustea. Bere emazte-gaiaren abizen guztien azterketa egin zuen eta pozarren zegoen, 126 abizen euskaldun zituelako eta laster batean itsatsitako Allende delakoa, kendo ziola.

Ezkontza aurreko hitza 1899ko abenduaren 8an egin zuten. Azkenik, sasi guztien gainetik, 1900. urteko otsailaren bian, kandelario egunean, Abiñako San Antonioko ermitan Arteagako apaizak ezkondu zituen. Sabinek ez zuen nahi etxekoez kanpoko beste inor bere ezkontzan, bere ustez, “debe romperse con la rutina y la moda y ajustarse a la razón y por esto omití el aviso (...) pensaba venir mucha gente a presenciar mi casamiento con una aldeana y quise no dar gusto a su curiosidad”. Ezkontza beraz, ahaideen arteko elizkizun pribatua bihurtu zuen nahiz eta zeremoni ostean, bolandera zaratatsuak bota eta Erramonaneko etxean bazkaria egin. 37 urte beranduago, bertako jantokiko ostalaria hartu eta fusilatu egingo zuten, Nafarroako euskaldun karlisten buru zetorren Solchaga jeneralak Busturialdea bere armadarekin konkistatu ondoren.

Elkarrekin Lourdesera bidaia luzean joan ziren, baina bertan larri gaixotu ziren senar-emazteak, batez ere Sabin. Bere anaia Luis Baionan bizi zena eta arreba, Lourdesera joan ziren.

Nikolasa jaio zen etxea, Abiñako baserria, Urdabairen bihotzean dago.

Urte bereko abuztuaren, Nikolek umekia galdu zuela adierazi zion Sabinek adiskideari eta inguruko herrietan ere hainbat gertatu zirela eta, kezkatuak zegoen, zergati garbirik ez zutelako aurkitzen. Bigarren umekia ere galdu egin zuen.

Sabin, bere kargu politikoan zegoela, alderdiaren politikagintzaren arloan, aldaketa egiteko bidean sartu zen, prozesu eboluzionista eta espainolista batean aritzeko, garaiko legedira egokitzeko eta alderdiaren eragina handitzeko asmoz. Aldi berean, euskal kulturgintzaren garrantziaz gehiago jabetu zen. 1901eko euskararen kongresuan Hendaian partaide zuzena izan zen. Komunikabideak sortzeko grina berezia erakutsi zuen. Une batez adierazten dio adiskideari, beldur dela euskara XX. mende bukaerara, beharbada, ez zela bizi-bizirik iritsiko. Ulertzen hasi zen, euskarak, bizitza modernoan komunikabide soziala bihurtu ezean, jai zeukala. Horregatik, baserri giroan

bizi zirenek, euskara alboratu nahi zuten. Azken batean, euskara oztopo zelako bizitza sozialean aritzeko. Beraz ez zen harritzekoa euskaldun arruntak, bizimodua baserriatik ateratzeko euskara arbuia zela. Horren ondorioz, neurri zehatzak hartu behar ziren, hezkuntzan eta bestelakoetan, hizkuntza funtzionala bihurtzeko. Bila-kaera argia, hamar urte lehenago uste zuenaren parean, Busturia, Sukarrietan, populazio euskaldun bete-betokoren artean bizitzen hasi ondoren.

Sabinen heriotza eta Nikoleren bigarren ezkontza

Heriotzaren aurretik, 1903ko urriaren 21ean, Jose Mendieta Busturiako eskribauaren aurrean Sabinek bere azken borondateko testamentua agindu zuen: “Declara que carece de ascendientes y descendientes y siendo sus bienes de libre disposición, de todos ellos bien sean raíces, créditos, derechos, acciones y de la clases que fueren y dejase a su fallecimiento en prueba del cariño que la profesa a su repetida mujer Doña Nicolasa Achicallende, a esta misma la instituye y nombra por su heredera universal o única”. 1903ko azaroaren 25ean hil zen.

Dirudienez, Sabinen anaiak eta arreba, delako erabakia, ez zuten guztiz begi onez ikusi eta aurrerantzean hartuemonak okertu egin ziren. Luis anaia, Nikoleren etxean sartu zen berehala, paper eta liburu guztiak hartu eta eramanez joan zituen. Altzariak eta gutun batzuk berriz, gaurregunera arte gordeta eta zainduta heldu dira Mari Karmen Aizpururen arduragatik.

Stipul dendroica

ARGI
9

Nikolasa
Atxikallende-
ren berri luze
emateaz gain,
Mari Karmen
Aizpuru ilobak
Gernikako
etxean hartu
gaitu.
Nikolasaren
oinordeko
izanik, urte
luzez ederki
gorde eta
zaindu ditu
senar-emazteen
objektu eta
altzariak.
Gernikako
pisuan museo
txiki bat du
Mari
Karmenek.

Izeba Nikole eta osaba Sabinen ondarea

NAGORE IRAZUSTABARRENA

SABINO ARANAREN irudia ikusi dugu pare pare Mari Karmen Aizpuruk atea ireki bezain pronto. Egongelara pasarazi gaituenean, larru beltzeko ondo kontserbatutako besaulkiak piztu digu arreta eta, bai, Mari Karmenek Sabinoren besaulkia zela esan du. Zenbat ordu pasako zituen bertan Sabinok hausnarketan? Besaulki horrek hitz egingo balu... Bada, ezin esan etxe horretako objektuek hitz egiten dakitenik, baina asko esaten dutela, bai. Mari Karmen armairu eta tiraderak irekitzen hasi da eta lehenik senar-emazteen baxera ederra erakutsi digu. Plater eta katiluek txorien irudiak dituzte; denak dira ezberdinak, denak eskuz margotuak. Lihozko mahai-oihal, zapi eta izaren txanda iritsi da gero. Gehienek "A" bikoitza dute bordaturik (Arana, Atxikallende). Manta zaharkitu eta zulatua atera du ondoren. Sabinok bere kartzelaldietako batean erabilitakoa omen da eta hori frogatzeko Aranaren espetxeko argazki bat era-

kutsi digu. Dokumentu mordoia ere ipini du mahai gainean: argazki zaharrak, egunkarietako errekorreak... Sabinoren gorpuarekin eta bere ondareko hainbat objektuekin bere oinordekoen eta EAJren artean izan diren tira-birak jasota dauzka Mari Karmenek. Bere osabak sortutako alderdiko kideak gogor kritikatzan ditu eta izebak jasotako tratua salatzen du.

Denborak horizatutako paper orri hutsak ere gordetzen ditu, Sabinok eskutitzak idazteko erabiltzen zituenak. Gernikako arbolaren irudia dute izkin batean eta azpian "Gernika"ko aretxa Bizkaya'ren Lagi-Za'ra iku'rtzen dauna" idatzi-rik.

Egongelatik bulegora pasa gara. Sabino Aranaren bulegoa bere horretan mantendu du ilobak. Idaz mahaia, aulkiak, tintontzia... baita koa-droak ere: parean azken afariko irudia eta albo batean diputatu aukeratu zutenean Gipuzkoako burukideek sinatutako dokumentua. Aranaren izena daraman kartoizko kaxa batetik kapela luzea eta larruzko eskularru zuriak atera ditu eta ondoren bulegoko kaxoiak irekitzen hasi da:

Ezkerreko argazkian, Sabino Aranaren bulegoko altzariak. Goian, Aranak, espetxean zela, erabilitako manta. Eskuinean senar-emazteen baxerako pieza.

Behean ikusten denez, senar-emazteen izara, mahai-oihal eta zapiek "A" bikoitza dute bordatuta (Arana, Atxikallende). Lerro hauen alboan, Nikolasak ezkontzan erabilitako mantelaren detaileak. Honen azpian, argazki zahar bat (Nikole ezkerretik hasita bigarrena da). Azkenik eskuinean, Sabinoren kapela eta eskularruak.

egunkarietako errekorre gehiago, agiriak, eskutitzak... Eugenio Alegria bigarren senarraren dokumentu batzuk badira, zurrumurruek ziotenaren kontra, guardia zibila ez zela erakusten dutenak. Eskutitzen artean Paulina Arana Sabinoren arreba Nikoleri 1920an bidalitakoa dago, azkenekoa seguruaski, Paulina handik gutxira hil baitzen, 1921ean. Beste eskutitz batean Luis Aranaren idazkera ere ikusi dugu, Sabinorenaren oso antzekoa, txiki eta borobila. Mari Karmenek dioenez, Nikolek ondo tratatu zituen Sabinoren senitarteak hau hil eta gero, ordainetan babesik jaso ez bazuen ere. Paulina eta senarraren alokairua berak ordaindu omen zuen urtetan eta Paulinaren elizkizunak ere bai. Sabino Aranaren testamentuaren kopia ere, oinordeko bakar eta unibertsaltzat emaztea jotzen duena, gordeta dauka.

Mari Karmen Nikolasaren etxean jaio zen eta hau hil bitartean batera bizi izan ziren. Sarri hitz egiten omen zion Sabinori buruz, eta beti ondo. "Detaile asko zituen, beti opariak egiten zizkion". Eta, hala ere, Bilboko burgesa baserriar pobreakin ezkondu zeneko ustea zalantzan

jartzen du Aizpuruk: "Aranatarrek, Luisek bereziki, aitaren dirua gastatu zuten. Nikoleren sendiak, berriz, bazituen ondasunak, amaren aldetik, Iturritarren aldetik, bereziki". Sabinok ez omen zion dirurik utzi eta zeukan dirua Abiñako sendiko jabetza salduta lortu omen zuen.

Salara berriro itzuli eta Nikolasak ezkontzarako erabilitakoak atera ditu: zetazko mantelina beltza, gona... Sabinoren heriotzean bere gorpuak zeraman zinta beltza ere gordeta du; urrezko hizkietan "Arana-Goiri'tar Sabin'eri Batzoki bermiotarra" irakur daiteke. Bisitari amaiera emateko, berriz, izebaren ezkontza-eratzuna erakutsi digu.

Sabino hil zenean bere anaia Luisek paper eta liburuak eraman zituen. Gerra Zibilaren urteetan gorriak pasa zituzten eta "Nikoleren etxea txikitu" zutela esan digu Mari Karmenek, behin gauzak leihotik atera behar izan zituztela, gal ez zitezen. Hala ere, altxor ederra zaindu du urtetan. "Nik nire esku zegoen guztia egin dut eta ni falta naizenean ere ondo zainduko dituztela bermatu nahi nuke". ■

Art 7 la

liburu bilduma egungo antzerkigintzarekin

Durangoko azokan salgai

Elizburu kalea 3 • 48230 Elorrio • www.artezblai.com • artez@artezblai.com • tel. 946 583 082 • fax. 946 231 886

José María
Setién

Francisco
Garmendia

«Absolutismo
zaizkio, giza

Zer dela-eta *Pueblo Vasco y Soberanía* liburuak?

FRANCISCO GARMENDIA: Subiranotasunaz sortu diren eztabaidak direla-eta, gure herriko eta atzerriko hainbat jenderen galderei erantzuteko. Osatzen duten bi idazlanak ere, urtebete lehenago emandako hitzaldiak dira, gai horretaz kezkatutako herritarrek eskatuta. Hain zuzen, hitzaldi horien ondotik jaso genuen deia, liburu batean-edo argitara emateko.

Zein galderei erantzuten die liburuak, zehazki?

F. G. Bi galdera nagusiri eta bakoitzari lan batek. Lehenengoak, euskaldunok eta euskotarrok azken bi mendeotan bizi izan ditugun herri arazoak eta subiranotasunaren arteko zer ikusia jorratzen du. Eta bigarrenak...

JOSÉ MARÍA SETIÉN: ...subiranotasunaren zertarakoa aztertzen du, kulturalki plurala den herri-gizarte batean. Horretarako saiatzen naiz, hitz horren jatorrizko esanahia eta gaur egun izan lezakeen legitimazio etikoa ikertzen, ondoren gure gaurko herri egoerari aplikatzeko.

Subiranotasuna aipatzean Euskal Herria eta Espainiako Koroaren arteko Ituna agertzen da: Euskal Foru sistema. Historiaz ari zaretenean, Frantziako Iraultza duzue hizpide. Gure herriaren historian ezinbesteko gertakaria. "Absolutismoa" terminoa ere agertzen da. Egingo al diguzue balorazio bat azken gertakari horri buruz?

J. M. S. Frantziako Iraultzara jotzen dut, batez ere, "subiranotasuna" eta "nazio" kontzeptuak ezkontzen dituelako eta, horren ondorioz, botere politikoak, nahiz eta hainbat herri eta nazio biltzen dituen gizarte batekoa izan, nazio bakanen monopolioa ezarriko duelako.

F. G. Horren lekukorik agerikoena Euskal Herrii gertatutakoa da. Frantziako Iraultzaren eraginez hasi ziren herri lurak eta eskumenak larriki galtzen, jatorrizko gizarte eta herri erakundeak ia erabat zapuzteraino, lehenik Iparraldean eta ondoren Hegoaldean, Frantziaren eta Espainiaren subiranotasun nazionalaren ize-nean.

Foru sistemari dagokionean, zuk, Garmendia jauna, Cánovas del Castillo aipatzen duzu: "Estatua, indarra eta zuzenbidea" batu zituen

Pueblo Vasco y Soberanía liburuak Francisco

Garmendia (Pako)

eta José María Setién bildu ditu.

ARGIAk, berriz, mahai baten inguruan eseri ditu bi egileak, Donostiako elizbarrutiak

Martutenen duen Gentza etxean.

Solaskideek gure herriaren historiara hurbildu gaituzte, baita gogoeta sakona eskaini ere.

Gentza inguruko palmondoen artean ibili gara, baita José María eta Pakoren arteko adiskidantza noizkoa den ezagutu ere. Pakok 1964an ezagutu

zuen José María; "mini" bat gidatzen zuen orduan. Beren bizitzako hainbat pasadizo ezagutu dugu. Solasaldiaren zati mamitsuena bildu dugu hemen.

MIKEL

ASURMENDI

Argazkiak:

Gari Garaialde / Argazki Press

Cánovasek. Egungo egoeraren genesi bezala jo al daiteke? Espainiako Estatuan funtsezkoa gaur egun ere?

P. G. Gaurko Espainiako Estatuko zenbait buruzagiren artean neocanovismoa indartu da. Bere izena daraman Fundazioa (Fundación Cánovas del Castillo) Fragak sortu zuen, Alianza Popularren sortzaile berak, Gernikako Estatutua gaitzetsi eta haren aurka borrokatu zenak, alegia. Fundazio horren gaurko presidentea Aznar da eta 1999an Cánovasen lan guztien argitalpenaren aurkezpenean, Aznarrek berak adierazi zuen oraindik zein loturik sentitzen den haren Espainiaren nazio kontzeptuarekin.

Euskal Herria —eta bere erakundeak— ondoan dauzkan erresumak eta estatuak baino lehenagokoa izaki, hainbat itun mota izan dira historian. Zein izan da azken 200 urteetan "subiranotasun eskubideaz" egin den erabilpena, zuen ustez?

J. M. S. "Estatuaren onerako" erabili izan dela gehiago, bere helburu behar zukeen gizartekide denen "ongizate orokorrari" zerbitzu egiteko baino.

Subiranotasunaren inguruan uste okerra zabaldu da historian. Zer-nolako pertzepzioa dute egungo euskal herritarrek subiranotasun terminoaz?

J. M. S. Nire iritziz, gaurko estatuak subiranotasunaz egiten duten erabilpena hartzen da erreferentzi modura, edozein estatutan subiranotasunaren zertarako etiko zehatza eztabaidatu gabe.

Historia hurbilagoko itunek ez dute gainditu subiranotasunaren inguruan dagoen ausia. Espainiako oraingo Konstituzioak, kasu. Liburuak bide batzuk eskaini dituzue: etika eta elkarbizitza-rena. Komunitatea eta kolektibo sozialaren eremuak garatzea aldarrikatzen duzue. Politikak norbanakoaren "izan beharko lukeela" sustatu behar duela diozue, baina ez "behartuta". Sakondu alderdi hori, mesedez?

J. M. S. Gizon-emakumeon berezko garapenaren helburua, inguruak eman diguna baino haratago heltzea da, jaso duguna geure barneko askatasunez gaindituz. Baina garapen hori gizarte giro politiko jakinetan gertatzen da, izan ere estatuak bere boterea erabiltzen badu, garapena

ri mugak jarri behar
eskubideak goietsiz»

Curriculum

- **JAIO:** Hernanin, 1928an.
- **BIZI:** Astigarragan.
- **DONOSTIAKO GOTZAIN OHIA**
- **IKASKETAK:** Teologian lizentziaduna eta Eskubide Kanonikoan doktorea.

Ibilbidea

- 1944an Gasteizko seminarioan sartu zen. 1951n apaiz izendatu zuten Donostian. Ondoren Erromara joan zen ikasketak osatzera.
- 1955ean Gasteizko seminarioan Teologia Moralaren irakaslea eta arimako zuzendaria izan zen.
- 1960tik 1972ra Salamancako Unibertsitateko Teologia fakultatean katedraduna eta dekanoa.
- 1972an, Donostiako gotzain laguntzailea izendatu zuten.
- 1975etik 1984ra Gotzaitegiko apostolutza sozialaren eleduna.
- 1979an, Jacinto Argia gotzaina ordezkatu zuen eta 2000n Juan Maria Uriartek bera.
- Moral politikoa, gizartea eta etikari buruzko bibliografia oparoaren egilea.

baldintzatu egiten du. Baldintzapen horiek gizabidez hobetzeko, askatasuna eta etika uztartu behar ditu gizakiak bere jokabidean.

Aldaketa eta krisi garaia izanik, nola ikusten duzue euskal gizartea "izaera" horren jabe egiteko?

F. G. Gure gizartearen baitako krisi eta aldaketa giroa, teknologiari eta ekonomiari dagokienez, beste herri askorena bezalakoa da. Kulturari eta herri izateko bideari dagokienez, baditugu hainbat zera bereiziago egiten gaituztenak. Politika eta indarkeria dira, ordea, arazotsuenak. Gizarteko gehien-gehienek askatasuna eta gizabidea uztartu nahi dituzte beren bizitzan, ekonomian eta kulturaren bezala politikan ere. Bortxakeriari irabazteko, hain zuzen, arma horiek dira indartsuenak.

"Ez-subiranotasun" terminoa erabili duzu zero-rrek, Garmendia. Sakondu ideia hori, mesedez. F. G. Subiranotasuna ez dut gogoko, ez gizabakoak definitzeko, ezta herrien edo klaseen edo nazioen izaera adierazteko ere. Subiranotasuna harrotzen denean, absolutismoaren haizeak jo ohi du, gehiagotan gutxi batzuen mesederako, denek askatasunerako eta elkarkidetarako baino. Dena den, aitortu beharra dago, niri gustatu ez arren, gure inguruan botere politikoen arteko harremana subiranotasunaren parametroetan erabakitzen dela, eta, beraz, ezabatzen ez den bitartean, bere erabilerara mugatu beharko dugula. Hori da, hain zuzen, Setién jaunak proposatzen duena.

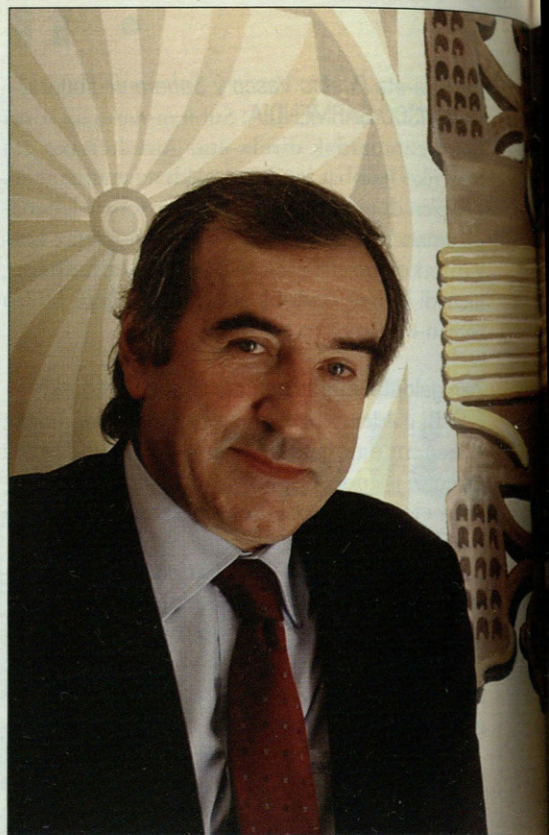
"Subiranotasuna" eta "gobernu moduak". Horra bi kontzeptu ezberdin. Subiranotasunak boterearen gogortasuna eta arbitrariotasuna dakartza. Egungo Europako Estatu indartsuenen izaera horren adibideak al dira?

J. M. S. Epai orokorrak ez dira oso bidezkoak. Erakunde baten erabilera bidegabeak edo inmoralek ez du derrigorrez esan nahi erakunde hori berez inmorala denik.

Rousseauren *Itun soziala* obra hizpide. Komunitatea (borondate orokorra) da moraltasunaren agerkari gorena. Alabaina, antza denez, gizabanakoek ez bide dugu subiranotasunaren izaera funtzionalean asmatu. Estatuaren absolutismoak eragin du horretan, akaso?

J. M. S. Rousseauren obran agertzen den kontraesanik handienetakoa da hori. Bere garaiko gizartea inmoraltzat jo zuen, eta gizartea egoera hartatik ateratzeko bidea hain zuzen inmoraltzat jotzen zuen gizarte hartan bertan aurkitu nahi izan zuen.

Subiranotasuna izan badago, baina estatuaren

"Gaurko Espainiako Estatuak zenbait buruzagiren artean neocanovismoa indartu da".

(Pako Garmendia)

funtzioaren arabera gauzatu da. "Positibismoa" gainditu beharra aipatzen duzue. Positibismo mota hori eduki materialekin eta erosotasunarekin lotzen ote dituzu zuk, Setién jauna?

J. M. S. Ikuskera positibistak gertakizunak bere horretan nola gertatzen diren aztertze joera du, gerta bidezkoetaz eta izan beharrekoetaz galdetu gabe. Estatuak zer-nolakoa izan behar duen argitzeko, ez da nahikoa nola funtzionatzen duen ikastea. Ikuspegi etikoa da gertatzen zaiguna hobetzeko jarrera kritikoa eskaintzen diguna.

Zer eragin du positibismo mota horrek gizabanakoaren subiranotasuna edo kolektibitatearen subiranotasuna gauzatzeko?

J. M. S. Subiranotasuna -edozein delarik ere bere erabilera bideratzen duen subjektua- beti dago gogoeta kritikoaren beharrean, baldin eta gizon-emakumeon garapenari zerbitzu egiteko badago, historian zehar irabazitako bizipenek laguntzen baitute argitzen giza garapenari zerk egiten dion on eta zerk egiten dion kalte.

Zergatik iritsi gara politika eta egia bereiztera?

J. M. S. Beste zenbait giza jarduerara baino gehiago dago politika interesen menpe. Eta, agidanez, zenbait interes aurrera ateratzeko, egiak baino gehiago laguntzen du gezurrak.

"Politika bidezko absolutismoaren arriskuari mugak jarri behar zaizkio, giza eskubideak goietsiz".

(José María Setién)

Politika eta gizakia ez bide dira aise ezkontzen.

J. M. S. Politika egiten dutenak ere pertsonak dira, eta beren asmoen alde edota boterea dutenen interesen alde eta denen ongizatea bultzatzeko ari litezke. Interes eta asmo ezberdinak elkar ukatzeraino kontrajartzen direnean sortzen dira arazoak.

Jarduera politikoa inhumanoa ote da?

J. M. S. Ez derrigorrez. Herritarren ona beste edozeren gaineratik jartzen bada, jarduerarik gizabidezkoena da politika. Horretarako, orde, askatasuna, erantzukizuna eta adorea uztartu behar ditu politikariak bere baitan eta jokabidean.

Elkarbizitza politikoa "ongizate komun" bezala interpretatu da. Hori ere ez ote daiteke absolutismo modu bat bezala interpretatu?

J. M. S. Gizabidean oinarritutako gizarte ikuspegiak edota jarrerak jarduera politikoa zentzu kritiko aztertzen laguntzen du eta bere onera ekartzen. Politika bidezko absolutismoaren arriskuari mugak jarri behar zaizkio, giza eskubideak goietsiz.

Alabaina, pertsonak ez gara jaio estatuan bizitzeko, antza, edota estatuak ez du garatu etika sendo bat behintzat. Zeregin horretan, norberaren ongizateak eta ongizate komunak elkarren

aurka egiten dute. Ongizate komuna gauza abso-lutu bezala ikusten da, hartara.

J. M. S. Gurea bezalako gizarteetan, ezinbestean behar dugu nolabaiteko egitura politikoa elkarbizitza arautu eta bideratzeko. Ez da hain garrantzizkoa egitura horri estatua edo beste izen bat ematen diogun. Gizon-emakume bakoitzaren ongizatearen eta ongizate orokorraren arteko gatazkarik handienak, hasten dira ongizatearen ulerkerak kolektibistak edo pribatistak egiten direnean.

Estatuaren "izaera" k "izan behar" zentzuaren arrazionaltasunetik eratorri behar du. Estatuak galdu al dute bilaketa edo betebehari hori?

J. M. S. Ez dut uste erantzun orokor bakar bat eman daitekeenik. Bizi dugun politika konkretua da, eta politiketan, hau da, politika jakinetan, adierazten da. Zientzia eta teknologia bultzatzeko, kulturetzari eragiteko, edota bideak eta etxeak eraikitze hartzen diren erabaki politikoetan ikusi behar da politikaren eta giza beharren arteko lotura zehatza. **F. G.** Estatuak eta bere forma ezberdinek ez dute berezko arrazionaltasunik gizon-emakumeon gizarte eta herrigintzatik kanpora. Beraz, arrazionaltasuna ez da estatuak guri eman diezagukeen zerbait, izatekotan ere pertsona jakiniek (denek edo batzuek) estatuaren bidez ezar dezaketen arrazionaltasun modu bat da gizarteko harremanetan.

Non egon daiteke arrazionaltasun horren giltza, historian akaso?

J. M. S. Pertsonen on egitean aurkitu behar da giltza. Pertsonak historikoak dira, baina berrazko izaeraren eta jatorrizko eskubideen jabe ere badira.

F. G. Eskubideak arrazoizkoak izatekotan, elkarrekiko behartzen gaituzten zorrak bezala ulertu beharko genituzke. Zor horiek, edukiz eta formaz, historikoki geureganatu ditugu, baina ez dute askorik balio, erabaki etiko sendoan sustraitu gabe.

Orain arte, estatuak nori egin diote mesede handiena subiranotasunaren jardueran?

J. M. S. Estatu jakin bakoitza ezin eten daiteke bera gauzatzen den gizartetik. Gizarte usteldua ezin ekar daiteke bere onera boterea eskuz aldatzetik bakarrik, are gutxiago totalitarismoaren eraginez, bera gertatzen baita ustelbiderik azkarrena.

Euskal Herrian "ongizate komuna" ulertzeko modu asko dago. Aniztasunak "ongizate komuna" zailtzen ahal du?

J. M. S. Gizarte homogeneoek, baldin baleude, eta gizarte anitzek, denek behar dute oinarritu

Curriculum

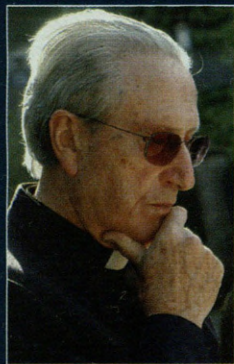

- **JAIO:** Azpeitian, 1946an.
- **BIZI:** Zumaian.
- **UNIBERTSITATEKO KATEDRADUNA**
- **IKASKETAK:** Teologia politikoa doktorea.

ibilbidea

- **Municheko** Unibertsitatean Zientzia Politikoa eta Soziologia doktoregoa egin zuen, Madrilgo Complutensean homologatua.
- 1977tik 1984ra Donostiako Elizbarrutiko irakasleen irakaslea izan zen, artean, zuzendaria izaki.
- 1982tik 1985era Euskararen Kontseiluko aholkularia, artean Eusko Jaurlaritzaren Hizkuntz Politikaren idazkari nagusia izaki.
- **Deustuko** Unibertsitatean katedraduna. 1982tik 1985era eta 1996tik 2002ra unibertsitate horretako Zientzia Politikoa eta Soziologia fakultateko dekanoa izana.
- **Euskal Herriko** politikari buruzko bibliografia oparoaren egilea.

"Politikaz ere arduratu izan naiz, baina, hain zuzen, jarrera etiko jakin batetik kritikatzeko"

Nola arduratzen zara gure aldarre politiko-az gotzain karguari utzi zenionetik?

Politikaz baino gehiago, gure herriko jendeaz izan dut ardura. Min ematen zidan eta min ematen dit, bihotzik gabeko edo bidegabea den jokabide orok: indarkeriak, bazterkeriak, bortxakeriak, zapalketak, mehatxuak... Horrelakorik gabeko gizarterik ez dugu ezagutu. Baina gure esku dago gehitzea ala gutxitzea. Eta bidegabekeria asko arazo politikoei loturik agertzen denez, bada, politikaz ere arduratu izan naiz, baina, hain zuzen, jarrera etiko jakin batetik kritikatzeko.

Idatzi duzun liburua ere, kritika asmoz egina da beraz?

Dudarik gabe. Estatuaren subiranotasun nazionala soluzio bezala saltzen denean, kritikoki aztertzea komeni zaigu, konponbide bezala eskaintzen zaiguna ea benetako aterabidea ote den argitzeko.

Eta zer argitu al duzu aztertu ondoren?

Estatu aski ezberdinak izan daitezke, zerbitzatu beharko lituzketen gizon-emakumeen eta herrien gizarte beharrak ere ezberdinak direlako. Baina, Estatugintza —edozein gizarteri begirako estatugintza— bidezko egiten duena, gizarte jakin horretako pertsonen eta herrien eskaintzen dien zerbitzua da.

Beraz, euskal estatugintza bidezkoa da.

Estatugintza bidezko egiten duena ez da euskotarra, frantsesa, europarra edo espainola izatea, baizik eta bere barrutiko pertsonen eta herrien erakusten duen jokabide etikoa.

Eta zerk egiten du bada, bidezkoa?

Giza-eskubideak eta herrien eskubideak estatuen aurretik jarri behar dira, bai gure barruti hurbilean eta baita zabalagoetan ere. Horretan ez dugu diferentziarik jarri behar.

beren ongizate orokorra giza eskubideak betetzeko erabaki sendoan eta jokabide zorrotzean. Helburu hori zer-nola betetzetik epaitu behar da estatu eredu baten edo bestearen izatera zuzenagoa ala okerragoa, hobea ala txarragoa.

Subiranotasuna "euskaldunon zerbitzura" edo "euskal herritarren eskubideen zerbitzura". Zehaztu itzazue bi kontzeptio hauek.

J. M. S. Esanahi nahasiak dituzten hitzak arre-ta handiz erabili behar dira. Euskal herritar oro da jatorriz eskubideen jabea. "Euskal herrikidea" izatea zertan datzan, kulturaz izatera ezberdinekoak garelarik Euskal Herrian bizi garenok, gizartearen aniztasunari buruz esan dudana kontuan hartuta argitzeko da.

"Subiranotasuna" eta "euskal nazionalismoa" ren identifikazioa bereizi beharra proposatzen duzu, Setién jauna.

Subirotasunaren harian

"Euskal Herriari begirako subiranotasunak, bidezkoa izatekotan, bertako herritar eta herri talde denen eskubideak zaindu behar ditu, kulturalki eta politikoki anitza baita euskal gizartea"

(José Maria Setién)

J. M. S. Beren buruak aberri euskotarrak direneko auto-aitorpena, estatu bezala osatuko litzatekeen euskal nazioaren subiranotasuna baino lehenagokoa da. Aberri bezala bizi dena estatu bezala garatzea, bidezko aukeretakoa bat da, baina ez da derrigorrezkoa, batik bat "plurinazionalak" diren gizarteetan. Dena den, horrelako gizarte batetako ardura politikoa duen estatuak, gizartekide den-den aukera nazionalen dagozkien eskubideak zaindu beharko lituzke, gizabidez jokatzekotan.

Egungo gatazkaren egoerak —ETAren biolentzia eta estatuen jardura tarteko— zein neurritan eragozten du hori egitea?

J. M. S. Oraingo gatazkak baditu hainbat osagai politiko eta horiek ere konpondu egin behar dira, gure artean ditugun aukera politiko denek izan dezaten askatasunez garatzeko bidea, elkarrekiko errespetu eta lehia demokratikoan. Hori baina, jardura politikoz iristen da, denon parte hartzea bermatuz eta lor daitezkeen adostasunak lortuz. ETAren indarkeriazko jarduerak ibilbide hori oztopatzen du, bortxakeriaz erasotzen baitu Euskal Herriaren politikagintza, nahiz eta Euskal Herriak bere kontra atera duen hitza behin eta berriz. Euskal Herrian bidezkoa izan nahi duen estatuak beti hartu beharko du kontuan, ezin duela jokatu nazionalki gizarte homogeneoa eta bateratua bailitzan. Eta horrelako homogeneizazioa lortzeko estatuaren indarra

erabiltzea ere —edozein delarik ere erabiltzai-
lea— indarkeriazko jokabidea onartzea da.

Konstituzionalistek "Euskal subiranotasuna"
versus "askatasuna" diote. Gure gizartean badi-
ra ekuazio hori gainditzeko osagaiak?

J. M. S. Estatu "nazionala" zertan datzan uler-
tzeko era oker baten ondorioa da ekuazio hori.
Beste barrutiei begira ankerrak jotzen ditugun
estatu formak, gurerat aldatzean zuzenak bihur-
tuko direla usteak, erdia baino askoz gehiago
du usteletik. Gizarte plurinazionalari egokitzen
zaion estatu forma bultzatu behar dugu.

Nola ikusten duzue gizartea egungo aniztasuna-
ren ondorioak eta arriskuak gainditzeko?

J. M. S. Gizarte baten baitako giza izaera ani-
tzen ondorioek ez dute, berez, zertan izanik
kaltegarriak edo arriskutsuak. Erantzun uni-
formearen bitartez bere burua aniztasunetik
babestu nahi duen gizarteak aurrera ordez
atzera egingo du, bere burua txirotu egingo
du, aberastu ordez. Elkarkidetzatza eta auzokide-
tza ez da aberasgarri "besteentzako" bakarrik,
baita "geure baitarako" ere.

"Zergatik subiranotasuna" ere galdetu daiteke.

J. M. S. Subiranotasuna hitza erabiltzen
dugu, beste egokiago baten faltan, estatua-
ren azken indarra adierazteko. Estatuaren bai-
tan eta herrien artean gero eta harreman
saretuagoak bizi ditugu. Eta harreman

"Gure auzoetan elkarbizitza bideratzeko arazo gutxiago dugu esparru politikoetan ados jartzeko baino"

Nola ikusten du Pako Garmendiak giro poli-
tikoa Ibarretxekek Estatutu berri baterako
plana aurkeztu ondoren?

Euskal Herriari buruz plan ezberdinak ari dira
burutzen. ETak eta haren segidako NAEMak
badute beren plana. Aznarrek gidatzen duen
estrategia ere plan jakin baten harikoa da.
Ibarretxekek proposatu duena, bestelako egi-
tasmo batean sustraitzen da. Ezkon ezinak
diren plan horien arteko borroka giroan bizi
gara gaur egun.

PSE-EE, EA, EB edota Aralarrek ere beren
planak aurkeztu dituzte.

1978ko Espainiako Konstituzioaren eztabaidatik hasita gaur arte irauten
duten hiru egitasmo politiko nagusienak eta kontrajarrienak aipatu dizki-
zut. Baina badaude horietatik bereizten direnak ere.

Hiru egitasmo politikorik nagusienak ezkon ezinak badira, dibortzioa
nagusituko al da euskal gizartean?

Euskal gizarte osoaren baitan ez dugu bizi buruzagi politikoez adierazten
duten adinako eten politikorik. Gure auzoetan eta lantegietan elkarbizitza
eta elkarlana bideratzeko arazo gutxiago dugu esparru politikoetan ados
jartzeko baino.

Gaur egun gehiengo politikoaren babesa duen planik ez dagoenez,
beharrezkoa izango ote da batzuekin edo besteekin bat egitea?

Euskal Herriaren eta gizartearen gehiengo handi eta ondo hedatu batekin
ondoan ezkontzen den planak irabaziko du borroka. Hor dago auzia.

Subirotasunaren harian

"Subiranotasuna ez
dut gogoko, ez gizaba-
nakoak definitzeko,
ezta herrien edo kla-
seen edo nazioen iza-
ra ere adierazteko.
Subiranotasuna harro-
tzen denean, absolu-
tismoaren haizeak jo
ohi du, gehiagotan
gutxi batzuen mesede-
rako, denen askatasu-
nerako eta elkarkide-
tzarako baino".

(Pako Garmendia)

horietako zenbaiten norabidea markatzera-
koan erabili izan da indar bidegabea, baina
harreman horietako asko bidezko bezala ere
onartu izan dira herrien baitan eta herrien
arteetan. Pertsonen eta herrien egoera hauei
gizabidetik erantzuteko, elkar ulertzetik hasi
behar da eta ditugun behar anitzi dagoz-
kien aginte forma egokiak asmatu eta apli-
katzetik.

Autodeterminazio eskubidea: bitartekoa. Zein
da eskubide hau bitarteko eraginkor bihurtzeko
gakoa?

J. M. S. "Autodeterminazio" hitza, "subirano-
tasuna" bezain erlatiboa da. Hitz horiek ez
dute esanahi zehatzik historia konkretutik
kanpora. Ezin daitezke kategoria horiek era
absolutuan definitu, gertatuzko eta berezko
elkarkidetzak eta interdependentziak kontuan
hartu gabe. Garrantzi gehiago du autodeter-
minazioaren edukia zer den argitzeak, erabaki-
mena era absolutuan eztabaidatzen nekatzeak
baino. Kontua ez baita hitzaren azalekoa gor-
detzea eta bere muinaren edukia galtzea. Hori
egingo bagenu, bere zertarako eraginkorra gal-
duko luke. ■

errege, xango eta anddere

Joxemari Agirre

UDALBILTZAREN ZUZENDARITZAKO KIDEA

Lehendakariaren proposamena eta ekonomia

San Martín biharamunean, izenburu handietan eta lehenengo orrian, ozen eta nabarmen adierazten zuen Bilbon argitaratzen den egunkari batek "Euskal Autonomi Erkidegoan guztiz behera egin duela atzerriko inbertsioak" eta jakina... guzti hori Jaurilaritzaren proposamenaren ondorio zela, esan gabe, esaten zuen. Aste bete lehenago, Actualidad Económica aldizkariak honako galdera honekin irekitzen zuen bere alearen azal nagusia: Bideragarri (ekonomikoki, noski) ote da Euskal Herri independente bat? Euskal Herrian ari diren 25 enpresari egin omen diote galdera hori eta inork ez omen die erantzun.

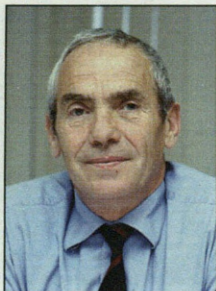
Mikel Buesak burututako inkestan mila enpresariri bidali omen zitzaion galdesorta, baina 78 bakarrik izan omen ziren erantzun zutenak eta balio handirik gabe utzi zuten ikerketa.

Egun batzuek lehenago BBVA eta Iberdrola goi ordezkariak, hirugarren hiruhileko euren balantzea aurkeztu zutenean, kazetariek, ez ohiko jakin minez, galdetu zieten nola ikusten zuten Ibarretxeren egitasmoa, haien erantzuna betikoa izan zen: indarrean dagoen legedia eta ordenamendua betetzen dutela beti, nahiz eta kazetari batzuek komenentziaren arabera interpretazioak egin eta Lehendakariaren proposamenaren aurka agertu zirela inongo lotsarik gabe aitortu.

Horregatik azpimarratzen zuen Actualidad Económica aldizkariak: enpresek ez dakite, ez dute erantzuten eta, noski, erantzunik ezaren aurrean esplikazioaren bat aurkitu behar zuten eta baita aurkitu ere. Alegia, enpresek ez dutela erantzuten beldur direlako, haien aburua ematen ausartzen ez direlako.

Lehendakariaren proposamenaren kontra, eztabaida oro ito nahirik, fronte asko jarri dira abian eta horietako bat fronte ekonomikoa da. Enpresari, finantzari eta eragile ekonomiko guztiak, gizon bat bezala agertu ez ezik, inongo erreparorik gabe nabarmenduko zirela uste zuten, baina kale egin dute ahalegin horretan. Izan ere, ardura ekonomikoa dutenek, egoera politikoak aldatzen direla eskarmentua dutenek, zuhurtzia eta perspektiba gehiagorekin jokatzeko dute.

Mugimendu honen atzean ez dago ez iker-

JOSEBA OLALDE

keta seriorik, ez iritzi jasotze sakonik eta gutxiago arazoa benetan aztertze borondaterik. Kezka, urduritasuna eta giro desatsegina sortzeko erabiltzen diren adierazpen lodikoteak baizik ez dira.

Euskal ekonomia Europako barne merkaturuan ondo txertaturik dago eta Jaurilaritzaren egitasmoak ez du hori zalantzan jartzen. Porterekin zioen bezala enpresak dira lehian egiten dutenak eta ez nazioak, eta gure enpresak ohituta daude Estatuko merkaturuan, Europako barne merkaturuan eta mundu zabalean lehian. Eta bide horretatik jarraituko dute proiektu berria gauzatzean ere, bertan ez dagoelako inolako autarkiarik edo independentzia ekonomikoaren tentazio izpirik ere.

Aitzitik, nire ustez, alderdi eraginkor asko ditu Lehendakariaren proposamenak euskal ekonomiarekiko. Hiru bakarrik aipatuko ditut adibide gisa. Ikerkuntza eta Garapena Jaurilaritzaren esku egongo lirake, bete betean. Gauza bera esan daiteke Enplegu eta Prestakuntza Profesionalari buruz. Bi palanka eraginkor lehiaketarako. Eta hirugarrena, garrantzitsua,

Gure enpresariak badakite, Lehendakariaren proposamena aurrera ateratzen den heinean, bertako erakundeek ahalmena bizkorragoa izango dela lehiakortasun giroa sortzeko

bakea eta normalkuntza bideratzeko plana izanik, hori lortzea litzake, enpresarientzat, ekonomiarientzat eta gizarte osoarentzat helbururik onuragarriena eta eraginkorrena.

Euskal ekonomia geroz eta irekiagoa da, gero eta europarragoa da eta EBko batz bestearen gainetik dago. Egia da hazkunde bide horretan nazioarteko abaguneak lagundu diola, baina baita ere aitortu beharrekoa da bertako erakundeek egin duten ahalegina euskal ekonomia erori zen krisialditik ateratzeko. Eta gure enpresariak badakite, Lehendakariaren proposamena aurrera ateratzen den heinean, bertako erakundeek ahalmena bizkorragoa izango dela lehiakortasun giroa sortzeko. ■

Estepan Plazaola

GOIENA KOMUNIKAZIO ZERBITZUAK
KOOPERATIBA ELKARTEKO LEHENDAKARIA

Herri prentsa: elkarlanean hazi eta hobetu

Gergarako Jardun euskara elkarteak 1990ean sortu zuen *Berrigara* astekaria. Urte gutxian egin zuen aldizkariak gora, bai orrialde kopuruz, bai harpidedunez eta baita publizitate-sarreraren aldetik ere.

Egoera ekonomiko ona, kazetari-talde finkatu samartua, herrian harrera ona... erosoena *bertan goxo* egitea izango zen. Baina Jardunen garbi geneukan ez genuela aldizkaria sortu herriarren bizitzan astearen ordu erdiko txokotxo bat bete eta horrekin konformatzeko, ez eta 3-4 kazetariri lanlekua segurtatzeko ere. Euskararen normalkuntzan tresna ahalik eta eragingarriena izatea eta herriarrei ahalik eta zerbitzurik osoena ematea zen gure nahia, herriarren informazio-iturrietan toki sinboliko bat izatetik apurka-apurka erdigunerranzko bidea egiteko. Berrigarak lortua zuen bergararren maitasuna baina gure herrian ere, hainbesteko maitasunik pizten ez omen duen beste medio batek betetzen zuen - eta betetzen du-, herriarren irakur-orduen zatirik handiena. Garaia zen Anje Duhalderen harako *Maita nazazu gutxiago goza nazazu gehiago* hura aplikatzeko. Edo, nahi bada, zuzenago esanda, *maita nazazu baina batez ere goza nazazu*.

Hazi eta hobetu gura horrek eraman gintuen hainbat puntu zailtzen jarri eta berplanteatzera.

Berplanteatu genuen, adibidez, gure enpresa-egitura. Pentsatzen genuen euskara elkarte xume batean kokatutako egiturak nekez egin ahal izango zela aurre etorkizunak komunikazioaren arloan ekarriko zituen erronka handiei eta, uste horrek eraginda, balarako komunikabide guztiok batu-ko gintuen enpresa sendo bat sortzera jo genuen. 2000. urtean jaio zen Debagoienean Goiena kooperatiba. Gaur egunean 40 langiletik gora dituen talde multimedia da.

Baina enpresa egiturarekin batera, berplanteatu genuen, era berean, gure produktua ere eta, produktuaren ezaugarri nagusi bat: edukiaren esparru geografikoa. Goienaren sorreraren aurretik gure harpidedunek beren herriko informazioa jasotzen zuten; Goiena sortu zenez geroztik, herriko informazioa eta balarakoa ere jasotzen dute. Eta hori zergatik? Lehenik eta behin, gure bezeroa ez delako jadanik bizi bere herrian soilik. Gaur egun, gure balaran guztiz normala da pertsona batek bi herriarekin edo gehiagorekin oso lotura estua izatea: herri batean lan egin eta beste batean bizi izatea, adibidez, edo herri batean bizi eta beste batean izatea gurasoak, kuadrilla, gaztetako ezagunak... Pertsona horrentzat hurbileko komunikazioaren muga ez da jadanik bizi den herria soilik.

Baina, bestalde, bada beste kontu bat ere, nire ustez, ahaztu behar ez genukeen: hurbileko informazioaren bezeroa

GOIENAKARIA

gero eta esijenteagoa izango da eskaintzen zaion edukia baloratzerakoan. Orain dela hainbat urte, herriar arruntarentzat, bera, bere laguna edo bere familiakoa prentsan agertzea albiste handia zen. Gure medioei esker, gaur egun edozein agertzen da prentsan. Beraz, hurbileko informazioa ematea, bere hutsean, ez da nahikoa izango gure bezeroen interesa pizteko; hurbilekoa izateaz gain eduki erakargarritz hornitua izatea eskatuko du.

Era berean, garai batean herriko baten iritzi artikuluari egilea herrikoa izateak berak nahikoa interes ematen bazion, denboraz, interes hori galduaz joango da eta egileak baino gehiago edukiak eman edo kenduko dio interesa artikuluari.

Ez dut, honenbestez, esan nahi herriak ez duela interes-gunerik piztuko. Seguru nago baietz. Esan nahi dudana da,

Herri-komunikabideei eta, bereziki herri-prentsari, heldu zaio ordua, herrikoari eutsiz, balarara, naziora eta mundura begiak eta belarriak zabaltzeko, elkarlanean etorkizuneko erronkei aurre egiteko

ez dugula, ezinbestez, herrira mugatu behar. Helburua, beste ezeren gainetik, gure irakurleei produktu erakargarria eskaintzea izan behar duela, eta herrian dotore, bizi-bizi, umorez, ironiaz... gauza gutxitik artikulatu polit bat sortzeko gai den jendea falta bazaigu, alboko herrikoa hartzeko arazorik ez dugula izan behar. Esan nahi dudana da derrigorrez herri-herriko gaietara mugatu beharrik ere ez dugula, izan ere askotan ez dago batera garbi zer den herri edo balarako gaia eta zer ez. Adibidez, Erreala bada balarako gaia? Erreala oso presente dago Debagoienean ere: peñak, asteburuetakoa autobusak, herriarren eguneroko tertuliak eta etxetabidak...

Esan nahi dudana da nik ez nukeela inolako zalantzarik izango herriz edo balaraz kanpoko beste eduki eta sortzaile batzuei ere gure aldizkarian tokia egiteko baldin eta honako baldintza hau betetzen badute: erakargarritasun maila/kostua ratioa oso ona izatea.

Azken batean, esan nahi dut herri-komunikabideei eta, bereziki herri-prentsari, heldu zaiola ordua, herrikoari eutsiz, balarara, naziora eta mundura begiak eta belarriak zabaltzeko, elkarlanean etorkizuneko erronkei aurre egiteko. ■

Aitor Zuberogetia

KAZETARIA

Reginald Perrin-en satira hura

Artikulu hau bistartzen duzunerako, irakurle, inauguratua izango dute Gasteiz aldean *El Boulevard* izeneko merkataritza-gune erraldoia; hain erraldoia non 80.000 metro koadroko azalera beteko baitu. Ez alferrik,

Euskal Herriko merkataritza-gunerik handiena izango dela esan eta esan ari dira. Handiena bai ausaz, ez ordea bakarra: Bilbon, barbarako, Guggenheim eta Euskaldunaren artean tankera beretsuko beste saltoki bat egitekotan ei dabilta. Bilbotik ez oso urruti, bestalde, beste zenbait merkataritza-gune handi daude, denak ere elkarrengandik kilometro gutxiko tartean; Sestao, Erandio, Leioa, Basauri edota Durangaldekoak datozkit gogora hau esaterakoan, baina ezin ahaztu bidean direnak: Urtuellan, konparazio baterako, harro demonio zebilen bertako alkatea, Espainiako merkataritza gunerik handiena egingo zutela aldarrika (geldirik omen dago kontua, baina argi dago Joxe Azurmendik salaturiko handikeriaren kulturari bizi garela oraindik); Barakaldon, berriz, Udala tematuta dabil Ikea multinazionala Ibarreta-Zulokoko hezegunera erakarri nahian, han saltokia ezar dezana. Kontua epai-bideetan zen arren, gertaera burutuen politika indarrean jarri eta hezegunea (Ezker aldeko natur gune bakanetakoa) sikatu egin zuten, Zatikako Lurralde Plana horretarako propio aldatuta. Orain aldaketa hori baliogabetu dute epaitegiek, baina alkateak, hala ere, Ikearen *Megapark* egitasmoa egin egingo dutela dio (Itoizko gertaeren irakasbideak Bizkaia partera ere ailegatu diren seinale).

Denok egin izan dugu osteraren bat saltokiotara, badakit. Badakit halaber gauzak ez direla erabat zuri edo beltz izaten, baina, hala ere, merkataritza-gune handion arribatzeak beltzetik zuritik baino gehiago daukalakoan nago. Patxi Juaristi lagunak ederto aztertu du kontua ondo bidean laster kalean izango den liburu guztiz gomendagarri batean; saltokiok, besteak beste, ekoizle eta kontsumitzaileen arteko distantzia ikaragarri handitzen dute, ekonomia deserrotu (*deslokalizatu* esaten dute orain), erabaki-zentroak urrundu, tokian tokiko produkzioa hilzorian

MONIKA DEL VALLE

Gutxiago
ekoitzi eta
lasaiago bizi
beharrean,
berdin segi eta
zaborra erraus-
tea ei da orain
aterabidea,
bidenabar
ingurumena
gehiago honda-
tu eta gurpil
zoroa ere eroago
bihurtuta. Hau
guztia gogoan,
duela urte
batzuetako
telesaiot bat
datorkit akor-
dura: *The Fall
and Rise of
Reginald
Perrin*

utzi, herri txiki eta ez hain txikietako denda asko zarratzera behartu (eta, ondorioz, herriotako harreman-sarea ahuldu), autoaren gehiegizko erabilera (saltokiok hiriguneeen kanpoaldean kokatu ohi baitituzte) sustatu, kultur uniformizazioa bizkortu, kontsumokeria areagotu...

Metaketa etengabea oinarrituriko sistemaren ajeak dira, kontraesan handi batean oinarrituriko sistema baten ajeak: ekonomia hazkunde etengabea ei da kontuaren gakoak, giltzarria; haatik, hazkunde mugagabe hori geroz eta muga agerikoagoak dituen ekosistemaren gainean burutu guran dabilta. Ez da harritzekoa gero, oparotasunaren gizarte honetan (munduko biztanleriaren laurden batek -asko jota- soilik gozatu ahal duen oparotasuna, ez dezagun ahantz), zaborra bera izatea arazo nagusienetarik bat: hil ala bizi ekoitzi eta ekoitzi ari gara, ingurumenaren eta gure osasunaren bizkar, eta gero ez dakigu ekoizpen horren hondakin geroz eta ugariagoekin zer egin; gutxiago ekoitzi eta lasaiago bizi beharrean, berdin segi eta zaborra erraus-tea ei da orain aterabidea, bidenabar ingurumena gehiago hondatu eta gurpil zoroa are eroago bihurtuta. Hau guztia gogoan, duela urte batzuetako telesaiot bat datorkit akordura: *The Fall and Rise of Reginald Perrin*. Reginald Perrin deitzen zen protagonista, bistan denez; inguratzen zuen gizartea aztertuta, ideia bikaina izan zuen Perrinek: ezertarako ere balio ez zuten produktuak saltzeari ekin zion (horrela iragartzen zituen gainera), eta baita derrepentean aberastu...

Badira, dena den, kontsumitzaileok daukagun botere itzelaz jabetuta, beste tankera bateko kontsumoa bultzatu guran dabiltazen elkarteak: kontsumo arduratsua, tokian tokiko ekoizpenean eta ingurumena errespetatzen duten produktuetan oinarritua, ekoizleei lantari duina ordaintzea duena helburu. Autoeraketan oinarrituriko guneak dira, eta, apurka-apurka zabaltzen ari diren arren, bide luzea dute egiteko. Bilboko *Bizigai* da horietako bat, eta diru-arazo larriekin dabil, nahi eta ezinean. Bada, beraz, elkarteok indartzeko garaia, besterik ez bada ere Reginald Perrinen jarraitzaileek gure kontura aberasten jarrai ez dezaten. ■

Bolanderetatik harago

Euskaldunon Egunkariaren itxierak ekarri zuen operazioaren bigarren aldiaren inguruabarrean, euskalgintza babesteko akordio sozio-politiko bilatzeko garai bateko guraria indartu da bazterretan, bada, noranzko horretan urratsak egingo dituela iragarri du euskalgintzaren zati bat ordeztu nahi duen Kontseiluak.

Bi lirake hezurmamitu beharreko akordioaren zutabe nagusiak; bat, euskararen normalizazio prozesuaren adierazle batzuek euskararen indarberritzea gelditzen ari dela agertzen dutela iritzita, euskararen normalizazio prozesua bizkortzea ekar dezakeen konpromisoa; eta bi, euskalgintzari eman beharreko babesari erreferentzia eginez, neurri politikoak, ekonomikoak eta juridikoak jasoko lituzkeena.

Aurrekariak badira. Besteak beste, Lizarraren sukarraren eraginpean, 1998ko abenduaren 21ean, Bilboko "Villa de Bilbao" hotelean, euskararen lurralde guztietako eta abertzaleak zein ez-abertzaleak diren zenbait alderdik izenpetu zuten akordioa litzateke horietako bat. Tratuaren arabera, Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia zein lurralde bakoitzean abian ziren planak babesteko konpromisoa ez ezik euskararen normalizazioa ahalbidetzeko neurri politikoak, ekonomikoak eta juridikoak bideratzeko engaiamendua ere hartu zuten han bildutakoek. Baina, akordioak porrot egin zuen.

Paktua gorpuztean, Kontseiluko bazkide batzuen aldetik ituna ezinezkoa gertatzeko oztupoak baino ez zituzten jarri, ez zuten halako akordio batean sinesten. Halaber, ezker abertzaleak ordeztu zuen alderdiak, hasieratik, eginahalak egin zituen sinatzailen artean sozialistak egon ez zitezten, eta, hargatik, akordioa herren jaio zen. Baina, aurrekoa gutxi balitz, akordioaren garapena ere era negargarrian kudeatu zen. Akordiotik at gelditu zirenak erakartzeko edota abeniko berri baten testuinguruan biltzeko ahalleginak askiek gertatu ziren, tratuaren zioz sor zitekeen dinamika abertzaleen arteko kontu batera mugatzeko urratsak egin ziren, alderdi ez-abertzaleak aurrez egositako

INIGO AZKONA

kontu batean esku hartzeko gonbita ez besterik jasotzen zutela edota lorontzi zirela iritzi zioten. Era berean, laburrera jokatzeko estrategiak nagusitu ziren, besteak beste, Euskal Autonomia Erkidegoko aurrekontuen eztabaidan eragin nahian, euskalgintzak –ustez– zituen beharren zerrenda egin zen, baina, euskalgintzako zenbait erakunde sektore berekoak izaki lehiakideak ere badienez, batzuek besteen lepotik abantailak lortzeko ahalleginak eta presioak egin zituzten. Egoera horri, ETAk su-etena haustea, abertzaleen arteko giroa ozpintzea eta lankidetzarako aukerak lorrintzea eranstean badiogu, deskalabrua da emaitza.

Beraz, orain, akordio sozio-politiko berri bat erdiesteko urratsak egin behar dira. Baina, horretarako errealitatetik ezin izango da ihes egin. Euskalgintzako sektore baten kontra Estatuak abiarazitako bidegabeko ehiza euskararen kontrakoa dela esatea sinplekeria da, batzuei, halakoetan dituzten erantzukizunak saihesteko, arian-arian hedatzea interesatzen zaien errazkeria, zinez. Izan ere, jasaten ari garen erasoak ezker abertzalearen zati baten gune gotorrak aspaldi abian jarritako estrategia politiko-militarraren logikan ulertu –ez onartu– behar ditugunean, harrigarria da oso halako jazoeren aurrean ezker abertzaleko buruzagiek arropak urratzeko erakutsi ohi duten abilezia, ezen, estrategia politiko-militar horren ahalik ingurune zabalenak itotzeko ibilbidea baita –funtsean– Estatuak darabilenaren arrazoia, eta, euskararen inguruan ari diren erakundeei erasotzearen ondorioz, euskararen indarberritzea da, besteak beste, bidenabar, galtzaile ateratzen dena, efektua. Beraz, euskalgintzako egitasmo estrategikoak ahalik pertsona eta erakunde gehien artean konpartitzea –benetan– litzateke halako egoerei bizkarra emateko txertorik eragingarriena, baina, horrek, euskalgintzaren inguru batzuetan beste kultura bat hedatzea eskatzen du, kontrol irizpideen gainetik zein azpitik, gure hizkuntza indarberritzea hurrenkeraren lehenbiziko postuan kokatuz.

Halaber, euskararen normalizazio proze-

suaren adierazle batzuek euskararen indarberitzea gelditzen ari dela agertzen dutela irizten bada, EAEra mugatutako estrategia batez ari ote gara? Izan ere, Iparraldean nola Nafarroan argi gorri gehien-gehienak aspaldi daude piztuta. Testuinguru horretan, hasteko, egoeraren azterketarako gutxieneko zorua komunean jarri eta konpartitu zein Euskal Herri osoan baliatu ahal den estrategia aproposerako habeak zehaztu behar izango ditugu. Izan ere, ustezko nazio mailako estrategia zuzena ez da aldarrikapen eta estrategia

Kontua ez da eraso baten aurrean dei egilea zeinahi delarik kalera ateratzea, protagonismo antzuetatik ihesi, bolanderaren edo ilusionisten taktikak alboratuz, etorkizuna irabazi ahal izateko, beste ibilbide bati ekitea baizik. Nahi den da kontua!

komunak toki eta egoera guztietarako mimetikoki erabiltzea, errealtate desberdinak aintzat, haietatik eraikitako estrategia, diskurtso zein taktikak eratzea baizik. Alabaina, halakotarako, euskararen lurraldeen egoera sozio-politikoa, soziolinguistikoa eta kulturala gogoan, autonomia osoz aritzen den mugimendu zibila behar du euskarak. Euskararen aldeko mugimendu zibilari zentraltasuna eta zeharkakotasuna ematea eginkizun ditugu oraindik.

Euskara, jokabidez, pentsaeraz eta jatorriz askotariko herritarren sostengua, esku hartzea eta babesa arian-arian landu gabe, asmo onenez egindako dekretu eta egitasmoen bidez bada ere, ezin berreskura daiteke. Aldi berean, zuzenean edo zeharka alderdien pean dagoen, alderdikieriaz jokatzeko duen mugimendu zibilak ere askotariko pertsonak ezin bil ditzake, hizkuntza biziberritzeko era askotako erabakiak har daitezkeen zein eremu guztietan eragiteko ahalmena nahikoa makalduz edota neutralitatea gertatuz. Kontua ez da eraso baten aurrean dei egilea zeinahi delarik kalera ateratzea, protagonismo antzuetatik ihesi, bolanderaren edo ilusionisten taktikak alboratuz, etorkizuna irabazi ahal izateko, beste ibilbide bati ekitea baizik. Nahi den da kontua! ■

TXANDAN
Igor Estankona

Ospakizun globala

Mundu osoan ospakizuna aldi berean egin zedin, Inperioko itsas osteko probintzia bakoitzari ordu bat jarri zitzaion metropoliko orduarekiko desfasearen arabera. Bada, gure probintzian ospakizuna arratsaldeko hiruretan zen hastekoa. Kaleak aspalditik zeuden aingeru eta gladiadore modernoek irudiekin apainduak, eta nahiz eta populuak beste premia eta ardura ugari izan, telebistan ekin eta ekin ari ziren.

“Matrix Revolutions” aldi berean estreinatu zen mundu libre osoan.

Baina txarrena ez da hori, txarrena da filma ikusi ez duen oro zokoratua senti dadin orkestratu zutela azpijokoa.

Baina txarrena ez da hori, txarrena da filma ikusi dugula eta gure tributua hurrengo kanpainarako erabiliko dutela.

Baina txarrena ez da hori, txarrena da behin eta berriro atzematen gaituztela euren iruzurrekin, elkarrizketa lotsagarriro pobreekin, gidoi harrigarriro lañoekin eta efektu itzel bezain hutsekin.

Filma bukatu zenean jendea purrustadaka ari zen albokoarekin, mor-morrean egundoko adar jotze hura zela eta. Probintzietan badago bat baino gehiago nazka-nazka eginda. Hurrengo muntaia Inperialean zinea erortzen bada ez nau azpian harrapatuko. ■

HIBUKO TXIKIAN
Joxe Mari Ostolaza

Mediaberri

EHUko Zientzien fakultateko ikasle talde baten web gune zendua. On Manuel Montero errektoreak eraila. Ez naiz ni beharbada eskola erakunde legez famatzeko egokiena, torturaren lehen zantzuak instituzio horretan ezagutu bainituen nire garaian. Eskolak, zigorra zuen enbor eta egurra adar. Fruitua berriz, zintzotasuna irakasleen aginduei men egitean zetzala sinesten zutenak osatzen zuten. Ez zen Montero jauna hortik urrun ibilitakoa izango. Ikasle ohien argazki albuma gordeta, bertan beti aginte gunetan ezagunen bat izango duenak, bere agendan haien eskuko telefonoen zenbakien jabe izango da, berak bezala barneko putakumea ezkutatzeko ika-siak eta noizbehinka paseatzera askatzen dutenak. Koadrila da, ezagunak laguntzat dituenak. Ez diote elkarri estimu handirik, baina notarioek boligrafoan bezala, batera jarduten dute berenaren defentsan kongregazio erlijiosoetan ikasitakoa indar. Eta ez dute aurre egingo dien ikaslerik soportatzen, nahiz eta kongresu ordainduetan, itxuraz, euren menpekoen iniziatiba autonomo eta askatzailez teorizatu inpotenteek potentziaz egin dezaketen bezala. Holakoen eskutan dauzkagu gure gazte unibertsitarioak, gure jubilazioaren bermea. ■

JAKIN

Beharrik ez

Joseba Balerdi

(...) Gezurretan ariko da Euskal Herrian euskara jakitea zerbaitetarako derrigorrezkoa dela esaten duen euskalduna. Egin aproba: saiatu egun oso bateko bizitza publikoa euskaraz hitz bat bera ere esan gabe burutzen. Ez duzu inolako arazorik izango, inon! Berria irakurtzerik ez duzu izango, baina periodiko mordoska bat aurkituko duzu kioskoan hala ere. Euskadi Irratia edo ETB1 ez duzu jarraituko, baina Radio Euskadi eta ETB2 zure zerbitzura izango dituzu. Autobuseko txoferrak, baita euskalduna bada ere, ez dizu harrituta "zenbat?????" galdetuko, zuk "uno" esaten diozunean. Osasun zentroko inork ez dizu erantzungo "ez dizut ulertzen", zuk "¿dónde se hacen los análisis?" galdetzen diozunean; tabernari bakar bat ere ez da ausartuko "barkatu?" esatera zuk "un café con leche" esaten badiozu eta...

Euskara ez da ezertarako behar eguneroko bizimodu normal bat egiteko Euskal Herrian, eta gaztelania edo frantsesa derrigorrezkoak dira. Euskal Herriko inkesta soziolinguistikoa ez dut ondorio hori ikusi, eta nire iritzian, horretarako behar luke inkestaren emaitza inportanteena. Baina ez da inon ageri: ez datuetan, ez

datu horiei Eusko Jaurlaritzak eman dien interpretazioan ere. Bere Gobernuari begiratu besterik ez dauka Azkaratek: posible izango al luke berak egun bakar bateko gestio osoa euskaraz hutsean egitea? Ba Saez de Samaniego jaunak, esate baterako, inolako arazorik gabe egiten ditu bere betebeharrak Nekazaritza eta Arrantza sailean, gaztelania hutsean (eta beharbada ingelesez, ez dakit; euskaraz ez behintzat). (...)

berria

Andreen fabore

Mariloi Ugartelesun

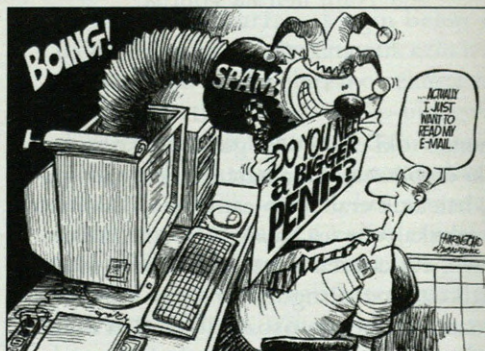
(...) Pobrezia emakumezkoa da, etorkizuna bezala nonbait. Gogoan dut hamabi urte baino ez nuela *El futuro es mujer* Anna Schygulla agertzen zen pelikula ikusi nuenenean. Ahaztua dut istorioa, bainta bukaera ere, beraz gustura ikusiko nuke berriro. Gomutan geratu zaidana zinetik ateratakoan izan nuen barneko indar sentsazioa da. Emakume izatea zerbait potentzia iruditu zitzaidan orduan, indartsu nintzela neska nintzelako. (...). Baina estatistika beltzak ez ditugu uxatu, ezta hurretik ere! Unibertsitateko gelak inbaditu ditugu, baina labanaz hildakoen eskelak ere geure patrimonioa eskusiboa dira oraindik. (...)

◆ David Horsey, AEBetako "The Seattle Post - Intelligence" egunkarian.

AEBetako astronauta: Bai, noski, Yuri... espazioa gure zelaia da. Zergatik galdetzen duzu? Yuri: Txinatar bat ate joka ari delako.

◆ Brian Fairrington, AEBetako "The Arizona Republic" egunkarian.

Panpinaren afitxan: Zakil handiagoa behar al duzu? Bunbuiloan: ...egia esan, nire e-posta irakurri besterik ez dut nahi.

www.kaixo.com
internet

Gizon ustelgaitza obra
taularatu dute
Joxemari Carrerek eta
Topok

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*
❑ *Ikuskizunen agenda*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Nafarroara
goaz gaztain
bila

ARGIA

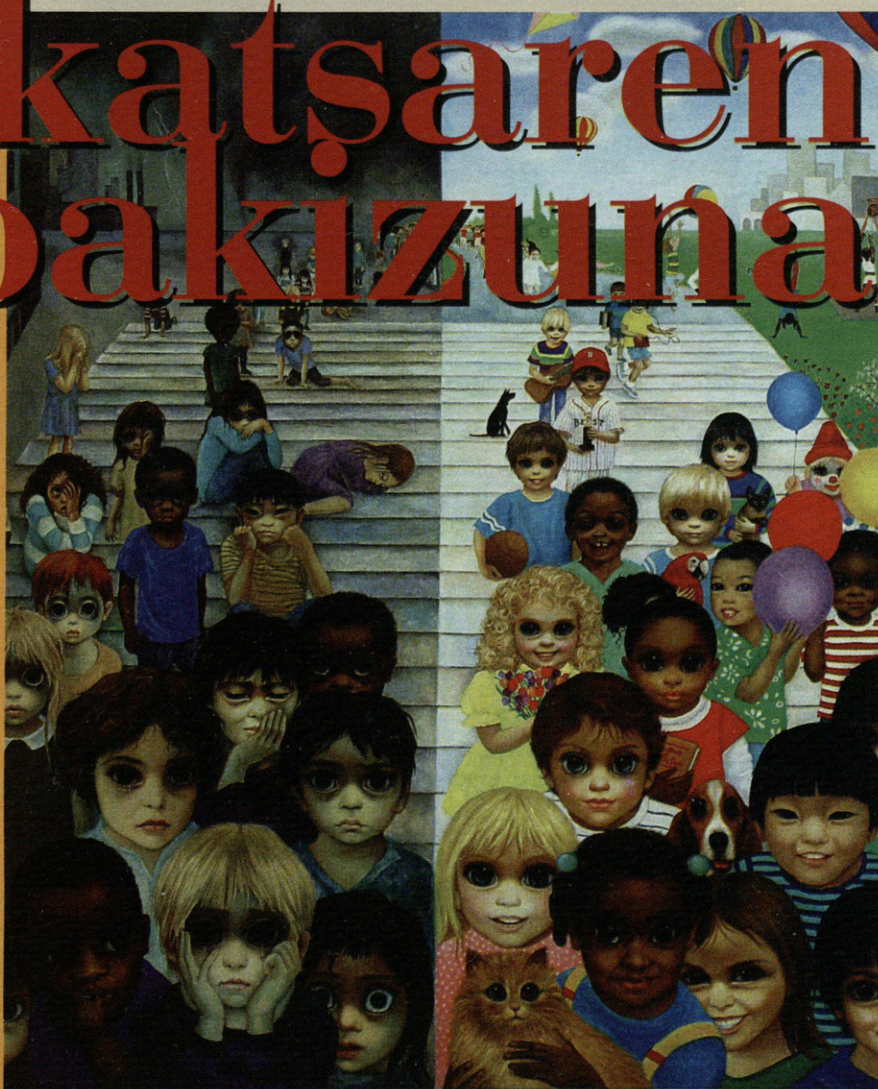
erdiko kaiera

kultura eta aisia

Akatsaren ospakizuna

Zabor-kultura

Zabor-Kultura.
Gustuaren espe-
leologia izeneko
erakusketa zaba-
lik da abenduaren
15a arte Gasteiz-
ko Montehermo-
so Kulturunean.
Bartzelonako
CCCBk, Kultura
Garaikideko Zen-
troak, ekoiztutako
proiektua, Katalu-
nian arrakasta
nabarmena izan
ostean, gure
artean dugu bi
hilabetez.

BAINA ZERTAZ ARI GARA zehazki Zabor-Kultura esatean? Jordi Costa kazetari eta erakusketako komisarioaren hitzetan "zabor-kultura errorearen ospakizunean oinarritzen den plazer estetikoaren poetika da". Gizartea, artea eta kultura ulertzeko eta begiratzeko modu alternatibo bati loturik, kultura ofi-

ziazak gaitzesgarritzat jotzen duen hori goratzea du eginkizun. Hala ere, ezarritako arauetatik at geratzen den oro ezin omen da zabor-kultura kontsideratu, honek ere badiu eta bere muga propioak. Ederki zehazten du Costak berak: "Zabor-obra biribila lilurutzen duen zerbait zatar-zatarra da. Horregatik

izaerarekin bat dator, garai bateko hiriko ur-gordailuan, eraikinaren zorupean baitago. Bertara iristeko, xumeki argitutako maldetan behera, azpimundu ezezagun eta misteriotsu batean murgiltzeko prestatzen da bisitaria, nahigabeko errorea ezaugarri komun nagusi duten era guztietako objektu, ikuskizun eta sentsazioen bila.

Akatsaren goraiatzeara

60ko hamarkadan, begi izugarri handi eta tristeak zituzten haurrak margotuz AEBetan *Kitsch* estetikaren paradigma bilakatu zen Margaret Keane eta espetxean dauden serie-hiltzaileen arte obrak, beraien ibilbidearen krudeltasunaren arabera kotizatuak (gero eta ibilbide odoltsuagoa, orduan eta kotizazio altuagoa merkatuan, noski), osatzen dute erakusketaren lehenengo atala. 70eko hamarkadan Espainiako Estatu-ko Costa del Sol eta Zaragozan hirigintzan eta arkitektura turistikoa nagusitu zen estetikak, oraindik orain, zenbait txokotan topa litekeenak, ere badu bere lekua. Zinema, musika, telebista, Internet... dagoeneko alor guztietara zabaldu da zabor-kultura delakoa eta guztiak ezagutzeko aukera izango du bisitariak.

Zabor a

kreazio aberrante guztiak ez dira klub horretan sartzeko modukoak: ezarria dagoen kultura itogarritzat bizi duen ikusleak, zintzotasunak, indarrak eta errepikaezintasunak bereizten duen errorea soilik aldarrikatuko du sedukzio-objektutzat".

Beraz, ofizialtasunaren galbahean, zirrikitu estuetatik pasa ezinik geratutakoaren zati bat da Montehermoson ikusgai duguna. Erakusketaren kokapena bera aurkeztutakoaren

NERE LUJANBIO
Argazkiak: Joseba Olalde

Zinemari eskainitako atalean Ed Wood, historiari sekulako zinema zuzendari txarre-na bezala pasatu dena, da aipagarriena. Bere asmoa, inondik ere, ez zen film txarrak egitea izan, baina halakoxeak atera zitzaizkion. Hain ziren kaxkarrak eta gaizki eginak, ordu-ra arteko zenbait arau estetiko eta formalen haustura ere eragin zutela. Nahi gabe edo aurrez intentziorik eduki gabe, hala ikusi nahi zuenarentzat, espresio modu berritzaile

bat sortu zuen. Ed Wood bera eta bere gisako zabor-sortzaileak abangoardia artistiko eta estetikoarekin nolabaiteko lotura izatera iritsi dira nahiz eta kasualitatez izan, eta lengoia berri horiek, ondorengo sortzaileetan eragin nabarmena izan dute. Abangoardia artistikoekin duten aldea nabarmena da ordea, artearen kasuan sortzailea baitzen obrari artistikotasuna eman edo kentzeko eskubidea zuen bakarra eta hemen, sortzaileak ez du berri-tzailea izateko asmorik, ikusleak ematen dio izaera hori.

Zaborraren inperioa

Erakusketaren azken zatiak bisitariaren par-tehartzetuzenari aukera ematen dio. Musika-ren kasuan, merkatuak inposatutako gustua-ren diktadurari aurre egiteko, gustu alternatiboa lantzea aldarrikatzen du, "zabor" arteko arkeologiaren bidez, batetik eta beste-tik, ahaztutako "perlak" erreskatatuz. Rap-hael, Heino, Luixy Toledo, Mary Scheider edo Tamara bezalako kantarien disko, kartel, bideoklip eta elkarriketekin "gozatzeko" aukera ematen zaigu bertan.

Orain arte estetika eta bizimodu alterna-tibo eta hein batean iraultzaile bezala ikusi dugun zabor-kultura, telebistaren esparrura iristean arau bilakatu da. Zabor-kulturak izan zitzakeen elementu kritiko eta ironiko-ak desagertu egin dira telebistan eta guztia

Irribarretik higuinera

Guztia AEBetan hasi zen, XIX. mendearen erdialdean, *freak-show* bezala ezagutzen diren giza fenomenoen ferie-kin. Ia mende luze batez batetik bestera ibili ziren edozein anor-maltasun fisikok desi-txuratutako gizakiek osatutako ikuskizunak. Elefante aurpegidun emakumea, munduko gizonik txikiena edo bururik gabeko emaku-mea aurrez aurre ikus-teak esperientzia katar-tiko bat sortzen zuen ikusleengan eta baita anormaltasunarekiko halako jakin-mina ere. Lehen begiratuan ikus-leari irria eragiten dio-ten *freak-show*etako kartel eta argazkiek, segundo batzuen ostean, ezinegona eta higuina ere eragiten dute.

*show*ak diren zenbait web orri pertsonal. Zaborra gure bizitzako esparru guztietara hedatu dela azpimarratzen duen instalazio batekin amaitzen da erakusketa. Lana, jana-ria, harremanak, gizartea... zabor-kultura-ren filosofia botereak bere egin duenean, lehen estrategia kulturalean eragile aktibo bezala jokatzen zuen ikuslea osagai pasibo bilakatu da.

Hausnarketarako deia

Erakusketaren helburua ez da ezeren aldarri-ka-pena egitea, ofizialtasunaren harresien kanpoaldean sortutakoaren ikuspegi orokor bat ematea baizik. Baina bada mota honeta-ko erakusketa bat Arte eta Kultura ofizialari eskainitako gune batean ezartzea begi onez ikusi ez duenik. Azken finean, kultur mun-duan eliteak beti egon izan dira eta badaude. Kultura ofiziala eta zabor kulturaren arteko harremana, erregea eta bufoiaren artekoaren parekoa da. Kultura ofizialak beharrezko du zabor kultura bere edertasuna eta nagusita-suna nabarmentzeko.

Honek guztiak galdera zaharrak berrikus-tera garamatza. Nork du benetako eskumena artea zer den eta zer ez erabakitzeko?

Erakusketa muntaia aldetik oso ongi eginga dago eta dudarik gabe, bisitariak une atsegina igaroko du bertan. Oroitzapenak eta irriak piztuko dizkio baina baita gogoe-

atean edertasun bila

bilakatu da hondakin. Erakusketak adibide paregabeak ematen ditu "zaborraren inpe-rioa" bilakatu den telebistari eskainitako atalean. Beste hainbeste gertatu da Interne-teko sarean ere. Hor ditugu egungo *freak*

ta sakon bat egiteko beharra ere, artea eta kulturaren izaeraren inguruan eta gero eta hedapen handiagoa duen zaborraren ingu-ruan, besteak beste. Norberak atera ditzala bere ondorioak. ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile:

kutxa

gizarte ekintza

Urriaren 24an
aurkeztu zuten
Topok eta
Joxemari
Carrerek Helder
Costaren *Gizon
Ustelgaitza*.
Politikarien
gaineko
hausnarketa
zorrotza da
bakarriketa.
Besteok ere ez
gara libratzen.

KATIXA GARATE

Argazkiak: Eli Gorostegi

ANTHONI J. RUIZ DE ABERASTU politikaria lur jota dago. Bereak eta bi egin ditu bere ametsa betetzeko, usteltzeko alegia, baina egindako ahaleginek ez diote fruiturik eman. Auzoko komunitateko bokala, alkatea, funtzionario baten emaztearen gidaria, diputatua, ministroa, eurodiputatua... izan da, ustelkeriaren atzapar erakargarriek ez dute harrapatu baina. Zeharo hondoratuta egon arren, ingurukoek ez dute lagunduko, guztiz kontrakoa baizik. Familiak izkin egin dio eta alderdiak bota egin du. Gauzak horrela, bere bizitzari egingo dio errepaso, non tronpatu den jakite aldera. Helder Costa antzerkigile portugaldarraren *Gizon Ustelgaitza*ko protagonista zorigaiztokoa gorpuzteaz Joxemari Carrere ipuin kontalari eta antzezlea arduratu da. Horrez gain, berak egokitu du bakarriketa portugasetatik euskara. Zuzendari lanak Miguel Galindok (Topo) bete ditu eta Galindo bera egin da argiztapenaren kargu.

Elkarlana erabatekoa izan da. Carrerek Hiru argitaletxeak kaleratutako obra pasa zion Galindori, eta biek gustuko zutenek berehala ekin zioten lanari, aretoetara eramateko auke-

Helder Costa

Portugaleko A Barraca antzerki taldeko kidea dugu Gizon Ustelgaitzaren (*O Incorrúptivel*) autore. Herri antzerkiaren berreskurapenean lan egindakoa, *Zé do Telhado* eta *O misterio da camioneta fantasma* obrak ditu idatziak, besteak beste.

Usteak guztiz ustel

rari gehiegi erreparatu gabe. Beste helburu bat ere bazuten: hainbeste ugaldutako *stand up comedy*en aurrean, antzerki monologoa berreskuratzea.

Politikariak kritika

Politikari profesionalak ditu hizpide bakarriketak. Politikaren jokoa, koherentzia eza, estetikaren diktadura, psikoanalisira jotzea... arrapaladan agertzen diren gaiak dira, politikariak eta herritarrei halaber dagozkien gaitzak. "Handinahia, diru gosea... politikarienean ezezik, jende arruntaren buruan ere badaude", dio Galindok. "Politikarien kasua askoz larriagoa da, azken finean diru publikotik bizi baitira eta haien erabakiek gure bizitzan eragiten dute", gehitu du Joxemari Carrerek.

Agertu duten politikoa ez dagokio alderdi jakin bati, politikarien gaia jorratzean zuten interesa. Politikariak izena jartzean ere tentuz ibili dira, ez baitzuten identifikazioetan sartu nahi.

Izena ezezik, testua hurbildu dute. Bertsoak kantatzen ditu Aberastuk, baita Aita San Antonio Urkiolakoa ere. Carrerek aipatu digunez, egokitzeak baino itzulpenak eman dizikio lanak: "Hizkera kolokiala darabil testuak eta zaila da kolokialtasun hori euskaraz ematea, baina uste dut txukuna atera dela. Euskaraz ez dago garatua hizkera dramatikoak eta kolokialtasunean asmatu beharra dago". Eszenak egituratzea ere gogorra izan da, piezak ez baitu antzerki egiturarik.

Carl Saganen lagunak salbatzaile

Egoera argitu nahian, beste planetetako izakietan jarriko du esperantza Anthoni J. Ruiz de Aberastuk, kanpoan beti. "Mundu guztiak espero du zerbaitek salbatuko duela, dela loteriak dela zorte kolpe batek. Esfortzu pertsonalean oinarrituta ez dagoen zerbaitekin bidez salbatuko dela uste du gainera. Eta hori da izugarriena. Nire ustez, pertsonaiak zerbaitekin ahazten du, zirkunstantzia guztiak aztertzen ditu, baina ez du bere kontzientziarekin hitz egiten", esan digu zuzendariak.

Kontzientzia berriketan hasiko zaigun ez dakigu, baina Aberastu ezagutzeko parada behintzat izango da, datorren azaroaren 28an, Pasai Antxon. ■

**HAMAIIKA ZIENTZIALARI
IRAULTZAILE**

Poincaré Zientzia Taldea

**IRAGANEKO
ZIBILIZAZIOEN
ENIGMAK**

(Ponpeiatik Paskuako erraldiataraino)

Atlantida Taldea

**EUSKALDUNEN
KOLORE-UNIBERTSOA**
(Argia eta koloreen pertzepzioaz)

Txema Preziado
Alfonso Mtz. Lizarduikoa

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**NAFARROA
EUROPAKO
LEHEN ESTATUA**

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**EMAKUMEAK
XX. MENDEKO
HISTORIAN**

(PERTSONAIAK, GAIK, GERTAERA)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**CHATTERING
-SOLASEAN-**

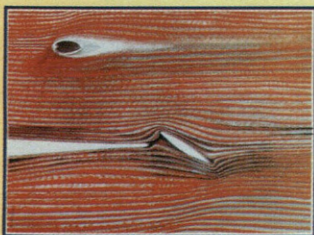
(INGELES - EUSKARA - GAZTELANIA)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**ZER DA
PSIKOANALISIA?**

(Inkontzientea, Super-nia, Libidoa, Terapiak)

ONARRIZKO LIBURUTEGIA

**GALAXIEN
UNIBERTSOAN**

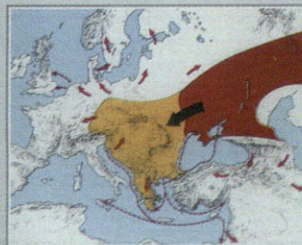
(Unibertsoaren hedapenetik,
galaxia kanibalaraino)

PERUSAREN GAIK

**ARKEOLOGIA ETA
MINTZAIRA**
(Indoeuroparren enigma)

Colin Renfrew

GAIK

ARGITALDARIA

**Durangoko azokan
zain gaituzue!!!**

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Ezpalak

IZASKUN JAUREGI

Toti Martinez de Lezeak "La

comunera" nobela historiko berria kaleratu du Maeva argitaletxearen eskutik. Kontatzen duen istorioa XVI. mendeko Gaztelan kokatua dago eta Maria Pacheko gazte iraultzailea da protagonista.

MONIKA DEL VALLE

Aitzol Ara- maio

k dagoeneko hamalagarren saria jaso du "Terminal" bere lehen laburme-

traiatatik. Berlingo Film Laburren Jaialdian lehendabiziko saria jaso du orain. Guztira, 3.000 euro irabazi ditu eta jaialdi gehiagotara aurkezteko parada du orain.

Jesus Mari Lazkano

artista gipuzkoarraren azken hamar urteotako lanak daude ikusgai Iruñeko Sei arte galerian. Horrez gain, Lazkanok argitaratu berri du "Roma" liburua Bassarai argitaletxearen eskutik. Italiar hiri-buruan eginiko oharren koadernotik sortutako lana da hau.

Ballet Biarritz

ek azaroaren 29an eta 30ean estreinatuko du Biarritzko Gare du Midin "Cigale" izeneko lana. La Fontaine alegia idazlearen ipuinean oinarritutako lana da.

Axular Arizmendi DJ

k bakar-kako lehen lana plazaratu du Oihukaren eskutik. Pin Pan Pun Band! taldeko kideak dantzarako musika elektronikoa jorratu du diskoan, eta tartean hainbat perkusio tresna ere baliatu ditu.

Unai Elorriaga

aukeratu du, besteak beste, Produccions do Pais de Nunca Mais ekoiztetxeak Prestige petroliontziairen hondamendiari buruzko film laburrak egiteko gidioak prestatzeko. Film laboriekin iraupen luzeko bat egingo da eta honen etekinak Nunca Mais Fundazioari emango zaizkio.

DANI BLANCO

Herri musika eta dantza

LEHENGO URTEKO ARRAKASTARI jarraiki azaroaren 29 eta 30erako Herri Musika Jardunaldiak antolatu dituzte Euskal Dantzarien Biltzarrak eta Herri Musikaren Txokoak Oartzunen. Herri musika eta herri dantza izango dira aurtien jorratuko diren gaiak. Izan ere, askotan batera joaten diren bi arlo baitira eta antzeko egoera bizi dutenak. Horretarako mintegia, tailerra, jaialdia eta erromeria antolatu dituzte. Bertan, Euskal Herriko nahiz Euskal Herritik kanpoko gonbidatuak izango dira.

Joan Fontcuberta
argazkilari katala-

naren

"Euskaldunen

Uharte" lana

dago ikusgai

egun hauetan

Donostiako Untzi

Museoan.

Itsasoaren museoak

GARAI BATEKO EUSKALDUNA ONTZIOLEN dikeen gunean kokaturik, hilaren 21ean irekiko ditu bere ateak azkenean Bilboko Itsasadarra Itsas Museoak. Itsasoa gizartera hurbiltzeko xedez, 27.000 metro koadroko azalera egokitu dute. Bi erakusketak izango ditu. Kanpoaldean, era askotako ontziak izango dira ikusgai. Barruan berriz, maketak, margoak, itsasontziak eta itsasoarekin loturiko beste zenbait objektu paratu dituzte. Guztira, berrehun bat piezarekin irekiko ditu ateak Itsas Museoak eta egunero izango da zabalik abendua bitartean. Bestalde, Pasaiaiko Badian den Askorreta Ontzian kokatuko da egun Donostian den Untzi Museoa. Behin betiko erabakia ez izan arren, leku hori ikusi du Gipuzkoako Aldundiak leku egokitzat. Bertara eramango dituzte egun Untzi Museoak dituen 24 itsasontziak. Museo berrian itsasontziak kopondu eta berriak eraikiko dira, besteak beste.

Lucia Lacarraren hitzak dira
hauek "Nabarra"n jasoak:

«Hainbat dantzari ez dela bizi izan konturatzen da gero. Posible da baleta eta bizitza uztartzea, posible eta beharrezkoa».

Xabier Gereñok zera adierazi
zuen "Jakin"en: «Euskaraz literatura serioa egin gura badugu, behetik hasi behar dugu lehenik».

Montxo Armendarizek hauxe
zioen Zinema Independenteko
Ourenseko Jaialdian:

«Zinemagintzara inbertsio pribatua bideratzeko ekimenak behar dira. Egun diru-laguntzen bidez

egin daitezke soilik filmak».

Jon Benitok ondorengo hau idatzi zuen "Berria"n: «Idazle gazteak zaharrak dira hemen, azkarregi zahartu dira. Ardurak, inportantziak, 'obrak' eta sariek irentsi dituzte».

Jon Sarasuak Ahozko
Inprobisazioa Munduan
Jardunaldiei buruz "Gara"n:

«Euskara izan da nagusi jardunaldiotan. Euskara beste hizkuntzetara itzultzen dute eta etorri direnak ohitu dira hizkuntza nagusia gurea izatera. Ez dut uste topaketa askotan gertatu denik».

EUSKALERRIA

Emakumeen memoria

Gure Historiaren memoria gorde eta zabaltzea da Euskadiko Filmategiaren eginbehar nagusia. Hain zuzen ere, filmen bidez betetzen du eginbehar hori. Orain artean ordea, emakumezkoen historian zuen hutsune nagusia. Horregatik sinatu dute Emakundek eta Filmategiak akordioa. Ekimen horren bidez, Historiaren une ezberdinetan emakumeak izan duen lekua eta garrantzia erakutsiko duten filmak gorde eta zabaltzeko konpromisoa hartu du Filmategiak. Konpromiso horren lehen pausoa emana dago. Izan ere, Begoña Gorospek eginiko *Eusko Emakumeak: 1930-1939* filma Filmategiaren eskuetara pasa da. Dokumentu honek Gerra Zibilaren aurretiko euskal emakume langileen baldintzak eta garaiko egoera soziopolitikoarekin zuten harremana aztertzen du.

Munduko inprobisazioaren basea

BUKATU DIRA Ahozko Inprobisazioa Munduan Jardunaldiak. Ez ordea bere ondorioak. Argo, Xenpelar Dokumentazio Zentroaren web gunean martxan jarriko den datu basea izango da horietako bat. Izan ere, bertan mundu guztitik inprobisazio kantatuaren inguruko informazioa kontsultatu eta gehitu ahal izango da. Xenpelarretik diotenez, bertsolaritzari buruzko informazioa gutxi gorabehera kontrolatua zegoen orain artean. Proiektu berri honek ordea, mundu mailako informazioa eta harremanak antolatzea ekarriko du.

Zinebi-ren markak

MARKA GUZTIAK HAUTSI ditu aurten hilaren 24an hasi eta 29an amaituko den Zinebi, Zinema Dokumentalaren eta Laburmetraien Billboko Nazioarteko Jaialdiak. Guztira 1.945 film jaso dira, nahiz eta 96 izango diren azkeneko lehiatuko direnak. Horietatik 20 animaziokoak, 53 fikziozkoak eta 23 dokumentalak. Eta sei euskal laburmetrai ere izango dira. Markak hautsi ditu, baita ere, dokumentalei eskainitako lehia pres-tatu duelako Arte Ederretako Museoan. Zinebidok izena darama eta bere epaimahai propioa izango du. Bestalde, Anna Karina edota Jean Luc Godard-i eskainitako zikloak eskainiko dira aurten. Eta azkenik Bilborock-en bideo musikalak ikusi ahal izango dira.

Lumière baino lehen.

1895ean patentatu zuten Lumière anaiek zinematografoa. Baina aurretik, Historian zehar, hainbat aparatu sortzen joan ziren irudien bitartez errealitatea biltzeko asmoz. Iruñeko Planetarioak egun hauetan ikusgai jarri duen "Altamiratik zinematografora, irudiaren odisea" erakusketak bildu ditu horietako asko: XVI. mendeko kamera ilunak, XVII.eko linterna magikoak edota XIX.eko jostailu optikoak. Irudia erabat onartua dugun garai honetan, irudi horiek zein prozeduren bidez lortzen diren argitu nahi du erakusketak.

Artea sarean. Dagoeneko

Interneten dago ikusgai Billboko Arte Eder Museoak sustatutako Arteder, euskal artearen datu basea. Museoak 15.000 dokumentu zituen gordeak bere liburutegian. Eta hori baliatuz jarri du martxan Interneteko datu basea. Oraingoz, XIX. mendetik gaurdaino euskal artisten eta talde artistikoen informazioa bildu dute. Etorkizunean ordea, beste zenbait gai jasotzea da helburua. www.bd-arteder.com/eus-kera-n sartzeari besterik ez dago.

Gure aurpegiak. Dantza,

antzerkia, zinema, musika, festak, kirola eta euskara bera jorratuko ditu Euskal Kultur Erakundeak Elhuyar Fundazioaren laguntzaz Donostian aurkeztu berri duen erakusketak. Euskal Herriaren aurpegiak erakutsi nahi ditu erakusketak 400 argazki, bideo bat, soinu dokumentuak eta testuak baliatuz.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

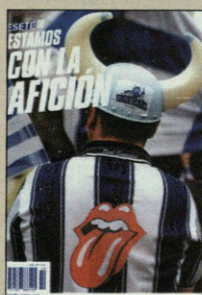
Anaiak ematen duzue

Xabier eta Martin Etxeberria

ELKAR
80 orrialde
5,90 euro

Bikiak protagonista

Umerez blai dagoen kontakizuna da "Anaiak ematen duzue", Xabier eta Martin Etxeberria zaraiztarrek hamar urtetik aurrerako irakurleentzat tandemean idatzi duten liburua. Bikiak izaki kontakizunaren egileak, bikiak dira liburuko protagonistak ere, berdinak izateagatik ezberdin diren bi mutiko. Bikiak izateak abantailak ekarri dizkie bizitza gogor honi aurre egiteko garaian, maiz jendeak ez dakielako bereizten nor den nor haien artean, baina arazok ere ez zaizkie falta, ikasgelako kankailuenak, bere iseketarako gai hartuak baititu; bietako zein den bestearen fotokopia eta antzekoekin etengabe iraintzen ditu. Anaia biak elkartu eta jakingo dute bestea isilarazten. Okerragoa gertatuko zaie, ordea, biak neska beraz maitemintzen direnean. **I**

Estamos con la afición

Batzuen artean

ESETÉ
162 orrialde
3 euro

Reala garaile denean, errealzaleak nonahi

Txapelketetan futbol talde bati gauzak ondo samar doazkionean, poz-pozik dabilta haren betiko jarraitzaileak, jakina, eta berriak ere ugari sortzen zaizkio nonahi. Reala primeran ibili zen aurreko denboraldian, eta errealzaleen poz hori hartu dute hizpide "Eseté" aldizkariak udazkeneko zenbakian, futbolaz, futbolzaleez, fan-ez eta abarrez hitz egiteko. Orduan, Gipuzkoako edozein bazterretan ikus zitezkeen bandera txuri-urdinak zintzilik; eta dendetako erakusleihoetan, jendearen janzkietan eta auskalo beste zenbat lekutan ere aurki zitekeen kolore horien aztarnak. Baina "Eseté"k azaltzen duen bezala, Realak baditu jarraitzaileak Miranda de Ebron, Fuerteventuran, Madrilan... eta baita Bilbon bertan ere. **I**

Liburuak CD-Romean

Bizkaieraz entzun daitekeen David Lópezen "Egiaren ispilua" kontakizunarekin ematen dio hasiera Ibaizabal argitaletxeak bere "Multimendia Bilduma"ri. Formatu digitalean egindako liburuaren bilduma da adin guztietako irakurle, entzule eta ikusleei zuzendua dagoen hauxe. CD-Rom bakoitzean agertzen den narrazioa edo istorio bilduma ahotsez, animazioz, hots efektuz eta musikaz osatua dago, batzuetan bizkaieraz, besteetan batuaz. "Egiaren ispilua" istorioaz gain, beste honako liburuok ere aurki daitezke bilduman: Iñaki Zubeldiaren "Iratxoen bihurrikeriak", Jose Penadesen "Hauskara", Juan Manuel Etxeberriaren "Gabonak ipuinetan" eta "Bizkaialdeko ipuin-esaundak", eta Aitor Aranaren "Neskea eta Jaungoikoa". **I**

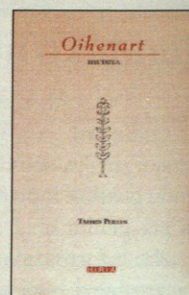
Egiaren ispilua

David López

IBAIZABAL
6,30 euro

Txomin Peillen Oihenartez

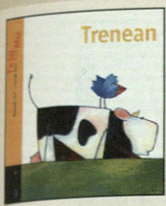
Txomin Peillen zuberotarrari zor dizkiogu Hiria argitaletxeak plazaratu duen "Oihenart, hautatua" liburua eta bertan azaltzen den Arnaud Oihenarten biografia eta nondik norakoak. Arnaud Oihenart (1592-1667) elizgizona izan ez zen lehen euskal idazlea dugu, eta hautaketa honen egileak baieztatzen duenaren arabera, baita urte askotan gure historialari kritiko bakarra ere, hau da, Euskal Herriaren historia aztertzeke orduan bere garaiko eta aurreko asmakeriak baztertu eta gauzak gertatu ziren moduan adierazteko dokumentuetara jo zuen lehenetarikoa. Horrela osatu zuen latinez "Notitia Utrisque Vasconiae, tum Ibericae, tum Aquitaniae" idazlana. "Oihenart, hautatua"n, euskarazko bere obra poetikoa eta hizkuntza berean bildu zituen atsoitzak aurki daitezke. **I**

Oihenart, hautatua

Arnaud Oihenart

HIRIA
98 orrialde
8,75 euro

**Txio eta
Mu. Trenean,
Mimatzen**
Marjolijn Hof,
Fransje Smit

IBAIZABAL
12 orrialde
4,10 euro

Bi ipuin liburu batean etxeko txikienentzat

Ibaizabal argitaletxeak etxeko txikienentzat kaleratu berri duen "Txio eta Mu" bildumaren liburu bakoitzean, bi ipuin ageri dira, txori batek eta behi batek osatzen duten bikote samur eta dibertigarriarekin neska-mutikoei jolas berriak ikas ditzaten. Izan ere, Txio eta Mu beti dabilta jolasean, baina beti dabilta ikasten ere. Mu baldar samar agertzen da batzuetan, baina beti du ondoan Txio, gauzek onera egin dezaten. "Trenean" istorioan, kasu, trenaren jolasa egitea proposatzen dio Txio Muri. Txoria aurrean jartzen da, txu-txu eginenez, baina Muk ez du gustuko besteak txu-txu egiteko era, ez baitira mugitzen. "Egizu zeuk", erantzuten dio Txio, eta orduan Mu txoriaren aurrean jartzen da. **I**

"Karmel"en azkeneko zenbakia dagoeneko kalean

Euskal Herriko Karmeldarren "Karmel" hiruhilabetekariaren azkeneko zenbakian, besteak beste, lan hauek aurki ditzakezue: Andoni Barrenearen "Umea euskara eta gaztele- ra aldi berean garatzen"; Andres Urrutiaren "Simenon eus- karaz edo Eusebio Erkiagaren 'Aspaldiko Maigret'"; Mª Pilar Lasarteren "Rudolf de Rijk, Ety Hilles- sum. Bi holdar maitagarriak"; Patxi Uribarre- nen "Euskalkieci buruzko gogoeta batzuk (bizkaiera bide berri bila)"; eta Juan Mari Arrizabalagaren "Bartzelona modernista". **I**

Karmel
Batzuen artean

EUSKAL HERRIKO
KARMELDARRAK
98 orrialde
11,50 euro urteko

MIKEL PERUARENA

"Maila pertsonala eta herriarekiko kezka uztartzen saiatu naiz"

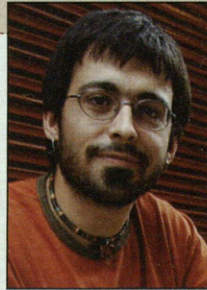
Zein da liburuaren helburua?

Ba, jakina da euskaraz argitaratzea ez dela publiko oso ugari batentzako argitaratzea, eta are gutxiago poesia izanik. Zer ekarpen egin nahi izan dudan liburu honekin? Ez literatura unibersalaren historiari, eta ez euskal literaturaren historiari urrezko hizki handiegirik emateko ahalmenik neure buruari ikusten ez diodanez, helburu umilago batzuk bilatu ditut. Barruan neuzkan hainbat gauza esatea, adibidez, askotan eguraldiaz hizketan, hala behartuta edo hala datorkigulako, agertzen ez diren gauza horiei leku bat egitea. **Zer aurkituko du irakurleak zure poemotan?**

Hiru egoera edo sentimendu nagusi ageri dira liburuan zehar, eta trantsizio moduan-edo jokatzen duten tarteko atal batzuk ere bai. Egoera horietan guztietan maila pertsonala eta herriarekiko kezka -edo egoerarekikoa- uztartzen saiatu naiz (ez dakit lortu dudan), bata zein bestea ezin ditudalako banatuta ulertu. Eta poemotan uste dut nabarmen agertzen dela euforia sentimendu bat, hasieran; amorrazio sentimendu bat, gero; eta depresio egoera bat ere bai. Eta, nire ustez, maila pertsonalean oso esanguratsuak dira hiru sentimendu horiek, eta herri bezala gure egoera animikoan gertatzen diren aldaketa handien eta gorabeheratsuen isla ere izan daitezkeelakoan nago.

Besterik?

Liburu hau konpromiso baten emaitza ere badela. Pertsonakiko konpromisoa -zehazki pertsona batekikoa- eta herriarekiko konpromisoa. Nik hala bizi izan dut, behintzat.

Mikel Peruarenaren lehen poema liburua

Mikel Peruarena Ansa hernaniarraren lehen poema liburua da "Eguraldiaz hizketan".

Ehun bat poema daude bilduta bertan: sarrera moduko bat eta bost atal. Nabarduraz betea dago eguraldia gure herrian, eta eguraldiaz aritzea gure errealitate gorabeheratsuaz hitz egitea ere izan daiteke. Hasiera batean, maitari zuzentzen zaio olerkaria "Eguraldiaz hizketan" liburuko poemetan, bere sentipen sutuak agertzeko, oso baikor, maitasunaren apologia heretiko bat egiteko grinaz. Baina gero amorrua ere ageri da bere olerkietan, inguratzen duen errealitate gordinez hitz egiterakoan, eta azkenean etsipena ere suma daiteke garbi bere esanetan. Gaztea da poeta, baina oso ironikoa. Bere ametsak defendatu nahi ditu, ihesi joan beharrik izan ez dezaten, haur zenean hain gustuko

egileari galdezka

**Eguraldiaz
hizketan**

Mikel Peruarena
Ansa

ELKAR

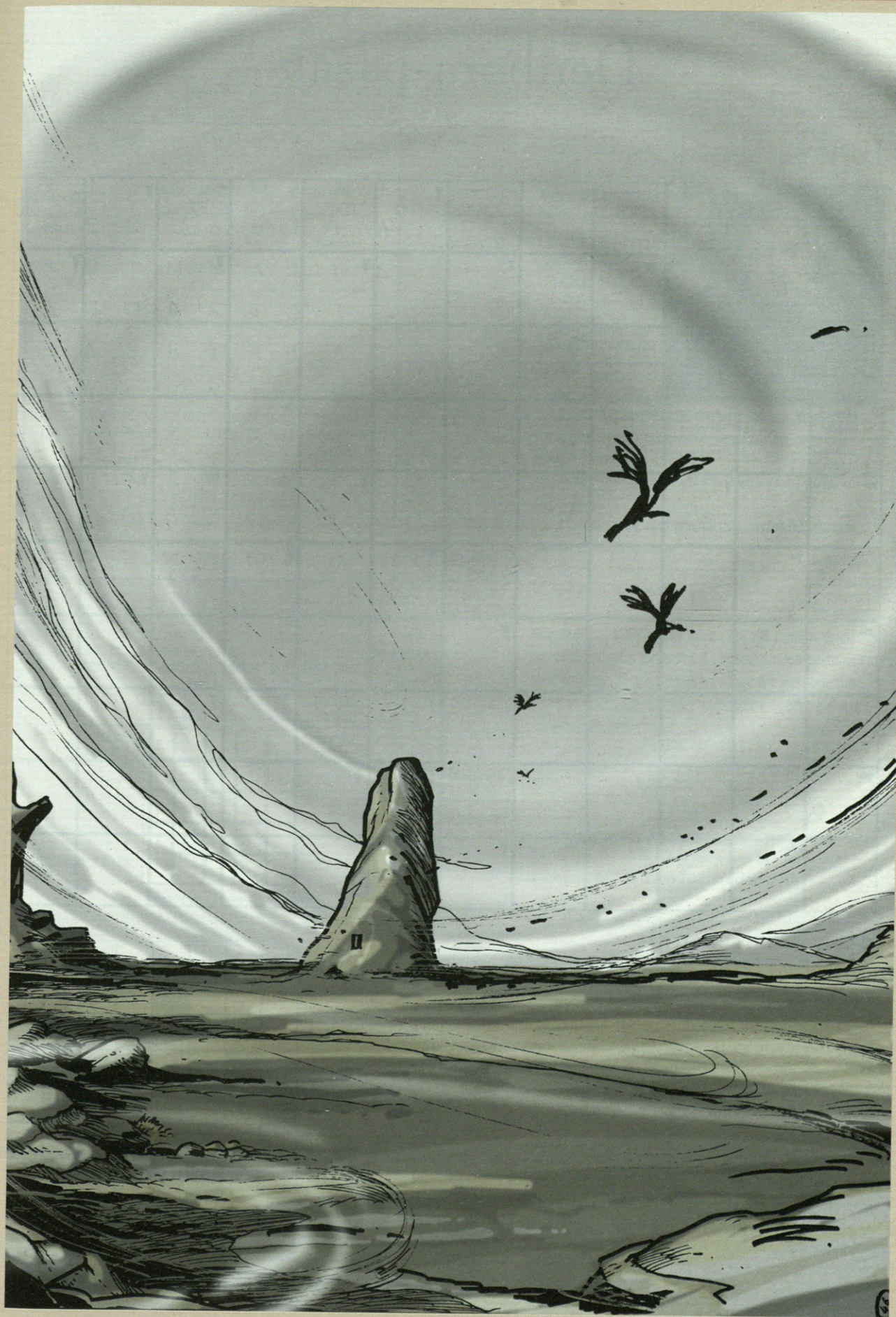
180 orrialde
13,50 euro

izan zituen lehen txerpolari haiek bezala. Etxe berezi bat eraiki nahi luke, maitearekin bizitzeko. Baina maiteak urrun joan beharko du, eta maitearen ausentzia mingarri horrek, hitzak ere eraman egingo dizkio olerkariari. Geografia ezaguna hartzen du espazio poetikotzat Mikel Peruarena Ansa eta gai handiak xehetasun zehatzekin lotzen ditu. **I**

Gartxot

erdiko kaiera

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Pl., arrain mota	▼		Pl., fruitu mota	▼		Verdiren opera	▼		Nafarroako ibaia	▼		Frantziaren hegoaldeko lurraldea
	*			*			Nori atzizkia			Haizea			
	DEITURA			IZENA									
	▶			▼			▼			▼			▼
	Elkarteak	▶											
	Nafarroako herria												
Pl., elementu kimiko	▼		Asiako estatua	▶	▼		Ez eme	▶			Iodoa	▶	
Pl., zuhaixka mota			Heldua				Nasa				... de Janeiro		
▶			▼				▼		Erdi, hitz elkarketan	▶	▼		
									Multzo				
Gipuzkoako ibaia	▶					Bizkaian, katea	▶		▼				
Asiako penintsula						Bokal errepikatua							
▶					▼		Kasik	▶			Zintzo	▶	
							Infin., kendu				Bi ken bat		
Iparrotratzak	▶						▼		Laborarien Biltzarra	▶	▼		1
Arrazoia									Arkuaren erdian				Jainko egiptoarra
▶						Euskara ez dena	▶	▼				▼	
						Oxigenoa							
Errepikatuz gorotza	▶			Komuna	▶	▼							●

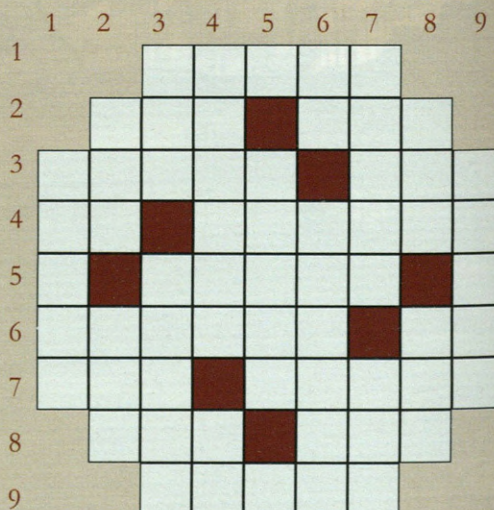
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Zuhaitz mota. 2.- Bizkaieraz, sobera. ... egina, total egina. 3.- Aretoak. Infusio mota. 4.- Ez eme. Gaiak, objektuak. 5.- Kontsonantea. Nafarroa Behereko udalerria. Uranioaren ikur kimikoa. 6.- Buru estalkia. Zakur. 7.- Lehenengo Nazioartekoa. Trebea, iaioa. 8.- Beldur. Gizon izena. 9.- Motela.

GOITIK BEHERA

1.- Esneki mota. 2.- Pinu mota. Hamabi, zenbaki erromatarren arabera. 3.- Kolore sistema. Bilkura. 4.- Igaro. Uhal hitzaren hasieran. 5.- Kontsonantea. Ibaietako ontzia. Bokala. 6.- 5. eta 3. bokalak. Esku itxi. 7.- Itxura. Garoa. 8.- Suari dariona. Ale landare. 9.- Alokairua.

Hizki zopa

Aurki itzazu ETB 1en ikus daitezkeen 8 saioren izenak

H	A	L	E	R	T	U	A	S
I	T	S	R	U	O	L	M	I
O	E	K	L	I	P	S	E	A
S	G	I	M	N	A	U	D	L
A	H	O	R	K	I	X	I	E
B	A	S	E	T	X	E	A	G
I	E	L	E	N	T	A	D	S
D	I	T	Z	O	K	H	I	U
E	M	R	I	H	O	A	B	K
A	I	G	E	Z	K	I	L	I
K	O	U	R	A	U	N	D	E

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu

1	2	3	4	5
1				
2				
3				
4				
5				

1. Larrua. 2. metal zurixka.
3. Gipuzkoako udalerria. 4. Segada.
5. Garaiak, aldiak.

Soluzioak

Hitz gurutzeak
 Ezker eskuin: 1. Pina. 2. Larrua. 3. Gela. 4. Teia. 5. Z. Banka. 6. Gauzak. 7. A.T. 8. Txanor. 9. Abila.
 Goitik behera: 1. Garza. 2. Larrua. 3. Pina. 4. Teia. 5. Z. Banka. 6. Gauzak. 7. A.T. 8. Txanor. 9. Abila.
 Keta. Olo. 9. Akura.

•	A	T	E	K	N	O	K	•	A	K	•
A	R	A	D	A	R	E	A	•	S	A	•
I	•	B	•	A	K	•	N	•	A	B	•
N	•	O	•	I	A	•	A	•	B	I	•
A	I	A	•	A	T	•	A	•	I	A	•
T	•	E	•	R	I	•	A	•	K	•	•
I	•	A	•	A	N	•	A	•	I	R	•
K	•	A	•	I	D	•	A	•	K	•	•
A	•	A	•	G	A	•	•	•	•	•	•
E	•	A	•	A	•	•	•	•	•	•	•

Alkoholemia kontrola

Ertzain bikotea auto kamuflatuan, abiadura kontrolatzen. Bat-batean, 60 km/orduko muga sinalatzen duen bide-seinalearen pare-tik, Jaguar gorri bat orduko 100 km. baino abiadura handiagoan. Orduan, ertzain batek besteari:

- Baina auto horren jabea ez al genion gidabaimena joan den astean erretiratu?

- Bai, bai, bera da.

- Ez digu bada ihes egingo!

Sirena piztu, ziztu bizian atera eta bi kilo-metro baino lehen bazterrarazi dute Jaguar gorria.

Gidariak leihatilako kristala jaitsi eta:

- Zer gertatzen da, ordea? Ez al dago beste inor geratzeko edo, gaur ere halako eskandaluan etortzeko?

- Hi isilik egon hadi eta atera ezak gidabaimena?

- Gidabaimena? Baina zer ordea? Ez zenidaten galduko, ezta?

Zurrungak

Sendagilea, 105. gelara sartu da, 88 urteko aitona nola dagoen ikustera. Ohean lo topatu du eta aldamenen eserita daukan amonari galdetu dio:

- Eta noiztik egiten ditu horrelako zurrungak?

- Ezkondu ginenetik!

Asmakizuna

- Zer esaten du marraskilo bihurri batek, apoarmatu baten oskolera igo eta bat-batean apoarmatua ibiltzen hasten denean?

- !?!

- IIIIAAAAAAUUUUUUUUUUU!!!!!!

K	O	U	R	A	U	N	D	E
A	I	G	E	Z	K	I	L	I
E	M	R	I	H	O	A	B	K
D	I	T	Z	O	K	H	I	U
I	E	L	E	N	T	A	D	S
B	A	S	E	T	X	E	A	G
A	H	O	R	K	I	X	I	E
S	G	I	M	N	A	U	D	L
O	E	K	L	I	P	S	E	A
I	T	S	R	U	O	L	M	I
H	A	T	E	R	T	U	A	S

Hizki zopa

A	R	O	A	K
L	A	Z	O	A
A	L	T	Z	O
Z	I	L	A	R
A	Z	A	L	A

Bost bide bost

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:

LIERNI ARRIETA

Nafarroako Arakil harana

Gaztainetara

Aralar eta Andia mendilerroen artera abiatu gara oraingoan, Nafarroako Arakil haranera. Irañeta, Ihabar eta Hiriberri herriak bisitatuko ditugu eta baita erkametzak, pagoak eta hariztiak ere.

Gerriak biguntzeko premian baldin bagara berri, gaztain jasotzen lana izango dugu.

Ingurukoek ondo ezagutzen duten gaztainadian guk ere muturra sartuko dugu.

Aralar eta Andia mendilerro karstikoen artean Arakilko harana dago. Inguruko urak Arakil ibaian biltzen dira, eta noraezean harana jaisten dute, aurrerago. Arga ibaiarekin bat egiteko. Mediterraneo isurialdea da hori, nahiz eta trantsizioko gune nabaria izan, klima atlantiar eta mediterranearen artean baitago. Klimaren berri adieraziko digute bideko erkametz, pago eta hariztiak. Nekazari eta abeltzainek ibai horren inguruan herrixka ugari eraiki dute eta horietako bat da Irañeta. Ihabar eta Uhart-Arakilen artean, 160 biztanlerekin, etxe dotorez osaturiko herria da. Etxe horietako batzuen ateen erdiko egurrek eskulturatxoak irudikatzen dituzte. Bertakoek hitzetan indianoek ekarriko usadioa da. Usadioekin segituz, aste honetako txangoan, bertakoek egin duten bezala, inguruko basoetan murgildu eta gaztainak bilduko ditugu. Basoan murgildu eta sastraken laztanak estimatzen dituztenentzat bide luzeagoa egiteko aukera badago. Basotik irten ere Hiriberri ingurutik ibarrean gora egin daiteke Irañetara itzultzeko.

Herrian barneratu eta Arakilko

urekin topatuko gara makaldian. Pikondo, astigar eta lizarrek tartekatuturik daude. Bide ertzean milaka igokari eta sastraka daude, aurrerago basoan aurkituko dugun aberastasuna salatuz. Ibai ertzeko bidea jarraitu eta zubia zeharkatuko dugu. Zutoinak adierazten digun Hiriberrirako bidea hartuko dugu. Muturren

iritsi eta burdinazko ate berdea igaroko dugu. Zubitxo polit bat alboan utziko dugu eta larreetan gizakiaren aztarnak aurkituko ditugu, su arrastotak. Urruntzur izeneko errekatxoa zeharkatu eta pista aurrera egingo dugu. Madalengo mendixkako hormak liluratzen gaituen bitartean, basoaz ohartu ere egin gabe gaztainaduan murgilduko gara, kirikiñoren batek muturrean eman arte. Gaztainak biltzera etorri gara. Poltsikoak bete, motxila bete, poltsak bete, baina ezin gara ase. Asko ibili nahi ez duten alferrentzientzat hemen amaitu da abentura. Lasai, etxera itzultakoan gaztainak jango ditugu.

Alfer tripontziak zirikatzeo diogu hau: bidea jarraituz gero bada altxor preziaturik: perretxikoak! Jakina, udazkenean perretxikoak izaten dira, baina perretxikozaleak ere ugari. Ez jakin orduan, zer izango den aurrean. Pista oso luzea da eta pinudiak, hariztiak eta pagadiak igarotzen ditu. Baso saltsa honetan kilometro batzuk egin eta, pagadian, batbatean, zabalgun batean amaitzen da pista, hainbat bidezidorretan banatuz. Erdiko bidea hartuko dugu errekatso baten inguruan zuhaitz

aurrean, Madalengo harkaitz paregabea dugu.

San Migel ermita dago aurrerago. Aralarren, goian dagoen In Excelsis-ko San Migelen aldean, ezezaguna da eta xumeagoa, baina apaina hau ere. Ermitaren ezkerrera dagoen bidexkari ekin eta berehala, Araiztar bordara

Sabelari danbolin zaratak eraginez

Aste honetako txangoan, gaztainondo emankorrei bisita egingo diegu. Neguko hotzak eta tristurak urruntzeko gaztainak bildu ondoren, etxean prestatu eta jatea proposatzen dizuegu. Naturarekin eta arbasoekin ditugun loturak ahaztu ez ditzagun, guk jaso eta dastatzearen abenturan murgilduko gara.

Gaztainondoa –jatorriz Asiako zuhaitza da– Greziara Kristo aurreko V. mendean iritsi zen. Kastana herrian oso ugaria zenez, "Kastanaikon" izena jarri zioten, Kastanako urra, hain

tozabalez osaturiko basoetan tartekaturik non-nahi aurkituko ditugu.

Zura marroi argia du, beta zabal eta politak marraztuz. Altzariak egiteko oso egokia da; ez da bigunegia eta eskuakin lan egiteko ere ez da gogorregia. Uretan, aldiz, ez du asko irauten. Azken urteetan, izurri bilakatu den onddo batek erasotzen dio zuhaitzari. Onddoak, zuhaitza erasan eta akabatzeaz gain, horiz tindatzen du eta gainera zurak bere balioa galtzen du. Ez da oso preziatua sua egiteko, ez baita

Gaztainadian fruitua biltzea izango da gure lana. Etxera joandakoan berriz, jaki goxoak prestatzen hasiko gara. Gaztain zopa (ezkerrean) eta gaztainak txokolate zuriarekin (eskuinean) izan daitezke horietako bi.

zuzen. Izen zientifikoak ere jatorri bera du: *Castaneasativa*. Baina, greziarrak baino bidaiari eta kolonizatzaile trebeagoek urreratu zuten gurera, nola ez, erromatarrek. Erromatarren erruz edo erromatarrei esker ditugu gaztainondoak hemen.

Gaztainondoa 15-20 m-ko zuhaitz sendoa da. Enbor sendoak azala zartatua izaten du. Hostoak gezi formakoak dira, 15-20 cm-koak. Ertzek, berriz, zerra itxura izaten dute. Adarren kimu batzuek loreak ematen dituzte, multzoka lore ar eta lore emeak. Bi sexutako loreak zuhaitz berean agertzen dira. Ez dute petalo deigarririk izaten. Ez dira, beraz, batere nabarmen izaten ernaldu eta gaztaina potolo eta mardulak eman arte. Zuhaitzean zintzilik daudenean azal arantzatsu batek estaltzen ditu. Horregatik, deitu ohi diote kirikiño (triku) zenbait lekutan.

Klima euritsu eta epela atsegin du eta lurzorua berriz, sili-zoea. Horregatik agertzen da klima atlantikoan eta antzekoetan. Jatorrizkoak landatuak izan baziren ere, gaur egun, hos-

otea edo artea bezain egur gogorra.

Aralarko San Migel eta Madalengo harkaitzaren artean, errekatxo bat dago eta horren inguruan gaztainondo ugari. Ziurrenik, inguruko artzain edo nekazariak landaturiko zuhaitzak izango dira. Haien moduan gu ere gaztainaren hazia biltzera joango gara udazkenean. Fruituak bilatu, azal arantzatsua kendu eta bilduko ditugu beraien energia zurgatzeko. Ez ahaztu, ordea, lehortea izan dela aurtun eta gaztainaren batean beldartxo lagunen bat aurkitzea ere ez dela arraroa izango. Hala diote behintzat bertakoek, gaztainak lehortu urteetan beldar gehiago izaten dutela. Gaztainak bildu eta etxera iristean prestatzeko garaia iritsiko da. Kanela eta gaztainaz eginiko zopa edo gaztainazko gurina jan genitzake eta baita gaztainak txokolate zuriarekin ere. Eltze artean aritzea maite ez duenak, edo besterik gabe usadio zahararekin jarraitu nahi duenak, danbolinean erreta dastatuko ditu. Praktikoek, egosiak. Baina denek kontu izan beharko dute sabelean eragiten duten gas pilaketa deserosoekin.

adar eta sastraka artean aurrera jarraituz. Aurrerago, hezetasuna murrizten dela sentituko dugu, oinen azpiko lurra harritsu bihurtu eta ipuru eta sastraka motak ugaritzen baitira. Trantsizio eremua dela nabarmen izaten da, haritz mota eta beste landareen aberastasuna handia delako.

Berriro pista batekin topo egin eta gehiago ustiaturiko basoetan haritz mota eta sastrakak lasaiago ikusteko aukera dugu. Udazkeneko fruituak

deigarriak dira: elorri zuri zein beltza, apo-mahatsak, arrosak, ezkurak...

Hiriberrira iritsi baino lehen zutoinek adierazten diguten bidea hartuko dugu. Urrun dago oraindik Ihabar, baina lehenago izan dugun galtzeko arriskuaren estuasunarekin alderatuz, paseotxo bat besterik ez da. Aurrean badugu zer ikusia. Nekazaritza eta abeltzaintza lurretan garia, behi eta zaldien artean; miruak, zapelatzak eta lertxunak ere bai.

Bidea jarraitu, bidegurutzeetan Uharte-Arakil edo Irañetako nora-bidea hartuz. Behi-larre eta zaldilarreetan arteren bat edo beste dago ganaduari itzala emateko utzita. Lur sailen artean dauden hesi naturalak ere behar izango zituzten aurtengo udako bero eta lehortek garaitzeko. Lautadan aurrera egin eta San Migel ermitara iritsiko gara eta hortik, jada, ez zaigu asko falta Irañetara itzultzeko. ■

Hitzz batekin Hizkuntza handi

Esanak esan Euskara

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Viceconsejería de Política Lingüística

HABE

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA, GARBIÑE UBEDA

ELIKADURA

Jaki transgenikoekin berriro bueltaka

JOAN DEN UZTAILEAN Europako Batasunak neurri zorrotzak hartu zituen produktuen etiketetan, elaborazioaren edozein unetan transgenikotasun arrastorik dagoen ala ez islatzeko. Hala ere, herrialde eta enpresa multinazional askoren eraginez, Europako Batasunaren mahai gainean jarri berri da lehen jaki transgenikoaren inportazio eta produkzioari argi berdea eman ala ez erabakitzeko eztabaida, baina Europako Batasunak aipatu eztabaida abendura atzeratzea erabaki du, aldez aurretik herrialde guztiek ongi pentsatzeko denbora izan dezaten.

Bt-11 deituriko artoa Novartis talde farmazeutikoko enpresa batek komertzializatzen du eta Ameriketako estatubatuarrak dira gehien kontsumitzen dutenak, krispeta moduan, hain zuzen ere. Arto mota honek Europako jakien segurtasunaz arduratzen den EFSA erakundearen oniritzi zientifikoa jaso berri du eta hainbat birus eta intsekturen erasoaren aurrean defentsa ona erakustez gain, hainbat herbizida onartzen du.

Dena den, arestian aipatu presioaren adibidea hauxe

dugu: AEBek, Kanadak eta Argentinak Munduko Merkataritza Erakundearen (MME) aurrean Europako Batasuna salatu berri dute jaki transgenikoen inportazio eta produkzioari ezarritako luza-

menduagatik. Estatu hauen arabera Europak argudiatutako ingurumen eta osasun arazoien atzean merkataritza babesteko politika baino ez dago.

MMEk har dezakeen erabakiaren garrantzia izugarria da, zeren eta artoa inportatzearen alde erabakitzen badu, batetik, 1999 urteaz geroztik Europak jarritako luzapenaren amaiera izango litzateke, eta bestetik, zabalduetako atetik beste 21 jaki transgeniko pasatzeko bidea errazagoa izango litzateke. Gainera, une honetan munduan 60 milioi hektareatan arto transgenikoa lantzen den bitartean, Europan 60.000 hektarea baino ez dira jarduera horretara dedikatzen eta beraz, Europako

Osasuna

JABIER AGIRRE

Kolesterol maila detektatzeko biotxipa

UDAZKENEAN ABIAN jarriko duten biotxipak hiperkolesterolemia detektatzen lagunduko du, test genetiko argi eta zehatz baten bidez. Eta beste hainbatetan ez bezala, hemen, gure artean, jarriko da martxan. Duela laupabost urte hasi zituzten ikerketa lan arrakastatsuen ondorioa da abian jarriko duten plana. Tresna berriari esker, Espainiako autonomia guztiak batera hartuta 100.000 gaixotik gora eragiten dituen gaitza -hiperkolesterolemia familiar monogenikoa izenekoa- diagnostikatu ahal izango da.

Autonomia erkidego guztietako 72 ospitale aritu dira lanean urteotan, gaitza (kolesterolaren odoleko maila oso altua izaten da) sortzen duen geneak biztanleengan eragiten dituen ondorioak ezagutzeko ikerketa handi bat burutzen. Eta ospitaleen lanaren ondorioz 143 mutazio genetiko diferente identifikatu ziren, horietatik 54 mutazio bertako biztanleen ezaugarriak edo espezifikoak izanik. Aurkikuntza

horretatik abiatuz, gaitza zein pertsonen jasaten duten zehatz-mehatz diagnostikatzeko modua emango digun biotxipa jarri zuten martxan.

Afektatuek hiru euro ordainduko dituzte hilean, tratamenduaren kostu errealearen %10 besterik ez. Gaixotasun hori da biztanlerian usuena den gaitz genetiko, hereditarioa, eta bai gizonezkoetan eta baita emakumezkoetan ere agertzen da. Diagnostikoa garaiz egitea, beraz, ezinbestekoa da gaitza kontrolatzen ez bada, trastorno kardiobaskular goiztiarrak (horien artean infartuak dira larrienak) eragin ditzakeelako.

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Ailorbea eta akerra

MALERREKATIK idazten didan lagun batek dioen eran "xauxa" edo pagotxa bezalatsu gure ukuilu eta hazienden majera, trabesa eta bazka-lekuetatik desagertu den landarea da ailorbea edo, Beterrin diogun eran, allubrea, *Trigonella foenum-graecum*.

Asian du jatorria ailorbeak. Asirioren garairako landare preziatua zen, K.a. XV. mendeko Egiptoko dokumentuetan aipatzen omen dira bere sendagaitasunak eta duela 3.328 urte bere haziak jarri zizkieten Tut Anj Amon edo Tutankamom faraoiari hilobian. Erdi Arorako Mediterraneo osora zabaldua zen kultura arabiar eta asiarrekin batera. Hedapen haren aztarna, hor topatuko dituzu ailorbea eta bere generoko beste batzuk hego muturreko lurretan, Ebro inguruko lurretan, soro bazterretako landaredian nahasirik.

Egun ia Asia hego-mendebaldean eta Ekialde Ertainean bakarrik lantzen da. Hosto berde edo lehorrak eta haziak usu erabiltzen dira Indiatik Turkiarainoko tarteko sukaldeetan.

Pagotxa, hirusta eta alpaparen tankerako landarea da,

horiek bezala Leguminosen familiakidea. Kasta honetako landareok bi ezaugarri dituzte nabarmen: bizi diren lurra landareen berdea belzten duen nitrogenoz aberasten dute eta hazienda jendea hazteko eta osasuntsu izateko paregabeak diren proteinaz lepo den jaki dira.

Ailorbeak era badu ondo berea duen ifrentzua, ordea: landareen eboluzioan bakoitzak erabili nahi zuen usaina behin betirako aukeratu behar izan zuenean bere lagun min akerrarenaren ahal zuen antzekoena hautatu, alajainena; gure moko gero eta finagoentzat okaztagarria! Hemendik ailorbeak gure artean duen ospearen bikoitza: batetik haziendarentzako jaki mundiala eta bestetik jaten duen hazienda horren okelari edo esnari eransten dizkion zapore eta usaina. Batzuk usain gozoa dela diote –Asiar erara garatutako aho-sabaia izango dute...–, askori goragalea eragiten omen die...

Gezurra badirudi ere, sendagai gisa gero eta erabiliagoa da bere haziak, nekeak, gaixotasunek edo anorexia mentalak sortutako argaltasun kasuetan, batik bat. Honetaz gain larru azaleko hanturak eta gehiegizko azukreari aurre egiteko, bihotzean duen eragin kronotropo ona eta abarregatik sendabelar ezagunenetakoa da, duela milaka urte dagoenerako Hipokratesek zioen bezala.

dabelar ezagunenetakoa da, duela milaka urte dagoenerako Hipokratesek zioen bezala.

nekazaritzak desabantaila nabaria izango luke atzerikoarekin alderatuz. /

Europako Batasuneko hamabost kideetatik bost, Frantzia horien artean, jaki transgenikoen aurka daude, baina MMEren erabakia izango da indarrean jarriko dena. Erabaki hau jaki transgenikoen aldekoa bada, gizartearen presioa izango da erabakiorra, jaki transgenikoen kontsumo handitzeak edo txikitzeak edozein erabaki politikok baino indar handiagoa izango baitu. **I**

INGENIARITZA

Informazioa enkriptatzeko era berria

TORONTOKO UNIBERTSITATEKO ikerlariak segurtasun neurriak behar dituzten dokumentuetan argazkiak, sinadurak eta hatz digitalak enkriptatzeko estrategia berria asmatu dute.

Eugenia Kumacheva ikerlariaren zuzendaritza-

pean garatzen ari diren teknologia berriak heltzen zaizkien dokumentuak manipulatuak izan ote diren berehala jakitea ahalbidetuko die aduanei zein segurtasun osoa behar duten erakundeak.

Polimeroetan aditua den Eugenia Kumachevak sortu duen teknologia ondoren datorrena du oinarri. Oso zabalera txikia duen polimero-film bat sortzen da hiru geruza elkartuz. Geruza hauek bakoitzak tinda desberdina du: batek izpi ultramoreekiko sentikortasuna du, besteak izpi ikusgaiekikoa eta azkenak izpi infragorriekikoa. Intentsitate handiko irradiazio baten bidez hainbat datu enkripta daitezke aipaturiko hiru geruza horietan. Adibidea jartzen hasita, pasaporte baten argazkiaren atzean begien bistarako ikusgai ez diren bestelako datuak ezkututzen ahal dira, esate baterako hatz markak eta sinadura.

Sortzaileak dioenez, teknologia honek alternatiba azkarragoa eskain dezake administrazio publikoetako hainbat zerbitzuetan eta segurtasun kontrola duten guneetan. **I**

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Ikuskizunak

ALOÑA IPINTZA

JAIALDIA

URRUÑA

◆ azaroak 23

Urruñako, Ziburuko eta Irunberriko ikastetxeen aldeko diru bilketa

Urruñako Hazia kultur elkarteak antolatutako, azaroaren 23an, Urruña Kantaldia musika ikuskizuna izango da. Saio honen helburua Urruñako ikastola, Ziburuko Piarres Larzabal ikastetxea eta Irunberriko ikastolaren alde dirua biltzea izango da. 16:30ean hasita bi zati izango ditu. Lehenengoan, Urruñako ikastolako, Ziburuko Piarres Larzabal ikastetxeko eta Goierriko ikastoletako ikasleek abestuko dute. Bigarren zatian, aldiz, Benito Lertxundi bakarlaria arituko da. Ikusleek 10 euro ordaindu beharko dituzte sarrerak aurretik erosiz gero, eta bertan erosita 12 euro. Antolatzaileek adierazitakoaren arabera, txartelak ohiko lekuetan egongo dira salgai. Kantaldi hori amaitzen denean, Urruñako ikastolan Imuntzo eta Beloki taldea arituko da.

TOPAGUNEAK

◆ azaroak 28-29

ZAMUDIO

Teknologia parkea

Tokiko hedabideak etorkizunera begira lemapean, Topagunearen III. Jardunaldiak egingo dira. Saioak bi egunetan

izango dira.

Lehenengoan, prentsa izango da mintzagai eta bigarrenetan, tokiko irratitelebistetan zein multimedia-egitasmoetan izandako esperientziak, Internet, teknologia berriak... "Asteon" aste-kari berriaren aurkezpena ere egingo dute.

ERAKUSKETAK

◆ azaroaren 30a arte

DONOSTIA

Arteko galeria

Koldobika Jauregi eskultorearen lanak ikusgai daude "Setio" izeneko erakusketan. Beltza da nagusi artista

alkizarrak eginiko lane-tan. Erakusketa hone-tan, gainera, Txillida, Cezanne eta beste hainbat omentzen saia-tu da egilea.

◆ abenduaren 14a arte

IRUÑEA

Garcia Castañon kultur gela

Caja Navarra Fundazioak Josep Guinovartek 1986 eta 2003 urteen artean egin-dako lanak bildu ditu. Artistaren oinarritzko lanak biltzen dira.

KONTZERTUAK

◆ azaroak 21

GASTEIZ

Mendizorrotza kiroldegia

Fito & Fitipaldis tal-deak kontzertua eskai-niko du. *Lo más lejos, a tu lado* diskoko abestiak aurkeztuko dituzte zuzenean.

Informazio gehiago:

www.gureagenda.com

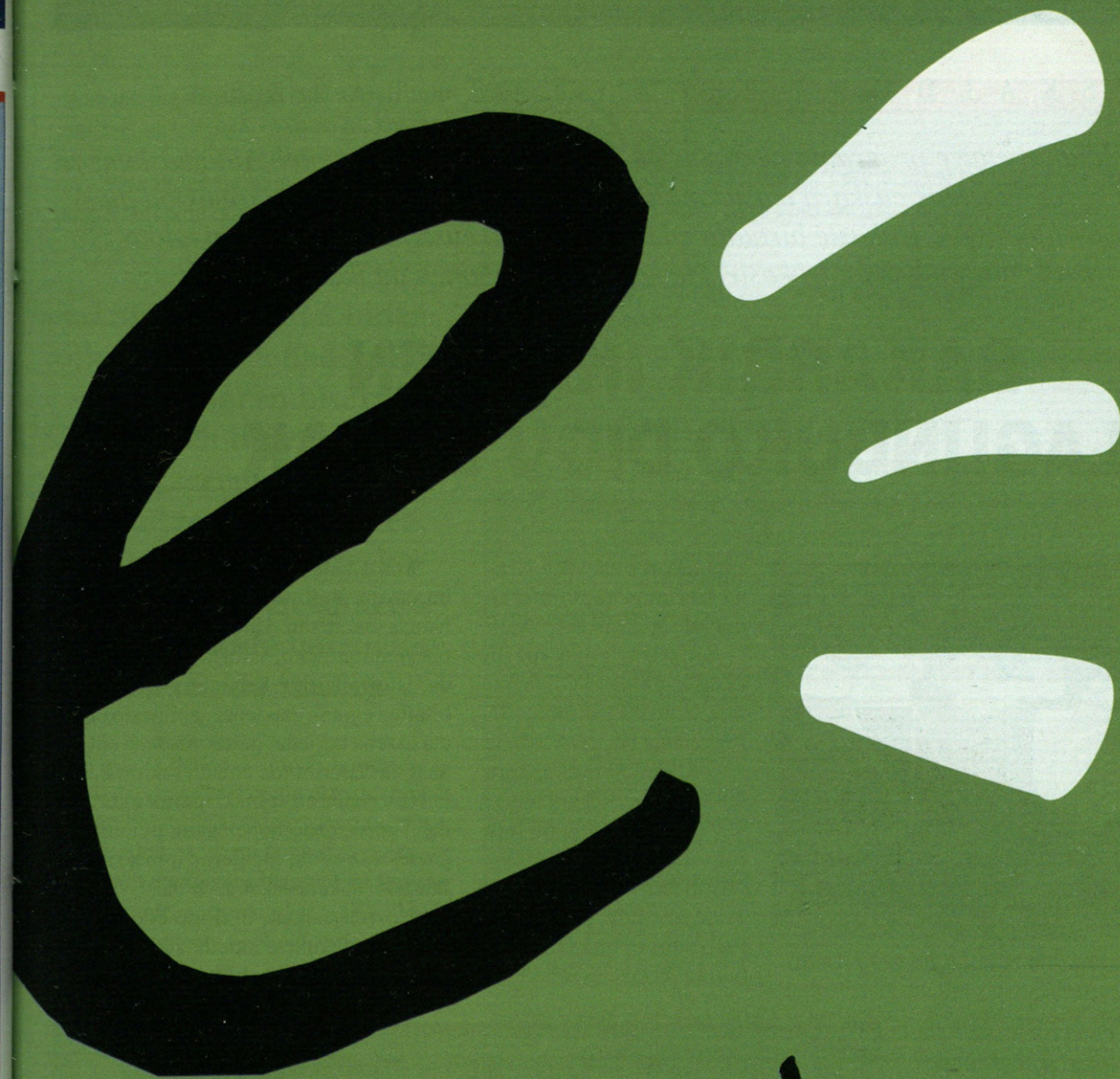
Agendarako deialdiak hoge-i egun lehenago bidali 943 37 34 03 faxera edo kazeta@argia.com helbidera.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

euskararen
egutia
abendvak 3

03

Bizkaia

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación Foral
de Bizkaia

Gorria ez da beti gorri

Antzinako herriek orain ez bezala ikusten, ulertzen eta identifikatzen zituzten koloreak

Euskaldunok bizirik ditugu oraindik Paleolito garaian gure arbasoek natura ulertzeko eta gizartea antolatzeko asmatu zituzten kolorearen espektro kromatikoaren arrastoak, Mendebaldeko modernitatean koloreak erabili ohi diren era mugatutik guztiz bestelakoak. Zorritzarez, ordea, desagertzeko zorian dago kolorearen zentzu berezi hori, altxor horren arrazoia eragin zuen ehiztari, nekazal edo arrantzale bizimodua desagertzen doan heinean. Ondorio horietara iritsi dira Txema Preziado eta Alfontso Mtz. Lizarduikoa irakasleak elkarrekin egin duten *Euskaldunen kolore-unibertsoa (Argia eta koloreen pertzepzioaz)* izenburuko ikerlanean.

MTZ. LIZARDUIKOAK ZEIN PREZIADOK iraganaldia aztertzean, geroaldia egiteko asmo sendoa dute. Hara zergatik zabaldu nahi dituzten fenomeno horren ezaugarriak Euskal Herri osoan, eta batik bat belaunaldi berrien artean. Izan ere, globalizazioaren diskurtsoan ia erabat murgilduta gauden honetan, kolorearen gaiari dagokionez ere, bateratze-prozesu batean omen gabiltza aspalditik. Baina era nagusiaren eta euskaldunok oso aspalditik gurea dugun koloreak ikusteko, izendatzeko eta ulertzeko eraren artean, desegokitasunak azaltzen dira, aditu horien ustean. Zeren mailgutik hartutako koloreez gain, urdinak *cielo azul* edo *ciel bleu* esateko balio badu ere (oskarbi esatea ez ote litzatekeen egokiago galdeztzen badute ere), inolaz ere ez omen da gauza bera gertatzen "asto urdina"rekin edota "saturdina"rekin. Era berean, "ume gorriak" ez dira horrela izendatuak izaten beren koloreagatik, "langile zuria" esapidea norbait hegoafrikar batengandik bereizteko erabiltzen ez den bezala. Eta gauza bera gertatzen da ere "beltza sakatu", "ele zuri", "negu gorrian egon", "oihan beltzean", "gorriak eta bi ikusi", "beltza da gero!" eta beste hainbeste euskal esaerekin.

Horren arrazoia? Alfontso Mtz. Lizarduikoa dioenez, tradizio zaharreko herrietan koloreen hiztegia lotuta dagoelako ez bakarrik koloreekin —modernitatean gertatzen den bezala—, baizik eta egoera zehatz batzuekin ere. "Adibidez, urdina, askotan ez da azula, estruktura bat baino: izan daiteke harri bat,

PILAR
IPARRAGIRRE

zerua erdi-lainotua, bereziki ileari atxikitako kolorea... Askotan herri horiek kolore hitzak erabili dituzte ez bakarrik kolorea adierazteko, baizik testuinguru bat, edo baloreak aditzera emateko. Gorriarekin gertatzen den bezala: gauza intentsoak, edo suarekin lotuak, eta baita balore estetikoak adierazteko ere erabiltzen baita". Beraz, nahiz eta orain guri iruditu koloreak beti berdin ikusi izan direla, orain ikusten ditugun bezala, hori ez omen da horrela izan. "Antzinako herriek beste erabilera bat ematen zioten koloreari. Esperientzia sailkatzeko sistema bat zen haien zat".

Koloreei buruz galdezka Aramaion

Euskaldunok, oraindik ere, bizirik ditugu esperientzia klasifikatzeko sistema horren arrastoak, Txema Preziadok *Kolorea herri euskaldun batean* izeneko tesian (1989-1990), frogatu zuen bezala. "Oso herri zaharra da gurea —dio—, baina oraindik ere elementu horietatik batzuk txertatuak ditugu inkontziente kolektiboan. Asko galduta daude praktikan jadanik, baina

oraindik, ez dira guztiak desagertu erabat". Txema Preziadok bere tesiaren ikerketa gune gisa Aramaio hautatu zuen, Euskal Herri osoan horrelako azterketa egiteko ez denborarik ez azpiegiturarik ez zeukalako. Aramaio horrelako ikerketa bat egiteko baldintzak betetzen zituen: herri euskalduna, nahiko isolatua egondakoa eta gaztelerak gutxi kutsatua. Bestalde, bertako biztanleria kaletar eta baserritarren artean erdibitua zegoen, demografia aldetik jaisten ari zen, kanpoko jende gehiegirik ez zuen jaso eta horiek kalean bizi ziren

Koloreak ez dira berterik gabe kolore. Antzinako gizarteetan natura ulertzeko eta gizartearen antolatze kolorearen espektro kromatikoa erabili zuten. Beraz, koloreak ez dira beti eta toki guztietan berdin ikusten, ez ulertzen, ez identifikatzen.

dagokionean, zahar eta gazteen artean zer nolako etena zegoen ikusi nahi zuen.

Belaunaldi etenaldia, koloreak ikusteko bi modu

Ikerketaren bidez, Txema Preziadok kolorea pertzibitzeko lehengo modu haiek orain ere bizirik dauden jakin nahi zuen. "Hitz egin ote daiteke halako euskal ikuskera berezi bati buruz?", galdetzen zion bere buruari. "Baina, jakina, leku zehatz batean bildu nituen datuak, eta ezin dira Euskal Herri guztira estrapolatu. Horretarako beste leku askotan ikerketa egin beharko genuke", zehazten du ikerlariak. Nolanahi ere, lortu zituen datuak oso aberatsak eta interesgarriak direlakoan dago. "Eten baten lekuko bizia izan naiz. Ikusi ahal izan nuen zaharrek gordetzen zituztela lehengo erak, eta berriz, baserritarrak izanda ere, eskolan ari ziren gazteek ematen zituzten erantzunak Mendebaldeko parametroetan koka zitezkeenak zirela. Ez dut zalantzan jartzen haiekin lortutako emaitzak eta adibidez, Tolosan atera zitezkeenak berdintsuak izango zirela". Betiko baserri mundu hura desagertzen ari zaigu, eta harekin batera, bere kultura. Eta antzinako herrien, eta zehazki euskaldunen, kolorearen mundua behar bezala ulertzeko, iraganean murgildu beharra dago eta aurreiritziak baztertu.

"Izadian buru-belarri murgilduta bizi ziren gizaki haiengan pentsatu beharra dugu —azaltzen du Txema Preziadok—, euren bizimodua nolakoa zen ulertzeko. Izadian txertaturik zeuden haiek eta gaur egun askoz kaletartuagoak gaude guztiok, baita gaurko baserritarrak ere. Hauetako batzuek gorde dituzte lehengo zenbait ezaugarri, baina gero eta gehiago jasaten dute egungo modernizazioaren eragina".

Gizarte hotzak eta beroak

Kolore kategoria bera ere, zentzu horretan, berri samarra omen da eta propio modernitatearen mundu honi zuzendua. Horregatik aditu honek funtsezko bereizketa bat egiten du bere tesian, lehengo izendapen zaharren eta kolore hitz berrien artean. Izendapen berriak propio kolore kategoriarako zuzenduta daudelako —dela morea, edo grisa, edo arrosa, edo berdea bera ere—. "Zaharrek ordea, —gorriak, urdinak, zuriak eta beltzak nagusiki; baina baita nabar, arre edo gisa horretako adiera zaharrek ere—, besteak beste, kolorea ere adierazten dute".

Gorriaren kasuan garbi ikus daiteke hori. Har ditzakeen adieren artean, kolorea ere badago. Egungo ohizko erabileran, gorria=rouge=rojo egin ohi dugu, baina hori azken batean lehengo ikuskera zaharra murriztea baino ez omen da, gorri hitzak beste adiera piloa daukalako.

gehienbat. Datu bilketa, nolanahi ere, baserritarren artean egin zuen. Batetik, hirurogeita bost urtetik gorako eta lantegietan lanean ibili ez ziren baserritarrak aukeratu zituen eta bestetik, oinarritzko hezkuntza ikasten ari ziren sei eta hamalau urte arteko ume baserritarrak. Lagin horren bidez, kolorearen ikuskerari

Ehiztariak, nekazariak, arrantzaleak... naturari oso lotuta bizi ziren eta bizimolde horrek koloreetan izan zuen bere eragina. Gorria hitzak hamaika esanahi zuen; arrats gorria esate baterako. Sua ere gorria zen, intentsitate handia adierazi nahi zuten gorriaren bidez. Negu hotzari negu gorria deitzen zioten... guk berriz, zuri-zuria dela esango genuke. Gorria ez da beti gorri izan eta ezta zuria ere beti zuri.

Besteak beste, adieraz dezake indarra (premia gorria izan, kasu), beroa (labe gorria, gori-gori), eguraldia (oskorri, arrats gorri) etsaitasuna (galtzagorri, sugedorri), animalien ezaugarriak (behigorri, txahalgorri), osasuna (neska zuri-gorri), sexua (laru gorritan, zakil gorri), gaitza edo oinazea (gorrina, mingo-ria), lotsa (lotsagorritu) eta abar egoera.

Eta berdin gertatzen da zuriarekin, urdinarekin edo beltzarekin (goibeltasuna adierazten du, batzuetan; baina oihan beltzean esaten dugu-nean, ez gara Alemaniako oihanari buruz ari). "Antropologia ikuspuntutik garbi dago Lévi-Straussek gizarte 'hotz' eta gizarte 'bero-er'—modernoen— artean egiten zuen bereizketa. Horretarako herri txikien jokabideak aztertu zituen—adierazi du Alfontso Mtz. Lizarduikoak—. Gizarte 'hotzak' antzinako gizarteak dira, Neolito aurretik datozenak, eta badirudi horren arrastoak baditugula gure herrian. Gizarte 'hotzek', denbora lineala ikusi beharrean—gaur egun bezala: beti aurrera begira—, zirkularra ikusten dute, hau da, naturan zikloak gertatzen dira, den-dena errepikatu eta birjaio egiten da. Beraz, gaur daukagun heriotza-ren kontzeptu guztiz desberdina dute".

Haientzat, iraganaldi eta geroaldiaren artean ez omen zegoen diferentziarik, ziklo berberaren parte ziren. "Agian horregatik izan da posible horrelako elementuak gure hizkuntzan mantendu ahal izatea, nahiz eta elementu horiek sortu zituen gizarte mota ia-ia desagertua izan", aipatu du Mtz. Lizarduikoak.

Gaur egungo Euskal Herrian ere, gure artean koloreen erabilera sinbolikoa Mendebaldeko ikuspuntutik erabiltzeko joera jada oso zabaldu-rik dago. Adibidez, beltza nagusiki gauza txarra bezala ulertzen dugu oro har, euskal mentalitatean hori ez dela beti horrela izan kontuan hartu gabe. "Lana beltz egitea, kasu, lana serio egitea da. Edo zuria hartzen badugu, guretako edozeinentzat birjintasuna edo garbi-tasunaren baliokide dena, hitz hori euskaldun

zaharrentzat ez da beti batere ona izan: 'zaldi zuri', edo 'asto zuri' zioten, alferkeria izendatzeko... Edo 'zaldi urdin' esaten zuten, lanerako ez zuela balio adierazi nahi zutenean. Eta 'elezuriko' pertsona, fidatzeko ez dena da...", dio Lizarduikoak.

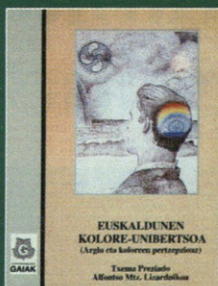
Emankortasunaren kolorea

Alfontso Mtz. Lizarduikoak azaldu digunez, Euskal Herriak badu koloreekiko iragana, oraindik erabat interpretatu gabe dagoena. Adibidez, kolore beltzaren inguruan, inbasio indoeuroparrak gertatu baino lehenagoko Europan, Neolito garaiko Europa hartan, emakumea omen zen sinbolo bezala gehien gurtzen zen elementua, jainkosa bezala gurtu ere. Emankortasunaren eta biziaren kolorea, beltza omen zen garai hartan.

"Baina inbasio horiek gertatu ondoren, eta greziarrekin jada sortutako mitologiarekin, hori dena aldrebestu zen. Kultura patriarkala sortu zen eta ordura arteko matriarkalistari gailendu zitzaion. Koloreen ikuskeraraino heldu zen ordezkapen hori".

Eta beltza gauza onen sinbolo izatetik, okerreko gauzen sinbolo izatera heldu ei zen horrela. Eta zuriarekin alderantziz gertatu zen. "Baina euskararen kasuan garrantzitsuena da bi elementu horiek gorderik ditugula hizkuntzan, inbasio horiek gertatu aurreko garaiko elementuak ere baditugula. Eta beraz, beltza adibidez, batzuetan ona da eta beste batzuetan txarra", dio Mtz. Lizarduikoak. Gorriari dagokionez, beste hainbeste esan daiteke. Mitologiak dio Mariren kobazuloetan behigorriak, txahalgorriak, zezengorriak daudela. Aizkorri mendilerroaren esanahia ere, badirudi sinbolismo sakratu horretatik etor daitekeela. Hau da, badirudi gorri hitza mundu sakratu erdi-matriarkalista harekin lotuta zegoela. "Eta hori Paleolitoan zen, Neolitoa baino askoz aurreragoko garaietan. Eta euskararen elementu horiek bizirik daude oraindik!", azaltzen du irakasleak, sutsuki. "Hipotesi bat da -zehaztu du gero Alfontso Mtz. Lizarduikoak-, elementuak badaudela, baina oraindik haiek benetan interpretatzea falta zaigu. Gero jakin beharko genuke hori guztia nola transmititu hurrengo belaunaldiari". ■

Euskaldunen kolore-unibertsoa liburua

Gaiak argialetxeak argitaratutako liburua Alfontso Mtz. Lizarduikoak eta Txema Preziadok egin dute.

Alfontso Mtz. Lizarduikoak eta Txema Preziadok *Euskaldunen kolore-unibertsoa* (Argia eta koloreen pertzepzioaz) liburuan, kolorearen inguruko ikuspegi guztiz globala azaldu nahi izan dute. Liburuaren lehen zatian kolorearen fenomeno superkonplexua aztertu dute, fisika, kimika eta biologiaren aldetik. Baina kolorearen fenomeno misteriotsua ez denez horretan gelditzen, hau da, pertsona bakoitzaren eraginaren menpe ere badagonez, kolorearen pertzepzio psikologikoa deitu atala ere gehitu diote liburuari. Horrez gain, kolorea pentsatu ere egiten dela azaltzen da bi kapitulutan. Eta kolorearen pertzepzioa kulturaren menpe ere badagonez, kategoria sozio-kultural ere bihurtzen da; eta beraz, antzinako herriek (Euskal Herria barne) natura ulertzeko eta gizartea antolatze kolorearen espektro kromatikoa erabili zuten. Gai honek tarte zabala du liburuan. Beste zazpi kapitulutan, Euskal Herriaren kasua dute aztergai, honelako galdera bitxiei erantzuna emanez: Euskaldunok kolorerik gabeko herria osatzen al dugu? Gure literatura eta hizkuntzaren sakonean badugu murgiltzerik euskal espektro kromatiko zaharra aztertzeke? Zeintzuk dira euskaldunen kolorerik zaharrenak?

OSKORRI DESERTORE

GASTEIZ - TEATRO PRINCIPAL
azaroaren 19an, 20:00etan

IRUÑEA - TEATRO GAYARRE
azaroaren 20an, 20:00etan

IRUN - AMAIA K.Z.
azaroaren 21ean, 20:00etan

BILBAO - TEATRO ARRIAGA
azaroaren 22an, 20:30etan

BIARRITZ -
AGUILERA EUSKAL-JAI
azaroaren 23an, 16:00etan

ARGIA

-ren eskutik

«EAEEn Espainia eta Italiako errenten gaineratik gaude»

Jose Ramon Urrutia

Jose Ramon Urrutia Eusko Alkartasuneko (EA) kidea da. Enpresa pribatuan lanean ari da, metalurgiaren sektorean. Sarrikoko fakultateko irakaslea da, bestalde. Carlos Garaikoe-txea lehendakariaren lehen eta bigarren Gobernuan Pedro Luis Uriarte industria sailburuaren albokoa izan zen, sailburuordea eta saileko aurrekontuen zuzendaria. Xabier Lapitzek Radio Euskadin gidatzen duen tertulian ari da gaur egun.

EAK orain gutxi burututako subiranotasunaren aldeko konferentzian EAEko egoera ekonomikoari buruzko azterketa azaldu zenuen. Mikel Buesak, ekonomiako katedratikoak, lbarretxeren planak ekar ditzakeen kostu ekonomikoak zalantzan ipini eta kritikatu ditu. Zuk txosten moduko bat landu duzu. Azaldu iezaguzu apur bat zure jarduera, arren.

Nire txostenean duela 25 urteko EAEko egoera azaldu dut, horretarako zazpi alor aztertu ditudalarik. Orduko BPG (Barne-Produktu Gordina), familiaren errenta, inbertsioak, norbanakoaren errenta European mailan, eta industriaren eta enpresaren egoera aztertu ditut. Konferentzian unibertsitatearen orduko errealitatea azaldu nuen. Espainiako Estatuaren garatzen hasi zen trantsizio politikoaz gizarteak zuen ideia ere aipatu nuen. Autonomiak ekar zezakeen autogobernuaz EAEko herritarrek espero zutena ere aditzera ematen saiatu nintzen, halaber.

Zein zen orduko egoera ekonomikoa?

1975tik 1980ra 168.800 lanpostu galdu ziren EAEEn, langabezi tasa %21ekoa zen. 200.000 langabetu zeuden, haue-tako %23 Bizkaian zirelarik. Norbanakoaren errenta ez zen Europakoaren %84ra iristen. BPG delakoa %1 jaisten zen urtetik urtera. Inbertsio publikoari

zegokion defizit estrukturala ikaragarria zen, 0,7 bilioi pezetara iritsi zen. Ingurugiroa erabat suntsitua zegoen eta industria aurri-egoeran. Adibidez, Bilboko errekaen moilak eta enpresak lur jota zeuden. Untzigintza eta altzarugintzaren sektoreak gainbehera etorri ziren, Euskalduna, kasu. Oro har, herritarrek osasun eta irakaskuntzaren zerbitzu duina jaso ahal izateko zeuden gabeziak handiak ziren. Orduko enpresen ekonomian banku handiek jokatu zuten rola kritikatu dut, halaber.

Zer azpimarratuko zenuke garai hartaz?

Garai hartako egoera sozioekonomikoa eta egoera politikoa hain larria izan arren, akordio batera iritsi izana azpimarratuko nuke. Hau da, Gernikako Estatutua ituntzea lorpen bat izan zen.

«Europarekiko errentaren %104an gaude EAEEn.

Italia, Grezia, Portugal eta

Espainiako errenta

indibiduala baino hiru

puntu gehiago ditugu»

Gaur egunera etorrita, nola dago egoera ekonomikoa eta politikoa?

Egungo egoeraren balorazio bat egiteko, orduetik hona egindako bidea gogoratuko nuke. Estatutuaren garapena trabatzeko ahaleginak itzelak izan dira. ETAren biolentziak Estatutuari emandako astinaldiak izugarriak izan dira. 1980tik 1985ra bitartean, ETAk astero hiltzen zuen. Enpresariei egiten zien jazarpena ikaragarria zen eta Madril eta Gasteizko gobernuen arteko liskarrak ere itzelak ziren. Bestaldekik, Estatuak LOAPA legea sortu zuen autonomia-ren garapena oztopatzeko. Estatuak ez du inoiz Estatutua garatzeko asmorik izan. Hona oztopoen zerrenda: gizarte-segurtantza, enplegua, banku eta enpresen arteko I+Grako (Ikerketa eta Garapena) inbertsioei jarritako trabak. Justizia alorrean, espetxearen kudeake-

ta transferitu gabea. Alor honetan ez dira oinarritzko legeak garatu. Kontzertu Ekonomikoaren defizita begi-bistakoa da. Madrilek ez du Kupo aplikatzeko adostasunik nahi. Espainiako gobernuak ez dituzte eskuduntza hauen betebeharrezkoa beren gain hartu, aldiz, beren gain hartu dituzten eskuduntzetan inbertsioaren %2 besterik ez ditu EAera ekarri. Hala ere, Estatuak EAeren aurka jokatu arren, egungo egoera ekonomikoa askoz hobetagoa da orduko baino. Egoera politikoa konpontzea falta da, ordea.

Norbanakoaren egungo errenta hartuta, nola gaude Europarekin alderatuta?

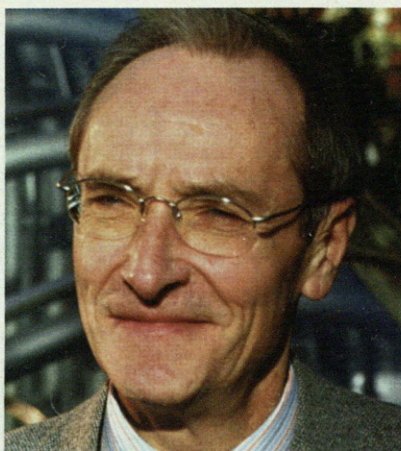
Norbanakoaren errenta Europako Batasuneko batez bestearen gainetik dago: han batez bestekoa 100 bada, Europarekiko %104an gaude EAEn. Italia, Grezia, Portugal eta Espainiako errenta indibiduala baino hiru puntu gehiago ditugu. Trantsizio garaian Europakoarekiko %84an ginen. Aldea begi-bistakoa da, %20 irabazi dugu.

Gizarte-segurantzaren arazoa berriz, nola ikusten duzu?

Duela 20 urte arazo politikoa zen eta egun ere horrela da. Carlos Garaikoetxea lehendakaria zelarik EAeko PSE prest egon zen gizarte-segurantzaren kudeaketa Eusko Jaurlaritzaren esku uzteko. PSOEek ezetz esan zuen, ordea. Egun, berriz, Ibarretxek estatutu berri baterako aurkeztu duen testuan -53. eta 54. artikuluetan- gizarte-segurantzaren kudeaketa Eusko Jaurlaritzak eskuratzea nahi du behingoz. Eusko Jaurlaritzak enpleguaren kotizazioak jaso eta prestazioak eman beharko lituzke. Gernikako Estatutuan horrela idatzia zen eta hori bete izan balitz EAeko egungo egoera ekonomikoa are hobetagoa izango litzateke. Jakina, Madrili ez zaio hori inondik ere interesatzen.

Bilakaera demografikoa ere arazoa da. Nola daude zahartzaro eta jaiotza tasak gaur egun?

EAEn 65 urte baino gehiago dituzten 400.000 pertsona inguru daude. 2015ean 456.000 izango dira. 2025ean 512.000 eta 2050an 750.000. Pertsona horiek erretiroko prestazioak kobratu beharko dituzte. Jaiotza-tasa oso apala da,

ordea, hor dago arazoa eta koska! Baina arazo hori ez da EAekoa bakarrik. Espainia, Japon eta Alemanian arazo bera dute. Pentsioen fondo-sistemaren erreforma egiten ari da. Baina, kontuz, ez dezagun zeregin horretan ongizatezko gizartea garatzeko norabidea galdu. Egokiena hazkunde ekonomikoa bermatzea da, baina sektore sozial guztien arteko garapenaren oreka galdu gabe, noski.

Nola ikusten dituzu testuinguru honetan subiranotasunaren ideia eta Ibarretxeren plana?

"Garaikoetxea lehendakari zelarik, PSE prest egon zen gizarte segurantzaren kudeaketa Jaurlaritzaren esku uzteko, baina PSOEek ezetz esan zuen".

Subiranotasunaren ideari eutsi nahi badiogu Eusko Jaurlaritzak gizartearen sektore ahulenen aldeko politika bat sustatu behar du, enplegu politikak zaindu eta indartu behar ditu.

Ibarretxeren plana baikorki ikusten dut. Herri honek maila sozial eta ekonomikoa oso onuragarriak lortu ditzake. Planaren garapena oso positiboa litzateke arlo ekonomikoi nahir sozialari begira. Madrilen horren beldur daude, ordea. Dena den, niretzat, plana subiranotasuna eta independentziaren bidean urrats bat da. Biolentziarik gabe beti ere, bide baketsuan.

Azkenik, zer iritzi duzu Mikel Buesaren txostenaz?

Bere jarrera oso murriztailea da. Nire ustez, ez du herri honen garapena bere hasieratik ezagutu eta ez du herri honen etorkizunari begira eta bere alde jarri nahi. Eta ez du nahi, beharbada, elkarbizitza baketsu bat falta delako. Agian, diot. ■

**gipuzkoako
bertsolari
txapelketa
2003**

**tolosako leidor zinean
azaroaren 30ean 17:00etan**

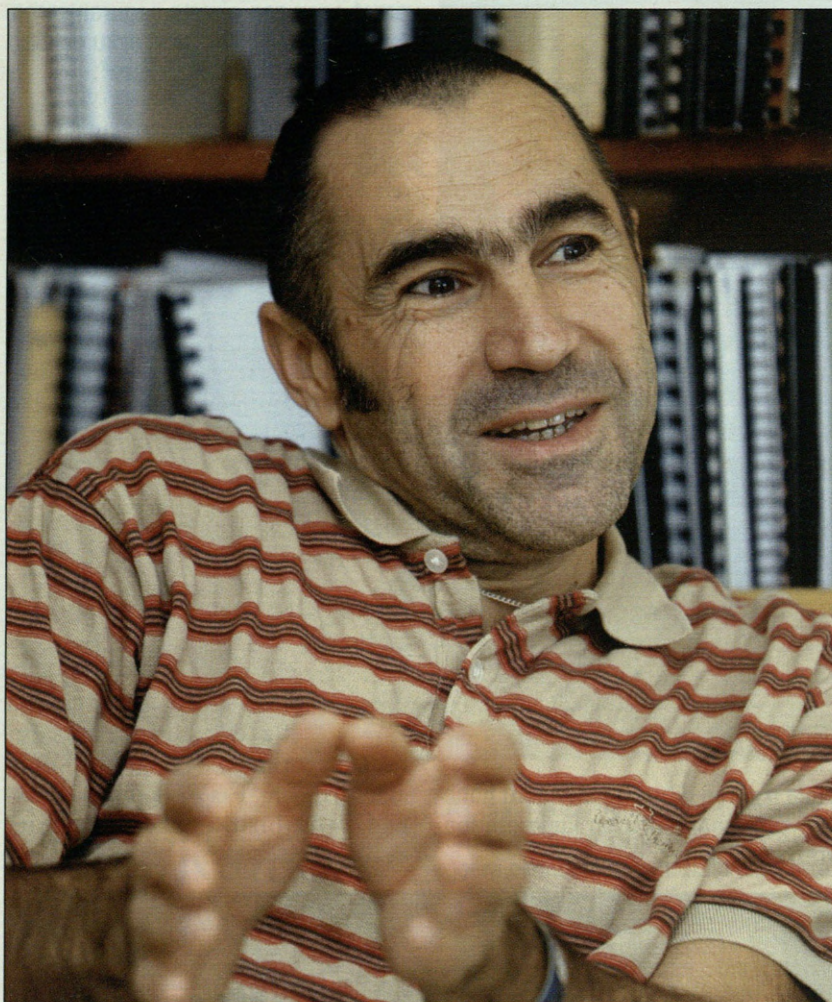
jon maia
jexux mari irazu
iker zubeldia
jon martin
iñigo manzisor "mantxi"
iñigo izagirre

Antolatzailea:

Gipuzkoako
Bertsolaritza
Elkartea

Laguntzailea:

Bittor Hidalgo

Ikerlaria eta Euskal Filologiako irakaslea da. Hiru ikerlan mardul egin ditu: gerra aurre eta gerra osteko bertsolarien hizkeraren azterketa sakona; hitzen ordena euskaraz; eta erlatiboak euskaraz. Itzulpen eta artikulua mordoak ditu argitaratuak. Mito handien kontra, ikerlari jarraz ekiten du. Dena argudiatzen du datuz, eta argi bereizten du frogatutako gertakizunen eta iritzien arteko muga.

ESTITXU EIZAGIRRE

IXIAR EIZAGIRRE

Argazkiak: Eli Gorostegi

«Euskaraz aditza esaldiaren atzean doala dioten legea gezurra da»

Eskolan, euskaraz idazteko denok ikasi dugun araua da: "Aditza atzean doa". Hori da euskal joskera?

Azkue eta Altuberen lege hori gezurra da, gezurraren hizki guztiekin esanda. Euskal joskera horrela definitzen dut nik: "Nagusiki erabili ohi dugun hura. Orain eta lehen. Ahoz zein idatziz". 1900. urtera arteko idazleetan, badago euskal joskera naturala edo deitu dezakegun bat. Euskararen egitura zein den gehiegi pentsatu gabe, norberak ezagutzen duen euskara aurrera eramanez idazten dena.

1900ean, Azkue eta Altuberekin, alderantzizko eskola bat sortzen hasien da, gazteleraren kontrako mugimendu puristaren barruan. Euskal

joskera bilatzeko "euskaldunek orain arte erabili dutena" oinarri hartu beharrean, euskal joskera definitzen dute "gastelaniaren kontrakoa". Hortik ateratzen duten legea da: gazteleraz aditza aurrean doa, eta euskaraz atzean. Gainera gaitzetsi egiten da ordura arte euskal idazleek edo euskal hiztunek erabilitako guztia.

Zein da, orduan, euskararen legea?

Euskara eta gastelania oso desberdinak dira. Gastelania eta gure inguruko beste hizkuntzak dira "aditza-objektua" motakoak. Euskara alderantzizkoa da, *verb second language* motakoa, edo aditza bigarren lekuan daramaten multzokoa. Horrek esan nahi du, esal-

diaren barruan normalean osagarri bat hartzen duela, eta gero aditza eman. Aditza bigarren lekuan daramaten hizkuntzak dira baita ere alemana, latin klasikoa, hungariera... Mota horretako hizkuntzetan beste hizkuntzetan baino postu bat atzerago joan ohi da aditza, baina ez azkena. Horregatik, ez da zuzena "aditza atzean" esatea, aditza bigarren lekuan baizik.

Azkue-Altuberen legeari nork egin izan dio kontra?

Hasiera-hasieratik, lege honen kontra ateratzen da Mokoroa. Baina Altuberi kritikarik zorrotzena Luis Mitxelena egin zion. 1951n eman zuen hitzaldi batean, laburtuta zera bota zuen: Altu-

Ikerketaren emaitzak

"Hitzen ordena euskaraz. Adibideti-gi bat" doktore tesia egiteko, zer autore aztertu zenituen?

1900. urtera arteko autore denak, Azkue-Altuberen eskolatik kanpokoak. Eta gehienak dira, e! Ez bazterreko hiru ero. Orduko eta oraingo ahozko hizkera ere aztertu nuen.

Zein da emaitzarik garrantzitsuen?

Ez dagoela diferentziarik euskara idatzi klasikoan, XIX. mendetik jaso ditugun ahozko testigantzak, eta gaur eguneko ahozko hizkeraren artean. Diferentia den bakarra da gaurko euskara idatzia. Zergatik? Azkuek eta Altubek erabaki zuten sistema batean idazten dugulako. **Ikerketan ateratako datu estatistiko-en arabera, autore klasikoan testue-tan aditza non doa?**

Kasuen %55ean aditza erdian ematen da. Kasuen %28an, esaldi amaieran. Hori portzentaje oso altua da. Gaztele-ra, frantsesa edo ingelesean agian %0,001ean bakarrik ematen delako atzean. Baina gauza bat da berezitasun hori azaltzea, eta beste bat da esatea "beti horrela ematen da". Eta aditza esaldi hasieran ematen da %14an. Hori ere ez da gutxi, eta kontuan hartu beharko da!

Batuan non idazten da aditza?

Portzentaiak ez dira oso ezberdinak. Batuan ere, esaldi gehienetan erdian doa aditza. Aditza atzean ematen diren testuak ez dira hainbeste, %35-40. Aditza hasieran ez da inoiz ematen, hori galdu da ikaragarri.

Baina bada alde nabarmen bat batua-ren eta klasikoan artean: non ematen da aditzaren informazio pisurik handiena, informazio gunea, alegia, galdegaia? Idazkera klasikoan eta gaurko ahozko euskaraz, %90ean galdegaia aditzaren atzetik doa. Aldiz, euskaraz batuan aditzaren aurretik doa %90ean. Beraz, esaldiaren pisua zeharo desegituratuta dago.

beren legeak agian izango dira euskaraz behar litzukeenak, baina horiek ez dira euskararen legeak.

Eta Villasanteren lanetan ere, euskal joskera da bere kezka. Eta ordura arte euskal tradizioak erabilitako moldeak errekuperatu nahi du, Altuberen inguruan sortutako legearen kontra.

Azkuek narrazio, ipuin eta euskal ohitura asko jaso zituen herrietik. Kontakizun horietan ere aditza beti atzean al doa?

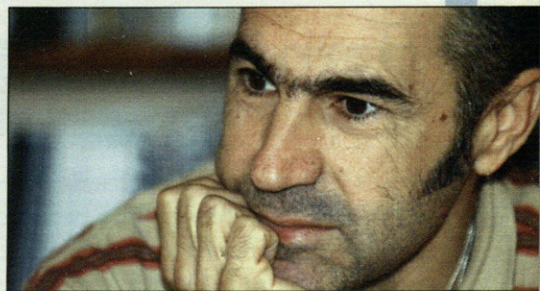
Badago galdera erantzuten duen pasarte polit bat. Nafarroako Goldaraz herrian ezagutzen du Azkuek kontalari bat, eta Azkuek bere idatzietan zera aitortzen du: "Ari naiz kontalari honen istorioak jasotzen, eta ze istorio onak kontatzen dituen! Pena da, erdarazko sintaxia erabiltzen duela. Eta nik hartzen ditut bere istorioak eta euskarazko sintaxian jartzen ditut".

Beraz, Azkuerengan ikusten da aditza atzeratzeko erabaki kontzientea dela. Konparatzen baditugu Azkuek garai horretan jasotzen zituen istorioak, garaiko beste iker-tzaileek edo folkloristek jaso dituzte-nekin, aldea ikaragarria da.

«Azkue-Altuberen aurrekoek ez zuten aditza atzean jartzen. Erdararen kontra definitzen den logikatik egindako legea da, ez euskarazko klasikoak aztertuta»

Zer ondorio dakar Azkue-Altuberen legea erabiltzeak?

Euskarazko testuak deskodetzeko zail egiten direla. Nik beste zenbait hizkuntza ez ditut hain ondo ezagutzen, esaterako frantsesa, ingelesa, portugesa, edo galiziera... Baina hizkuntza hauek irakurtzeko ez daukat apenas zailtasunik. Hiztegia niretzat arazoa da, alegia, iristen naiz hitzen batera eta hirutan saiatu arren ezin izaten dut ulertu. Baina pentsamenduen segida jarraitzeko ez daukat apenas zailtasunik. Euskarazko testuekin alderantziz gertatzen zait: hitz guztiak ezagutzen ditut, eta ez

dut ulertzen zer esaten duen. Bi aldiz edo hiru aldiz pentsatu behar dut horren gainean, eta nekea eragiten dit. Hori gertatzen zait azken 20 urteotako testuekin. Axular irakurtzeko ez daukat arazorik, edo dauzkadan arazoak ingelesa irakurtzerakoan dauzkadan berak dira: ez dudala lapurtera klasikoko hitzen bat ulertzen.

Beste era batera idatziko balitz gehiago irakurriko litzateke euskaraz?

Nik uste dut baietz, eta ikerketa bide honetan abiatu nintzenezan hori zen nire kezka nagusia.

Baina oso pozik nago. Tesia orain 8 urte egin nuen, orduan erotzat jotzen ninduten. Beti esaten zen aditzak atzean joan behar duela eta galdegaia-

ren legea errespetatu behar dela. Orain badakigu hori ez dela hain egi borobil. Gero eta jende gehiagok esaten du aditza aurreratu behar dela. Eta pixkanaka, euskara gozoagoa egiten da. Idazteko garaian, gero eta gehiago jartzen gara hartzailearen buruan.

Niretzat garrantzitsua da idazteko askatasuna har dezagun. Ez dugu lotu behar gure burua faltsuak diren legeekin. Hitzen ordenamendua askoz libreagoa da. ■

Elkarrietzak osoa

www.argia.com-en

Babeslea: Arrasateko Udal

ARRASATEKO UDALA

Udalarekin harremanak
euskaraz

Bero-beroan

EA-K VI. Kongresua egingo du larunbatean Bilbon

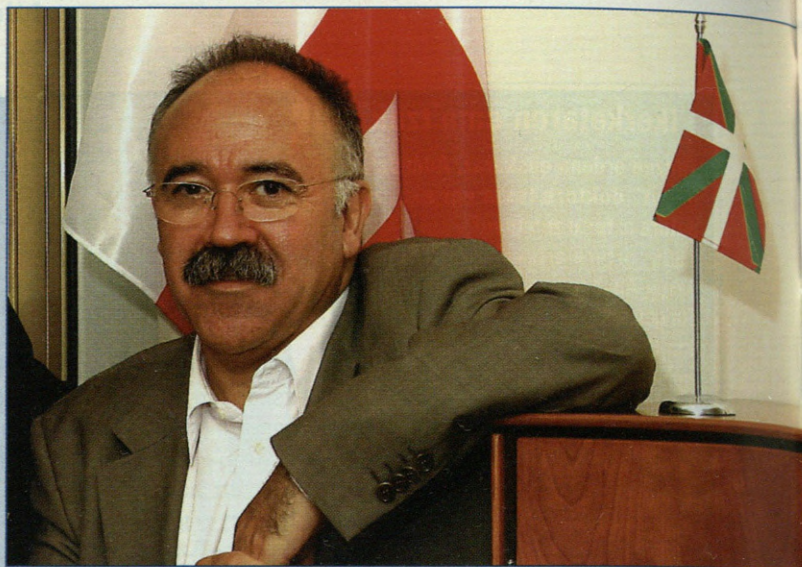
Datorren larunbatean EAK bere VI.

Kongresua egingo du Bilbon eta bertan hautatuko dira alderdiaren ildo politikoa eta zuzendaritza berria. Gaurkoz, nahiko argi dago Begoña Erraztik eta Gorka Knórrek jarraituko dutela, hurrenez hurren, lehendakari eta idazkari nagusi gisa. Iruñean egin zen V. Kongresuan bi joera argi agertu ziren alderdian: Begoña Errasti, Rafa Larreina eta Joseba Azkarragak gidatutakoa bata, alderdian nagusi aritu dena, eta bestea Gipuzkoako zuzendaritzak gidatzen duena, Iñaki Galdos buru. Azken hauek ez dute ordezkari izan nazio mailako zuzendaritzan. VI.

Kongresuan, V.eko zaurik itxi nahi bide dira eta sektore guztiak ordezkari izan behar dituen zuzendaritza hautatu. Oraingoan, ordeza, berrikuntza Bizkaia alde-rik etorriko da seguruenik, Sabin Intxaurre sailburuak eta Juan Karlos Goienetxeak gidatzen duten sektoretik, hauek ere hautagaitzaren bat aurkeztuko oten duten zabaldu baita.

Egibar-Imaz, buruz buruz eta lasterketa estuan.

Kontrajarriak dira Joseba Egibar eta Josu Jon Imazen arteko lasterketaren datuak, baina badirudi EBBko lehenkari izateko bidean oraingoz EBBko bozera- maileak aurrea hartu diola Ibarretxe lehendakariaren boze-ramaileari. Egibar Gipuzkoa, Araba eta Nafarroan gailendu da eta Imaz Bizkaian eta Iparraldean. Abenduaren 31ra arte zabalitzen den hautaketaren bigarren itzulian Araba izan liteke izendapenaren giltzarrietakoa.

ERC arbitro, estatutuaren erreforma helburu

Hauteskunde biharamonean eta ERC Kataluniako politikaren arbitro lanetan, autonomia estatutuaren erreformaren nondik norakoek hartuko dute protagonismoa datozen asteotan. Eta historiaren garai desberdinetan bezala, katalan gizar- teak eta euskal gizar- teak bide paraleloak eraman ditzakete estatutu kontuetan. 2002an Ibarretxe lehendakariak Eusko Legebiltzarrean bere egitasmoa aurkeztu zuenean, Kataluniako estatutuaren erreforma akuilatu zuen, eta orain ikusi beharko da nola elkar elikatzen duten bi estatutuen erreformak eta bien indarrak Espainiaren errealitatean duen eragina. Oraingoz behintzat, PSOE ahul abiatzen da martxoko Espainiako hauteskunde orokorretara eta PPK izango du mamurik Espainiako herritarrak xaxatu eta sozialistak astintzeko.

Zer da...

Autokartera

Sozietateei dagokien operazioa da autokartera, eta enpresa bereko akzioak erostean datza. Enpresek eskakizun batzuk bete beharra daukate, autokartera burutzekotan. Operazioek ezin dute 18 hilabete baino gehiago iraun, ezta muga kuantitatibo aurrez ezarria gainditu ere -bestela esanda, akzio propioek ezin dute kapital sozialaren %5 baino gehiago hartu-, eta, horrez gainera, autokarterako akzioek guztiz ordainduta daudenak izan behar dute. Zergatik egiten da autokartera? Era horretako operazioen bidez, posible da, esate baterako, konpainiako kapital sozialean parte hartzeko interesa duten

inbertitzaileei akzioak eskaintzea, merkatuko salerosiaren beharrik gabe. Era berean, praktika hori tarteko, enpresak eskura ditzake tituluak saldu nahi dituzten bazkideen akzioak, baldin akziodunen artean elkarteko botere-oreka alda liezaiokeen inbertitzaile berri-rik hartu nahi ez badu. Horrez gainera, enpresako akzioen prezioen gaineko nolabaiteko kontrola ere ematen du autokarterak, betiere legearen barruan jokatzuz eta merkatuko jokoa aldatu gabe. Autokarterako akzioak boto-eskubide-rik gabeak izaten dira, nahiz eta batzar nagusian erabakiak hartze-ko minimoaren kalkulua egiteko kontabilizatzen diren.

Daniel Udalaiz

www.ukberri.net sarean

URIBE KOSTAKO Komunikabide Euskaldunak elkarteak antolatu du www.ukberri.net web gunea. Helburu nagusia euskararen berreskurapen osoa lortzeko euskararen aldeko urratsak areagotzea eta euskaraz bizi nahi duten herritarrei horretarako aukera eskaintzea da. Formatu elektronikoan Euskaldunon Egunkariaren "Bizkaia" gehigarriaren ordezkaria izango da, eta bertan, eskualdeko berriak, gertakizunei buruzko iruzkinak, iradokizunak, kolaboratzaileen iritziak... aurkitu ahal izango dira.

www.ehu.es/euskar-orria/euskar-konsultas/consultas.htm orrian topa daiteke ereduak euskararen osatutako testuetan bilaketa egiteko tresna.

ALBERTO ELOSEGI

Ereduzko euskara eskura

ZALANTZA UGARI izaten dugu testuak idazterakoan. Askotan ez dakigu hitz forma egokiena edota joskera zuzenena hautatu dugun. Halako ataketan lagungarri izango den Ereduzko Euskararen Korpusa sareratu du EHUKo Euskara Zerbitzuak. 2000 urtetik aurrera idatzi diren testu eredugarriak bildu ditu, honako irizpideak erabilita: prestigio nabarmeneko sariak eskuratutako testuak izatea, lexiko-sorkuntza eta literatura balio handikoak izatea eta salmentei dagokienean arrakasta nabarmena erdietsi izana. Korpus hori gramatika eta hiztegi aldetik kontsultatu ahal izateko aztergai-ahalsua paratu dute denon eskura.

Seaska Hezkuntzarekin bildu da

FILGI CLAVERIE ETA PANTXIKA IBARBURU, Seaskako lehendakaria eta zuzendaria hurrenez hurren, Frantziako Hezkuntzarekin bildu ziren joan den astean. Francois Perret eta Gabineteiko zuzendariak eta Roland Jouve Eskualdetako Hizkuntzetarako kontseilariak esan zuten, zaila izango da lehen mailarako 93. lanpostua ematea; izan ere, Hezkuntzak aurtengo diru partidak murriztu ditu eta Seaskari laguntza ematea zaila izango da. Seaskak baikortzat jo du bilkura eta Hezkuntzaren harrera, emaitza zehatzik ez lortu arren.

Kazetaritza eredu berri bila

GAZTETXULO hilabetekariak kazetaritza lehiaketa antolatu du, hirugarren urteurrenaren karietara. Parte hartzaileak 14tik 30 urtera bitartekoak izango dira eta argazkiak edo albisteak izan daitezke aurkeztutako lanak. Lanek umorea izan behar dute oinarri. Argazkiak zuri-beltzean edo koloretan eta albisteak gehienez orrialde batekoak izan daitezke. Lanak e-postaz gaztetxulo@bage-ra.net posta helbidera edo hilabetekariaren egoitzara bidali behar dira 2004ko urtarrilaren 30a baino lehenago. Irabazleek Home-cinema bana jasoko dute.

BAHEA Juan Mari Olano, Amnistiaren Aldeko Batzordeetako (AAB) bozeramaile zena Soto del Real espetxean da jadanik, Frantziak Espainiako

Gobernuaren estradizioa onartu ondoren. Olano 2002ko abenduaren 3an atxilotu zuen Baionan Frantziako polizia, Pannecau kale ezaguneko jatetxe batean bazkaltzen ari zelarik.

Harrezkero, Bordele ondoan dagoen Gradignaneko espetxean egon izan da. AABko zuzendaritzako beste 12 lagun ere espetxean dira Baltasar Garzonek 2001eko azaroan erakunde hau legez kanpo jarri zuenetik.

Helena Santesteban EAko hautagaia da Berako alkate berria Aralarrekin egindako itunaren ondoren. Aralarreko Jon Abril izango da alkateordea. Beragiñez debekatutako ezker abertzaleko plataformak gogor salatu du alkate berria egoera antidemokratikoaren ondorio dela eta udaletxean dagokion ordezkaritza izatea aldarrikatu du.

Urtarrilean Zorrila ordezkatzeko dantza hasi da.

Datorren urtarrilean jubilatuko da Manuel Maria Zorrilla EAEko Auzitegi Nagusiko egungo lehendakaria eta dagoeneko hasi da berau ordezkatzeko izen posiblen dantza. Jueces para la Democracia erakundeak barne hauteskundeak egin ditu eta Jaime Tapia gailendu zaio Garbiñe Biurrun epaileari. APM epaile erakunde kontserbadoreak hautagai desberdinak izan ditzake, baina badirudi Fernando Ruiz Piñeiro izan daitekeela bere hautagai nagusia. Kargu hau Espainiako Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiak izendatzen du maila horretan 10 urtez aritu diren magistratuen artean, beti ere epaile gisa gutxienez 15 urte badaramate. Bizi den une politiko dela eta, ikusmira, lehia eta presio handia aurreikusten dira Zorrila ordezkatzeko egingo den hautaketa honetan.

Jerusalemgo miraria adostu dute Genoan

Joan den urriaren 12an israelarren eta palestinarren ordezkariak ez ofizial, baina garrantzitsuek bake plana adostu zuten. Osloko plan zapuztua oinarritzat hartu eta azken xehetasuneraino landu dute hiru utez.

EZBERDINA da alde askotatik Genoan palestinar eta israelarrekin (mugimendu sozialen ordezkariak gehienbat, baina nork bere aldeko indar faktikoak behin eta berriro kontsultatuta) adostu duten akordioa orain arte egin diren planekiko. Eta seguruenik ezberdintasun nagusi honek eragin du hainbat adituk tratatu hori "mirari" hitzez bataiatu izana: ia beti egiten den bezala ildo nagusi batzuk adostu eta horien zehaztapena bidean lotzeko utzi beharrean, bukaeran izango dena azken milimetraraino negoziatu eta erabakitzea hautatu da. Fruitua hor dago.

Frantziako *Le Nouvel Observateur* astekariak bi kazetari igorri ditu tratatu horren gorabeherak ikertzera. Eta hiru urteko prozesu apasionante baten kronika idatzi dute Josette Alia eta Henri Guirchoun-ek. Beste gatazketan kezkatutik bizi den edo nork ezagutu beharko lukeen proze-

sua da.

Ia hiru urtez aritu dira lanean akordio honen protagonistak operazioa antolatu eta aurrera ateratzeko. Osloko itun famatu hura airean gelditu ondoren, 2001eko urtarrilean porrot egin zuen Taba-ko ahaleginak ere. Barak lehen ministro sozialistak hauteskundeak galdu zituen eta "aurrean solaskiderik ez dugu" esan zuen, lehenagoko bere ahaleginez damututa. Geroztik lurralde horietan etorri den kalbario odoltsua soberan ikusi dugu denok telebistan egunero.

2001eko egun ilun haietan bildu ziren bi intelektual, Yossi Beilin israelarra eta Yasser Abed Rabbo palestinarra Jerusalemen "Al Qods" egunkariak duen egoitzan. Eta ahalegin berri bat egitea merezi zuela erabaki zuten. Osloko akordioetara eta Oslostik honantz egindako bidea aprobetxatu zitekeen. Eta herritarren eguneroko odolustek konponbideetan ausartak izatea eskatzen zuen. Bi baldintza nagusi hitzartu zituzten. Bata, arazo eta konponbide bakoitza sakoneraino eramatea. "Esaerak dio deabrua dagoela xehetasunetan, baina gure ustez alderantziz da, garaipena xehetasunetan dago". Beste modura esanda: amaieratik hasi behar zen, bi aldeei saminik handiena eragiten dieten arantzetatik. Bigarren baldintza: sekretu handiz egin beharko zen lana.

Nork bere aldean influentzia bat eta kontaktu ugari dituzten Beilin

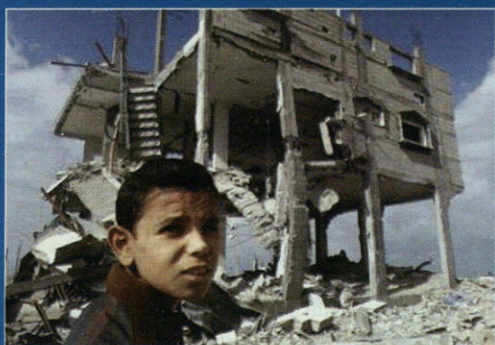

eta Rabbok laguntzaile bana hartu eta taldearen muina osatu zuten. Eta prozesuak aurrera egin ahala kide gehiago inguratuko zituzten.

Hiri saindua kalez kale

Anbizio handiko proiektua gorpuzteko dirua 2001eko abenduan lortu zuten, Suitzako Genoara egindako bidaia akademiko batean: aita bankari diruduna duen Alexis Keller unibertsitarioa liluratuta geratu zen asmoarekin, eta bere aitak dirua eta bileretarako jauregi diskretoak eskaintzeaz gain Suitzako gobernu ahaleginaren babesle bihurtzea lortu zuten.

Ondoko hilabeteetan etorriko ziren taldera pertsonalitate gehiago erakartzea eta lehen zirriborroak. Mapen gainean hasi ziren lanean,

Ezkerrean goian, emakume israel-darren manifestazioa Palestina okupatzearen kontra. Behean Yossi Beilin israeldarra eta Yasser Abed Rabbo palestinarra, Genoako akordio berriaren bultzatzaile nagusiak. Eskuineko irudietan herrialde horietako bortizkeriaren irudiak: soldadu judu baten ehorketa, Israelgo soldaduak gazte palestinarra zanpatzen eta Tsahalek mendekuz lehertutako etxea.

kulariak...) zein indar egingo duten hemendik aurrera, baina beren fruitua betirako idatzirik geratu da. Madrilgo 1991ko bake konferentzia-tik hasi eta Oslo, Wye River, Charm el-Cheikh, Camp David et Taban hitzartuz joandako guztia hartu eta bi aldeetako agintariek (agian nork bere aldekoen aurrean erantzukizuna bere gain hartu nahi ez izateagatik) zintzilik utzitakoa bururaino eraman zuten taldeotan, joan den urria artean.

Horrela geratu dira definituta tratuaren bermea izango diren indar multinazionalak; mugak 1967ko gerra aurrekoetan oinarritu dira; errefuxiatu palestinarren arazoa indennizazio bidez kitatzen da nagusiki; Israel Palestinatik erretiratzeko epe finkoak erabaki dira; Jerusalem geratzen da bi estatuen hiriburu; eta Jerusalem zaharrean juduek beren auzoa dute beren gain eta palestinarrek auzo arabiar, kristau eta armeniarra.

Alde bateko eta besteko mugimendu sozial indartsuek eman dute ontzat akordioa, eta hori da bere berme nagusia. Indar faktikoetako zenbait buru ere hasi da norabide berean mintzatzen. Gerta liteke hau guztia bi urte eta erdiko amets baten fruitu antzua izatea. Baina gerta daiteke ere jadanik konponbide hau saihestezina izatea denentzako, 12 urteko bake prozesuaren helmuga finkatua. Bidean zenbat eta odol gutxiago isuri, hobe. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

eta paperetan azaltzen zena Palestinako muga eta kaleetan alderatzen. Autoa hartu eta negoziaketan zegoen kale, etxe eta lur mutur bakoitza aztertzen zuten.

Denborak esango du era ez ofizialean isilpeko tratu horietan parte hartu zuten pertsonalitateek (bi aldeetako zerbitzu sekretuen buru ohiak, intelektualak, agintarien ahol-

Zure gorputzak 8 orduko atseden behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarearik handieneko — **MultiOpticas** — profesionalengan konfiantza izan duzulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1^a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Pello Zubiria

Opari bat Kaliforniarako

G

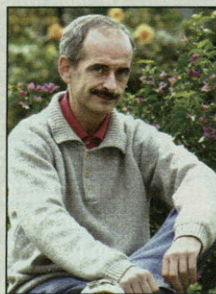
azte Merkataria esan nahi duen arren ingelesez bere abizenak, doan ematen du gure lagun Johnek urte luzez metatu duen informazio altxorra. Semikonduktoreen alorreko ingeniaria landidez, jakinduria zabalekoa da, munduko paraje eta jende asko ezagutu du eta jainkoek erantsi dioten artritisari buruz idatzita dagoen guztia irakurri du. Baita sendatzea agintzen duen botika, belar, terapia eta azti oro probatu ere.

Argiaz gain kritikoa ere bada Kaliforniako gure John. Egutero 2.000 espondilitik sendagarriarik onena dugun Interneteko foroan izan naiz horren lekuko. Esaterako, 2001eko irailaren 11 ondoren egokitu zaio zaplazteko bat baino gehiago hartu beharra (beti errespetua goardatu zioten oinazekideek emanda) ekialdeko mairu etsaien arrazoiak ulertzen saiatzeagatik. Sorgin ehiza garaiotan, nabarmenegiak dira-eta espiritu libreak.

Adinagatik eta bizitzaren aurrean duen jarreragatik urez bestaldeko 68ko maiatz hartako gizona iruditu zait beti John Merchant, urteek eta gerri ondoko gantzek eragindako makaltzeari aurre egiteko egutero entrenatzen dena.

Joan den udaberrian helbidea eskatun Johni. Opari batez nahi nion eskertu Interneten doan ipini duen *Surviving the Autoimmunity Challenge* liburuaren paperezko ale bat postaz bidali izana. Horrela jakin nuen "Anza Park" izeneko paraje batean bizi dela. Juan Bautista de Anza Park. Ansa, Anza, Antza... "Ni bizi naizen Hernanitik oso urruti ez dik izan behar jatorria Juan Bautista Antza horrek. Eta gure inprimategiak ere izen bera zaukak" idatzi nion Johni.

Kaliforniako herritarrek beren estatua-
ren fundatzaileetakoen artean daukate Antza. Mexikoko Sonoran sortu zen 1736an. Aita, Juan Bautista hau ere, Hernanin jaioa zen eta 19 urterekin iritsi zen Mexikora. Bidaia gurasoekin batera egin zuen: ama Luzia Sasoeta eta aita Antonio Antzarekin. Botikario honen seme sasoi-
koa Espainiako erregearen armadan sartu zen eta Chihuahuako kapitain buruaren alabarekin ezkondu. Juan Bautista hau -

ALBERTO ELOSEGI

kapitain zelarik- apatxeen kontrako gerran hil zen 1740an. Juan Bautista semea hiru urteko haurra zenean.

J.B. Antza junior ere, Espainiako erregearen armadan sartu eta gazterik iritsi zen aita bezala kapitain izatera. Eta aita erdi bidean utzitako proiektuari heldu zion: Kaliforniara iritsi Sonoratik, bide berria ireki eta lur aberats haiek kolonizatzea. 250 pertsona inguruko espedizioa antolatu eta 1775eko urrian Sonorako San Miguel de Horcasitas hiriburutik abiatu zen. Colorado ibaia zeharkatu eta bidai neketsuaren ondoren 1776ko martxoan iritsi zen Monterreyra. Bidaia horretan fundatu zuen gaur San Frantzisko dena. Mexiko Berriko gobernadore izan ondoren, Arizpe izeneko hirian hil zen eta han dago lurperatuta.

Johnentzako oparia aspaldi daukat antolatuta: Antza inprimategian egindako liburu batzuk, batetik. Ondoan, Kalifornian XIX. mendean argitaratutako bi astekari zoragarrien faksimilak, *Eskualdun Gazeta* eta *Kaliforniako Eskual Herria*. Baina asteak aurrera zihoazen eta paketea beti mahai gainean neukan: barruko gutunean zer idatzi ezin asmatu. Eta urria iritsi zen.

Urrian Arnold Schwarzenegger lehen-dakari izendatzearekin jazo zen kataklismoa Kaliforniako oihan, mendi eta sasietan. Han suteek baso eta etxe gehiago kixkali dute Europa osoan uda honetan erre direnak baino.

Egun horietan Johni eguneroko solaskideek ondo ote zen galdetzen genion. Eta berak halako batean: "Gure lagun asko aterarazi dituzte beren etxeetatik sua oso hurbil zutelako. Guri ere gerturatu zaigu: ez zen su handiegia, baina etxetik 400 metrotaraino iritsi da. Azkar menderatu dute. Edonola ere bertan geratzea erabakita neukan. Ez zen samurra izango, baina zure etxea salbatzeko modu bakarra zeuk salbatzea da".

Osatu dut azkenean Kaliforniarako sorta: "Seignalet doktorearen liburu mardula eskuratua nian, John, hiri bidaltzeko. Baina otsailean hemengo suteetako bat etxeko sukalderaino sartu zuan". ■

«
"Guri ere gerturatu zaigu: ez zen su handiegia baina etxetik 400 metrotaraino iritsi da. Azkar menderatu dute. Edonola ere bertan geratzea erabakita neukan: ez zen samurra izango baina zure etxea salbatzeko modu bakarra zeuk salbatzea da"
»

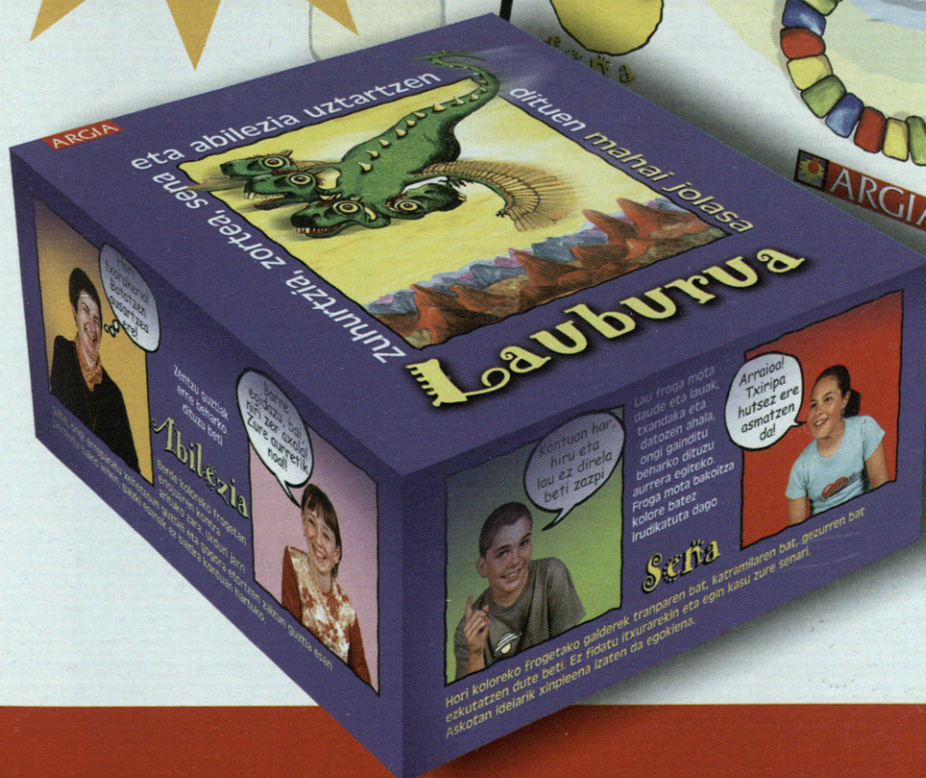
Zarena zarela ere, haxe duzu dibertimendurik aproposena:

Lauburua

Zuhurtzia, zortea,
sena eta abilezia
uztartzen dituen
mahai-jolasa.

SALMENTA PREZIOA

35€

 ARGIA

ARGIAko 943 37 15 45 zenbakian,
denda@argia.com helbidean edo
ohiko salmenta puntuetan.

Lindar bizizian

A row of seven white silhouettes of cowboys riding horses, positioned below the title text.

2 0 0 3 - 2 0 0 4 D E N B O R A L D I A

EUSKAL TELEBISTAK aurkeztuta

XABIER
EUZKITZE

KLAUDIO
LANDA

ANA
URRUTIA

FELIX
LINARES

JULIAN
IANTZI

IBAN
GARATE

IÑAKI
LOPEZ

denboraldi berrian ZINEMA, INFORMAZIOA, KIROLAK, LEHIAKETAK, TELESAILAK, DOKUMENTALAK eta askoz ere gehiago